

МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ
**«ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ»**

(18-19 квітня 2014 року)

м. Київ
2014

УДК 340(063)
ББК 67.0я43
П 27

Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки.

П 27 Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Київ, 18-19 квітня 2014 року). – Херсон : Видавничий дім «Гельветика», 2014. – 172 с.
ISBN 978-617-7041-95-4

У збірнику представлені матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Перспективні напрямки розвитку сучасної юридичної науки». Розглядаються загальні питання історії й теорії держави та права, конституційного, муніципального, міжнародного публічного, приватного права, права Європейського союзу, екологічного, земельного, аграрного права, цивільного права та процесу тощо, а також питання кримінології, кримінального процесу, криміналістики, судової експертизи та інше.

Збірник призначений для науковців, викладачів, аспірантів та студентів, які цікавляться юридичною наукою, а також для широкого кола читачів.

УДК 340(063)
ББК 67.0я43

ISBN 978-617-7041-95-4

© Колектив авторів, 2014
© Видавничий дім «Гельветика», 2014

ЗМІСТ

ІСТОРИЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Громовий Я.С. МЕТОДОЛОГІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА	7
Луцький М.І. ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗУНР.....	9
Сафронова Є.М. ЗАКОНОДАВЧА ТЕХНІКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ.....	12

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Бондарчук В.В. КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ.....	16
Муравйова І.М. ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ.....	19
Нікольська О.В., Щербіна Д.А. ЩОДО ЧАСУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ.....	21
Панкєєва О.О. СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ.....	23
Поворозник О.П. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ.....	26
Рудченко А.Г. АСОЦІАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ	30
Скробач С.Л. РЕФЕРЕНДНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ	33
Степкина Е.В. ПРАВОВІ ПОЗИЦІЇ КОНСТИТУЦІЙНОГО СУДА РОССИСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ И СВОБОД ЛИЧНОСТИ ОРГАНАМИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ	37

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Данілова В.О. МІЖНАРОДНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ.....	41
Єфіменко О.Р. СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ LEX MERCATORIA	45
Мороз А.А. ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОФШОРНИХ ЗОН	48

Музика Я.І. СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ВСЕСВІТНЬОЮ МИТНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ.....	52
---	----

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Старостина Д.В. ПРАВА ЧЕЛОВЕКА В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ ЕС.....	56
---	----

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Головацька А.К. ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ.....	60
---	----

Довгополюк В.В. СУБ'ЄКТИ ВИКОНАННЯ ПРИ ЗМІНІ ОСІБ В ЗОБОВ'ЯЗАННІ.....	64
---	----

Кучеренко М.В. ФОРМА І СПОСОБИ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ	68
--	----

Нижник І.В. ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО УСИНОВЛЕННЯ	71
---	----

Пахнюк М.П. ПРАВО КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ У СПРАВАХ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ТА ПОРЯДОК ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ	75
---	----

Тоцька К.М. ПРАВОВИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ І РОЗТАШОВАНОЮ НА НІЙ БУДІВЛЕЮ.....	79
--	----

Тютюшова В.О. ЗАПОВІТ В НОТАРІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ	82
---	----

Чепелева А.М. ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ В ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД.....	85
--	----

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Старинець К.О. ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТЕНТНИХ ТРОЛІВ.....	90
---	----

Цокур О.К. ПЛАГІАТ – ОДНА З ГОЛОВНИХ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА.....	93
---	----

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Барловська І.О. НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА СУСПІЛЬСТВО.....	98
--	----

Волошанівська Т.В. ПРОБЛЕМА ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	102
---	-----

Дрей І.Ю. ДО ПИТАННЯ ПОДАВАННЯ ВІДЗИВУ НА ПОЗОВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	105
Запорожець Д.М. ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЙОГО ПРОТИДІЇ	107
Калашнікова І.В. ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ.....	111
Петрик А.В. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДВОДУ СУДДІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ.....	115
Слюсарчук М.М. КОНЦЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ.....	119
Сорокіна Т.Б. ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗРЕШИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В СФЕРЕ РЕСТОРАННОГО ХОЗЯЙСТВА	121
Суткович М.А. РЕЧОВІ ДОКАЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ	125
Шпак М.В. ВІДМЕЖУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН ВІД ЦИВІЛЬНИХ	129

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Коваль Г.Ю. МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ ЗА МОРАЛЬНУ ШКОДУ, ЗАВДАНУ ПРАЦІВНИКУ	133
Сахневич Н.І. ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ САМОЗАХИСТУ ТРУДОВОМУ ПРАВІ	136
Стахів Б.О. ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОЛОДЬ» ЯК СУБ'ЄКТА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН	139

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Адабаш О.В. ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ	144
Дем'янчук Ю.В. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ.....	146
Лихоліт Д.В. ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ.....	150

Повсткін Д.О., Устінова І.П.
ТЕОРЕТИЧНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ
ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ 153

Щур К.С.
ЩОДО ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ 155

**КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО,
КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ**

Волошанівська Т.В.
ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ
РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ 159

Коваленко Н.В., Тімошенко Н.О.
ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ
У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ..... 163

Мартинова Н.О.
ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ
ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ 167

ІСТОРІЯ ТА ТЕОРІЯ ДЕРЖАВИ ТА ПРАВА, ФІЛОСОФІЯ ПРАВА

Громовий Я.С.

студент,

*Національний університет біоресурсів
і природокористування України*

МЕТОДОЛОГІЧНЕ РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО ПРАВА

Для України корпоративне право є досить новою тенденцією в сучасній юриспруденції, ця підгалузь права за одне десятиліття набула великої актуальності. Корпоративне право як підгалузь господарського права містить притаманні тільки їй специфічні суспільні відносини, які потребують регулювання особливою групою норм. Цей вид суспільних відносин вимагає і відповідних своєрідних методів правового регулювання.

Дослідженням проблем в сфері корпоративного права в різні періоди займалися такі видатні вчені, як: О. Вакульчик, О. Васильєв, В. Голюков, Д. Дєдов, В. Євтушевський, В. Косенко, О. Поважний, Ю. Потьомкін, С. Румянцев, Б. Стеценко, М. Фількин та інші. Але незважаючи на інтерес науковців, корпоративне право має безліч питань які потребують подальших досліджень. Одним з них є питання пов'язані з методом правового регулювання.

Під методом правового регулювання розуміють встановлений нормами права специфічний спосіб впливу на поведінку учасників відносин у даній сфері суспільного життя. Метод правового регулювання багато в чому орієнтований на способи правового регулювання: дозвіл, зобов'язання, заборону [2, с.257]. Корпоративна діяльність вимагає оперативного реагування на виникаючі економічні ситуації, що визначає необхідність існування відповідних методів їх правового регулювання. Здійснивши аналіз наукових джерел, ми прийшли до висновку, що при функціонування корпорацій виникають правовідносини, регульовані диспозитивним, рекомендаційним та імперативним методами корпоративного права.

Основоположним методом корпоративного права виступає диспозитивний метод. Диспозитивний метод правового регулювання пропонує той чи інший варіант поведінки суб'єктам

корпоративних правовідносин, але при цьому надає їм можливість в межах встановлених законом прав діяти на свій розсуд. Суть такої правової автономії, якою наділяються учасники відносин, регульованих диспозитивної нормою права, полягає в тому, що сторонам надається можливість самим домовитися про свої взаємні права та відповідні обов'язки, і лише на випадок, якщо вони не зроблять цього, встановлюється певний обов'язковий варіант поведінки.

Рекомендаційний метод правового регулювання спрямований на встановлення варіантів бажаного, з точки зору держави, регулювання суспільних відносин, для забезпечення реалізації яких адресати даних рекомендацій проводять заходи, що відповідають їх компетенції, з урахуванням своїх можливостей та резервів. У корпоративному праві рекомендаційний метод відіграє допоміжну роль.

Наступним методом є імперативний. Імперативний метод – метод категоричного, суворо-обов'язкового виконання правових приписів. Своє нормативне втілення даний метод знаходить у корпоративному законодавстві в наступних формулюваннях: «зобов'язаний», «забороняється» і т.п. Хоча суб'єктам корпоративного права властива максимальна свобода самостійно регулювати свою поведінку в рамках корпоративних правовідносин, імперативні норми в корпоративному праві мають місце. Так, згідно п. 3 ст. 62 Закону України «Про акціонерні товариства» від 17.09.2008 р. № 514-VI [1] *«Посадові особи органів товариства на вимогу ревізійної комісії (ревізора) або аудитора зобов'язані надати документи про фінансово-господарську діяльність товариства»*. Отже, законодавець поклав на товариство обов'язок по наданню фінансової документації, не пропонуючи які-небудь варіативності виконання цього обов'язку.

Варто погодитися з Д.І. Дедовим, який вважає однією з особливостей методів корпоративного права то, що встановлення прав суб'єктів корпоративних відносин залежить від необхідності захисту корпоративних інтересів [3, с.68]. На нашу думку, надання законом прав і встановлення обов'язків повинне бути засноване відповідно на захисті або обмеженні конкретних корпоративних інтересів. Ті корпоративні інтереси, які повинні захищатись мають бути публічно значимими для превалювання над інтересами інших суб'єктів, що підлягають обмеженню.

Підсумовуючи зазначимо, що в якості сутнісних ознак методів корпоративного права, що відрізняють його від методів правового регулювання інших галузей та підгалузей права, виділяються наступні:

а) переважна диспозитивність методу корпоративного права, що дозволяє здійснювати правове регулювання корпоративної діяльності, забезпечуючи реалізацію інтересів суспільства та окремих осіб;

б) використання рекомендаційного методу регулювання корпоративних правовідносин як допоміжного, переважання дозвільних та рекомендаційних правових норм;

в) наявність імперативного методу.

Таким чином, метод корпоративного права – це самостійний оригінальний інструмент правового регулювання, специфіка якого проявляється в його диспозитивно-рекомендаційному характері, із застосуванням імперативних норм, обумовленому особливостями предмета цієї галузі права. Метод правового регулювання корпоративного права переважно диспозитивний і спрямований на забезпечення надання свободи учасникам корпоративних відносин.

Список використаних джерел:

1. «Про акціонерні товариства»: Закон України від 17.09.2008 р. № 514-VI // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2008. – № 50-51. – Ст. 384
2. Ведерніков Ю.А., Папірна А.В. Теорія держави і права: Навч. посіб. – К.: Знання, 2008. – 333 с.
3. Дедов Д.И. Корпоративное право. – М.: Волтерс Клувер, 2004. – 274 с.

Луцький М.І.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Івано-Франківський університет права
імені Короля Данила Галицького*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЗУНР

Повалення монархічної влади в Австро-Угорщині дало можливість західноукраїнським землям створити власну державність і, незважаючи на складну як зовнішньополітичну, так і внутрішню ситуацію, сформувати власні органи державної влади та управління, правову систему тощо.

18 жовтня 1918 р. у Львові створено Українську Національну Раду ЗУНР як вищий законодавчий орган, в статуті якої основним обов'язком органу визначалося здійснення права українського народу Австро-Угорської монархії на самовизначення та вирішення державної долі всіх областей, заселених цим народом [1, с. 115].

9 листопада 1918 року на засіданні Національної Ради визначено назву української держави – Західноукраїнська Народна Республіка, до складу якої, крім Східної Галичини, входили Північна Буковина і Закарпаття, тобто землі колишньої Австро-Угорської монархії, населені українцями. Держава ЗУНР охоплювала близько 70 тис. кв. км, території з населенням 6 млн. (у тому числі 71% українців, 14% поляків, 13% євреїв, 2% угорців, румунів та ін.) [2, с. 177].

Вищим виконавчим і розпорядчим органом ЗУНР був Державний Секретаріат на чолі з Костем Левицьким, у складі якого було 14 міністерств – Державних секретаріатів, які очолювалися державними секретарями: внутрішніх справ (Льонгин Цегельський), зовнішніх справ (Василь Панейко), фінансів (тимчасово Кость Левицький), військових справ (Дмитро Вітовський), судових справ (Сидір Голубович), торгівлі і промислу (Ярослав Литвинович), земельних справ (Степан Баран), шляхів (Іван Мирон), пошт і телеграфу (Олександр Пісецький), праці і суспільної опіки (Антін Чернецький), суспільного здоров'я (Іван Куровець), освіти (мав бути Степан Смаль-Стоцький, тимчасово – О. Барвінський), віросповідання (Олександр Барвінський), публічних робіт (Іван Макух) [3, с. 16-17].

Конституційні засади новоствореної держави визначалися у прийнятому 13 листопада 1918 р. Тимчасовому основному Законі «Про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії», в якому, зокрема, було визначено, що найвищим органом влади мали стати Установчі збори ЗУНР, а до їх обрання вся повнота законодавчої влади належала Національній Раді, виконавчої – Державному Секретаріатові. Очолював Національну Раду Є. Петрушевич, склад якої було доповнено за рахунок представництва повітів і більших міст Галичини. 15 листопада 1918 р. на засіданні Ради було прийнято закон «Про доповнення складу Української Національної Ради від повітів та більших міст краю», тобто вирішено зробити її більш представницьким органом.

Як показав матеріал дослідження, правовою основою діяльності уряду ЗУНР та нижчих органів управління був прийнятий 16 листопада 1918 р. на засіданні Української Національної Ради закон «Про тимчасову адміністрацію областей Західноукраїнської Народної Республіки». §1 цього нормативно-правового акту зазначав положення про те, що австрійське законодавство залишилося чинним на території ЗУНР, якщо воно не суперечило інтересам, суті і цілям української держави. Відповідно до цього, у випадку, якщо службовці і державні органи складуть письмову присягу на вірність ЗУНР, вони можуть залишатися на своїх посадах [4, с. 331].

Вся повнота виконавчої влади належала Державному Секретаріатові, якому підпорядковувались органи виконавчої влади на місцях. Керівним органом державної адміністрації в повіті визначався державний повітовий комісар, який призначався державним секретарем внутрішніх справ. Основними обов'язками повітових комісарів були захист та точне виконання законів, збереження миру, безпеки життя та майна жителів повіту тощо. По селах і містах представниками влади продовжували залишатись громадські і міські комісари та «прибічні» ради, яких обирало населення.

4 січня 1919 р. було утворено ще один важливий орган державної влади – Виділ Української Національної Ради, який мав діяти під час функціонування Ради, до обрання нового парламенту. Він включав 10 членів і очолював його Президент Є. Петрушевич. Основними функціями Виділу було призначення членів уряду, керівників вищих і військових установ, здійснення права помилування, публікація державних законів [5, с. 2]. Крім того, на нього покладалися обов'язки представляти Українську державу у зовнішніх відносинах.

Для забезпечення внутрішнього порядку на місці розпущеної колишньої австрійської жандармерії була утворена українська жандармерія. Відповідно до прийнятого 6 листопада 1918 р. Національною Радою рішення про створення Корпусу української державної жандармерії, цей орган підпорядковувався Державному секретаріату військових справ і очолював його майор Л. Індишевський.

Щодо судової системи, то тут також спостерігалася рецепція Австрійського законодавства та перейняття минулого досвіду у формуванні власних органів суду і судочинства. Судовими органами ЗУНР були повітові суди, окружні суди та вищий суд. У законі «Про тимчасову організацію судів і судової влади» від 21 листопада 1918 р. було вказано, що як найвища інстанція має бути утворений окремим законом Найвищий суд у Львові. Розпорядженням Державного секретарства юстиції на території ЗУНР утворено 12 судових округів, які поділялися на 130 судових повітів.

Не зазнала істотних змін організація і діяльність адвокатури. Адвокатам було запропоновано організуватися у Палату адвокатів у Станіславі, але для цього вони зобов'язувалися скласти присягу в письмовій формі про обов'язок дотримуватися діючих законів і служити зміцненню правопорядку в державі.

Державному секретарству юстиції також підпорядковувалась нотаріальна служба, яку очолювала Нотаріальна палата. Видане 1 березня 1919 р. розпорядження Державного секретарства юстиції передбачало, що закони і розпорядження Австро-Угорської

монархії, на підставі яких діяли нотаріуси, залишаються чинними до їх зміни чи припинення їхньої дії.

Складна політична ситуація не дала змоги реалізувати всі плани з реформування системи органів державної влади. Варто зазначити, що обов'язковою вимогою до всіх кандидатів на державні посади була присяга на вірність українській державі, в той час коли громадянство не завжди зазначалося в критеріях.

Отже, варто говорити про те, що, формуючи органи державної влади, уряд ЗУНР прерогативою визначав вірність державі, а не громадянські чи інші цензи.

Список використаних джерел:

1. Левицький К. Великий зрив (До історії української державності від березня до листопада 1918 р. на підставі споминів та документів) / К. Левицький. – Л., 1931. – С. 113–114.
2. Кульчицький В. С. Історія держави і права України / В. С. Кульчицький, М. І. Настюк, Б. Й. Тищик. – Л., 1996. – С. 177.
3. Чубатий М. Державний лад на Західній області Української Народної Республіки / М. Чубатий. – Л., 1921. – С. 16–17.
4. Гай-Нижник П. П. Формування органів державної влади та управління ЗУНР (1918–1920 рр.) / П. П. Гай-Нижник // Збірник наукових праць Науково-дослідного інституту українознавства. – К., Українське агентство інформації та друку «Рада», 2009. – Вип. XXIII. – С. 326–348.
5. Вісник державних законів і розпорядників Західної Облaсті Української Народної Республіки (Львів). – 1919. – Вип. 1. – 31 січня. – С. 2.

Сафронова Є.М.

студент,

Науковий керівник: Удовика Л.Г.

доктор філософських наук, доцент,

доцент кафедри історії та теорії держави і права,

Запорізький національний університет

ЗАКОНОДАВЧА ТЕХНІКА В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Події останніх місяців актуалізували проблему реалізації проголошеного курсу України на євроінтеграцію та модернізацію держави. Зазначені процеси відбуваються досить жваво, суперечливо та гостро, найактивніше за всю історію незалежної України.

Глобалізаційні процеси посилюють прагнення України до європейського простору, до залучення в міжнародні та загальноєвропейські політичні, правові, економічні структури й

процеси, ставлять перед національною правовою системою низку складних і суперечливих питань щодо найбільш оптимальних напрямів і форм інтеграції. [1]

Глобалізація впливає як на національні правові системи загалом, так і на окремі явища і процеси, зокрема законодавчу техніку.

Одним з головних аспектів дослідження теми є аналіз законодавчої техніки, як правового явища, яке існує та повинно розвиватися під впливом не лише внутрішніх чинників, а й зовнішніх, зокрема зумовлених глобалізаційними та інтеграційними трансформаціями [1].

Проблема та значущість законодавчої техніки в контексті трансформаційних аспектів розвитку суспільства не була настільки популярною серед вчених до сьогодні, але в останні часи даній темі почали приділяти все більше уваги, зокрема такі вчені як І. Андрєєв, І. Биль, Г. Василевич, Ж. Дзейко, О. Зайчук, В. Карташов, Д. Керімов, Т. Кашанін, О. Копиленко, М. Марченко, О. Мурашин, Н. Оніщенко, В. Опришко, Н. Пархоменко, Є. Погорелов, С. Сивець, І. Шутак, О. Ющик та ін.

У сучасних умовах національні правові системи мають власні особливості законодавчої техніки, тобто свою структуру, зміст, механізми, способи складання й прийняття нормативно-правових актів, що ускладнює процес законотворчої глобалізації.

У сучасній юридичній науці існує безліч варіацій та досить велика кількість суперечок щодо точного визначення поняття «законодавча техніка». По-перше, слово «техніка» походить від грецького *techne* та дослівно означає мистецтво або майстерність. У новітньому словнику іншомовних слів «техніка» розглядається як сукупність матеріальних засобів, інтелектуальних знань, а також сукупність навичок, прийомів певної майстерності та володіння цими прийомами [2, с. 130].

Ярова В.В., наприклад, визначає, що «законодавча техніка» розуміється як система ресурсів підготовки найбільш досконалих по формі й структурі проектів законів, які б забезпечували максимально повні і точні форми змісту та доступність й простоту нормативного матеріалу. Алексєєв С.С. також дотримується такої думки [3, с.41]. Протасов В.Н. вважає, що законодавча техніка встановлює належні правила та критерії оформлення нормативно-правових актів. Вказується на те, що вона направлена на форму нормативно-правового акту, а саме на його внутрішню структуру, логіку, мову та ін. [3, с.42]. О.О. Ушаков у своїх працях відстоює дещо іншу позицію й поділяє законодавчу техніку на два види: зовнішню і внутрішню. Зовнішня юридична техніка, на думку О. О. Ушакова, вивчає, як повинно бути створено і побудовано право, які характерні риси властиві законодавчому процесу. До внутрішньої

автор відносить питання юридичної норми, а також співвідношення всіх частин законодавства, які утворюють одне ціле [4, с. 53]

Пішов проти традиційного підходу визначення В.М. Баранов, який зазначає, що « все, що сьогодні відбувається в правовій науці, практиці та прийнято називати поняттям «законодавча техніка» правильніше було б називати « законодавча технологія», акцентуючи увагу саме на її діяльнісному характері».

Можна зробити висновок, що у сучасній юридичній науці мають місце різні підходи до визначення поняття законодавчої техніки, її розуміння, а отже і застосування. Але глобалізаційна актуальність однакового розуміння законодавчої техніки дає можливість виокремити певні кроки, що дали б змогу визначити спільне поняття та застосування законодавчої техніки.

Соціально-юридичні засоби, які є складовою законодавчої техніки включають в себе юридичні поняття, терміни, конструкції, акти та інші правові явища, вироблені юридичною наукою і практикою в процесі розвитку правової системи суспільства [2, с. 137].

Так, першим кроком, на наш погляд, повинно стати глобальне розроблення нормативно-правових актів, стандартів, правил щодо запровадження єдиного поняття та розуміння законодавчої техніки, встановлення спільних конструкцій, суджень та інших правових явищ. Невідворотним є також процес пристосування, трансформації національного законодавства країн до нових, спільних стандартів. Адже глобалізація посилює правові взаємозв'язки й взаємозалежність, зміна в законодавчій техніці на міжнародному рівні спричиняє в підсумку зміни в законодавчій техніці на національному рівні [1].

Крім того, глобалізаційні процеси сучасності неминуче зумовлюють необхідність вивчення найкращих стандартів освіти і викладання, в тому числі й у сфері підготовки майбутніх фахівців права та викладання дисциплін. Тому, не менш необхідним кроком до узагальнення законодавчої техніки має стати запровадження таких дисциплін як, наприклад, « основи законодавчої техніки», « юридична техніка» або навіть створення спеціальних факультетів на рівні всіх вищих навчальних закладів країн, які прагнуть до процесу глобалізації.

Яскравим прикладом є вищі навчальні заклади Сполучених Штатів Америки, яким, у будь-якому рейтингу кращих ВНЗ у світі, завжди належать перші місця. Так, практично на кожному юридичному факультеті у США викладають дисципліну «юридичний правопис», або « складання юридичних документів». В деяких штатах існує навіть більш комплексний підхід до викладання юридичної та законодавчої техніки. Його сутність полягає у створенні цілого циклу дисциплін, які об'єднуються у межах програми, що отримала назву « Юридична майстерність» [5, с. 51].

Законодавча техніка включає в себе декілька прийомів: правові конструкції, юридичні презумпції, правові фікції, термінологію та символи. Також, законодавча техніка складається із спеціально-юридичних засобів, про які ми вже згадували, і які включають в себе поняття, терміни, конструкції, загально-соціальних, та технічних засобів [2, с. 135].

До загально-соціальних засобів, на думку С.В. Ізосімова, входять мова, частина мови, знаки, мовні одиниці, цифри, поняття, судження та соціальні норми. В цьому питанні, звичайно, світова спільнота навряд чи досягне спільного бачення, оскільки в світі існує дуже велика кількість мов, якими люди спілкуються, вивчають в різних країнах [2, с. 136].

До технічних засобів відносять комп'ютери, оргтехніку та інші пристрої. На нашу думку, саме ця складова законодавчої техніки не лише прискорює процес правової глобалізації в світі, а й є основним важелем в контексті розвитку всіх процесів сучасності.

Отже, загально-соціальні, спеціально-юридичні та інші засоби, прийоми законодавчої техніки тлумачать в різних країнах по-різному. Але за умови розробки та створення всесвітньої, єдиної, узгодженої системи визначення та застосування законодавчої техніки, правова глобалізація сприятиме поступовому поступово приведенню національного законодавства у відповідність до світових і європейських правовим стандартам.

Список використаних джерел:

1. Удовика Л.Г. Трансформація правової системи в умовах глобалізації: антропологічний вимір : монографія // Л. Г. Удовика. – Х. : Право, 2011. – С. 552.
2. Гетьман Є.А. Кодифікаційна техніка як різновид нормотворчої техніки//Є.А. Гетьман – К. – Державне будівництво та місцеве самоврядування. – № 17. – 2009. – С. 130-142.
3. Яровая В.В. Учебно-методическое пособие «Юридическая техника». – Таганрог: Изд-во ТТИ ЮФУ // В.В. Яровая. – 2011. – С. 58.
4. Ушаков А. А. О понятии юридической техники и ее основных проблемах / А. А. Ушаков // Учен. зап. Перм. гос. ун-та. – 1961. – Т. XIX, вып. 5. – С. 77.
5. Суханова Д.С. Юридична майстерність: Американський підхід до підготовки майбутніх працівників // Д.С. Суханова – Часопис Київського університету права. – № 4. – 2011. – С. 50-53.

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Бондарчук В.В.

студентка,

Науковий керівник: Назарко А.Т.

асистент,

Національний університет «Одеська юридична академія»

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО ГРОМАДЯН НА ДОСТАТНІЙ ЖИТТЄВИЙ РІВЕНЬ: ПРОБЛЕМИ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

Згідно зі статтею 48 Конституції України «кожен має право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї, що включає достатнє харчування, одяг, житло» [1]. Це право закріплено і в ч. 1 ст. 25 Загальної декларації прав людини 1948 р., і у ст.11 Міжнародного пакту про економічні, соціальні і культурні права 1966 р. та в інших міжнародних документах, які було створено з цього приводу. Було б доцільним почути тлумачення ст.48 Конституційним Судом України, однак у результаті пошуку була знайдена тільки відмова у відкритті конституційного провадження щодо офіційного тлумачення ряду статей, серед яких була і досліджувана ст. 48, громадянина В. М. Александрову 15.10.1997. Тому варто проаналізувати думки науковців відносно розуміння розглядуваної статті. На думку Ж. М. Пустовіт, її сутність – це «можливість достатнього харчування, одягу, житла з метою забезпечення, досягнення певного життєвого рівня. Змістом є право на соціальне благо як гарантія існування і прояву можливостей особи. Формою є право на певні умови життя» [2, ст. 266].

Згідно з В. В. Мацокіним, право на достатній життєвий рівень є «інтегруючим соціальним правом, яке об'єднує собою не лише усі інші соціальні права в одну цілісну систему, але одночасно зумовлює, певним чином, сутність та зміст правового регулювання більшості громадянських і політичних прав» [3, ст. 6]. На думку автора найточнішим втіленням в життя вищезгаданої статті Основного Закону України та підтвердженням її дієвості є наявність такого прошарку населення як середній клас. На сьогоднішній день існує дуже багато точок зору з приводу того, що являє собою дане явище. Л.А. Величко вважає, що це «основна частина соціальної структури суспільства у країнах з розвинутою ринковою економікою» [4, ст. 88]. Найточніше суть даного поняття вбачає

Андрій Биченко, за висловом якого середній клас – це «люди, які отримують середні у цьому суспільстві доходи і за своєю кількістю складають більшість цього суспільства. Саме тому вони можуть впливати і на політику, і на загальний напрямок розвитку тієї чи іншої країни» [5].

Згідно з даними Світового банку за майновим станом до середнього класу у країнах, що розвиваються, зараховують громадян, дохід яких становить від 4 до 17 тисяч доларів на рік. Ці громадяни, як правило, заробляють на життя власною працею і являються найбільш активними суб'єктами на ринках праці, товарів та послуг. Нагадаємо, що однією з головних ознак приналежності до середнього класу є рівень доходу, достатній не лише для задоволення першочергових потреб. В Україні ж за статистичними дослідженнями близько 95% українців кваліфікуються як малозабезпечені, тобто ті, що перебувають за межею бідності.

Майже третина людей мешкає в гуртожитках, комунальних квартирах та непридатних для житла приміщеннях, хоча ст. 47 КУ передбачає, що «кожен має право на житло» [1], зокрема як і Житловий кодекс від 30 червня 1983 р., де згідно зі ст. 176, зокрема, передбачено обов'язок наймодавця своєчасно провадити ремонт жилих будинків, забезпечувати безперебійну роботу обладнання будинків і жилих приміщень, належне утримання під'їздів, інших місць загального користування будинків і прибудинкової території. Такі ж обов'язки покладаються і на ЖБК. Особливу увагу при цьому слід звернути на зміст ст. 176, в якій зазначається, що невиконання наймодавцем обов'язків із ремонту жилого приміщення у випадках, викликаних невідкладною необхідністю, дає наймачеві жилого приміщення право провести ремонт і стягнути з наймодавця вартість ремонту або зарахувати її в рахунок квартирної плати. На разі ці обов'язки не виконуються, тому можна вести мову про пряме порушення норм КУ. Також простежується тенденція до скороченні кількості підприємців-фізичних осіб та власників малих підприємств через відсутність сприятливого підприємницького клімату попри наявність відповідної статті у КУ (ст. 42 КУ: «Кожен має право на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом» [1]).

Серед основних проблем, які перешкоджають появі та розвитку малого і середнього бізнесу, можна виділити: відсутність визначеної процедури обліку торговельних місць на ринках; відсутність конкурсних засад для відбору найкращого оцінювача під час проведення незалежної оцінки державного майна та приміщень для їх надання в оренду, що негативно позначається на об'єктивності результатів оцінки вартості майна та розмірі орендної плати для суб'єктів підприємництва; відсутність регуляторних функцій в процедурі стягнення збору за видачу дозволів на розміщення об'єктів торгівлі, проблему недостатності в державних службовців

та посадових осіб місцевого самоврядування, навичок у проведенні аналізу регуляторного впливу та відстеження ефективності прийнятих регуляторних актів.

Негативними є і дані по відсотку безробітності (знову-таки пряме порушення норм КУ, а саме – ст. 43 КУ: «Кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працею, яку він вільно обирає або на яку вільно погоджується» [1]) – ще у січні–березні цей показник (за методологією МОП) становив 9,1% працездатного населення. Також в Україні існує проблема громадянської активності, котра теж притаманна середньому класу. Наприклад, участь у виборах. Ні для кого не секрет, що у нашій країні брати участь у виборах як у якості спостерігача, так і в якості особи, яка реалізовує право, надане їй Конституцією України (Розділ III КУ), – добровільно-примусовий процес.

Не можна не оминати рівень розвитку медицини, питання якої сьогодні дуже гостро постає в Україні. Ст. 49 Конституції постулює, що держава створює умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування, а в державних і комунальних закладах охорони здоров'я медична допомога надається безоплатно, але насправді все відбувається інакше. Обладнання в медичних закладах не вистачає, а благодійні внески громадян – єдиний спосіб підтримувати задовільний рівень у лікарнях, так як коштів державного бюджету замало для забезпечення даних потреб.

Очевидно, що не лише ст. 48, а й інші положення, закріплені в Конституції України стосовно достатнього життєвого рівня громадян, не виконуються. Для того, аби визначити, що є причиною цього – чи перехідний тип держави, чи економічна криза, чи прорахунки керівництва – потрібно глибше вникнути в суть проблеми. Тому можна зробити висновки, що зміст Конституції України стосовно даної проблеми – не статті, які відображають реальний стан речей, а норми-цілі, згідно з якими держава на шляху до досягнення описуваного.

На сайті публічних дебатів, котрі проводить фонд «Ефективне управління», активно обговорювалося питання, чи потрібен середній клас в Україні, де кожен бажаючий може вільно висловлювати свою думку, однак заголовок «Для розвитку економіки України середній клас не обов'язковий» [6] говорить сам за себе.

Тому, підводячи підсумок, зазначаємо, що в Україні середній клас як такий відсутній, натомість є різко диференційований поділ на багатих та бідних, при чому у досить непропорційному співвідношенні далеко не на користь останніх.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст.141.

2. Актуальні проблеми конституційного права України [Текст] : Підруч. / За заг. ред. А.Ю. Олійника. – К. : Видавничий дім «Скіф», 2012. – 552 с.

3. Мацокін В.В. Право громадян України на достатній життєвий рівень : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.02.02 – «Конституційне право» / В.В. Мацокін. – Х., 2008. – 19 с.

4. Величко Л.А. Формування соціальної структури суспільства у країнах із розвинутою ринковою економікою та в Україні / Видання ЧДУ ім. Петра Могили. – 2012. – Том №194. – с. 130

5. Середній клас в Україні майже відсутній і зовсім не впливовий [Електронний ресурс]. – 2013. – Режим доступу до ресурсу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=4068.

6. Для розвитку економіки України середній клас не обов'язковий [Електронний ресурс] // Публічні дебати – Режим доступу до ресурсу: <http://debaty.org/uk/debate/detail/dlja-rozvitku-ekonomiki-ukraini-serednij-klas-ne-potriben>.

Муравйова І.М.

студент,

Донецький національний університет

ПРОБЛЕМИ КОНСТИТУЦІЙНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ

Існує проблема та одночасно потребує удосконалення питання щодо інституту конституційної відповідальності органів державної влади та їх посадових осіб за порушення законодавства, а також органів місцевої самоврядної влади та їх посадових осіб перед іншими суб'єктами: кодифікувати законодавство з питань конституційної відповідальності в окремому Законі «Про конституційну відповідальність в Україні», де необхідно чітко визначити зміст конституційної відповідальності, коло її суб'єктів, уніфікувати підстави застосування, поняття і види конституційних деліктів, санкцій, а також процедуру залучення до зазначеного виду відповідальності; чітко розділити компетенцію органів державної влади і місцевого самоврядування для визначення меж їх взаємної конституційної відповідальності; розробити механізм конституційної відповідальності державних органів та їх посадових осіб; удосконалювати у напрямку ускладнення процедури конституційної відповідальності вищих органів державної влади з одночасним закріпленням основ конституційної відповідальності їх посадових осіб; конкретизувати підстави відмежування конституційної відповідальності від інших видів юридичної відповідальності.

Створення цілісного, завершеного механізму конституційної відповідальності потребує організації спеціального судового органу, який би вирішував справи щодо порушення Конституції та інших актів конституційного права суб'єктами конституційно-правових відносин. Таким органом може бути Державний Суд України. Конституційно має бути визначений склад нового судового органу. Деяким орієнтиром, очевидно, можна вважати польський варіант. Норми Конституції Польщі закріплюють наступний склад Державного Трибуналу: голова, 2 заступника голови та 16 членів, котрі обираються Сеймом не з числа депутатів та сенаторів на час повноважень Сейму. Заступники Голови Трибуналу, а також не менше половини членів Державного Трибуналу повинні мати кваліфікацію, яка необхідна для того, щоб обіймати посаду судді. Головою Державного Трибуналу Конституція Польщі закріплює Першого Голову Верховного Суду [2, ст.199]. Таким чином, Державний Трибунал легітимується Сеймом. При цьому слід підкреслити, що Першого Голову Верховного Суду, який відповідно до положень Конституції Польщі є Головою Державного Трибуналу, призначає Президент Польщі з числа кандидатів, представлених Загальними Зборами Суддів Верховного Суду [2, ст. 198].

Конституція Польщі гарантує незалежність членів Державного Трибуналу при здійсненні функції судді Державного Трибуналу та їх підкорення лише Конституції і законам.

Повне та всебічне забезпечення організації і функціонування механізму конституційної відповідальності вимагає, крім конституційних основ, розроблення і прийняття на конституційному фундаменті спеціального закону «Про конституційну відповідальність в Україні». Така пропозиція сформульована щодо однойменного інституту в Російській Федерації.

Слушною є думка Колосової Н.М., що створенню якісного національного регулювання розглядуваних суспільних відносин сприяло б прийняття Міжпарламентською Асамблеєю Співдружності Незалежних Держав рекомендаційного модельного закону про конституційну відповідальність, у розробленні якого мають взяти участь представники незалежних держав, в тому числі України [2, ст. 68-69].

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30.
2. Конституція Республіки Польща від 2 квітня 1997 р. // Відомості Національних зборів Республіки Польща. – 1997. – Ст. 198,199
3. Колосова Н.М. Конституційна відповідальність – самостійний вид юридичної відповідальності // Держава та право – 1997. – №2. – С. 86-89.

Нікольська О.В.

доцент;

Щербіна Д.А.

студент,

Донецький національний університет

ЩОДО ЧАСУ ВИНИКНЕННЯ ПРАВА ЛЮДИНИ НА ЖИТТЯ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

Право людини на життя є фундаментальним правом, найважливішою цінністю людської цивілізації, яка здобула визнання та закріплення у конституціях багатьох країн світу. Це право закріплене і в Основному Законі України. Так, ст. 27 Конституції України проголошує: «Кожна людина має невід’ємне право на життя. Ніхто не може бути свавільно позбавлений життя. Обов’язок держави – захищати життя людини». Провідне місце права на життя в системі конституційних прав і свобод людини і громадянина обумовлює значний інтерес правознавців до цього питання, зокрема його дослідженню приділяли увагу такі вчені як О.Б. Горова, О.В. Домбровська, А.М. Колодій, А.Ю.Олійник, П.М. Рабінович, О.Г. Рогова та ін. Однак, незважаючи на пильну увагу науковців дискусійним залишається питання щодо часу виникнення права людини на життя.

Якщо проаналізувати чинне законодавство, ми побачимо неоднозначну ситуацію. Цивільний кодекс України (далі – ЦК) визначає, що цивільна правоздатність фізичної особи виникає у момент її народження. У випадках, встановлених законом, охороняються інтереси зачатої, але ще не народженої дитини (ст. 25). Стаття 269 ЦК визначає, що особисті немайнові права належать кожній фізичній особі від народження або за законом. А відповідно до статті 1261 Цивільного кодексу України до першої черги спадкоємців за законом належать, крім інших, зачаті за життя спадкодавця та народжені після його смерті діти [1]. Таким чином, з одного боку ЦК визначає, що цивільна правоздатність починається з моменту народження людини, з іншого визнає за ненародженими фізичними особами певні права, реалізувати які вони зможуть після народження, а також закріплює охорону інтересів зачатої, але ще не народженої дитини.

Цікавий приклад визнання правоздатності за ненародженою дитиною міститься у Законі України «Про загальнообов’язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності». Так, ст. 9 зазначеного закону закріплює, що заподіяння шкоди зародку внаслідок травмування на виробництві

або професійного захворювання жінки під час її вагітності, у зв'язку з чим дитина народилася інвалідом, прирівнюється до нещасного випадку, який трапився із застрахованим. Така дитина відповідно до медичного висновку вважається застрахованою, та до 18 років або до закінчення навчання, але не більш як до досягнення 23 років їй подається допомога Фонду соціального страхування від нещасних випадків [2]. Вказане законодавче положення фактично прирівнює ненароджену дитину до особи, за якою визнається право на відшкодування заподіяної їй життю шкоди.

Наразі у юридичній літературі немає єдиного розуміння щодо того, який момент вважати початком життя. Так, О.М. Попов вважає, що місцезнаходження дитини в момент посягання на її життя (в утробі матері або поза нею) при терміні вагітності більше 22 тижнів значення не має. Мова йде про спричинення смерті живій людській істоті [3, с. 69]. На думку В.В.Сташиса та М.І.Бажанова, початковим моментом життя слід вважати початок фізіологічних пологів [4, с. 29]. О.В.Домбровська обґрунтовує позицію, згідно до якої з кримінально-правової точки зору початок життя пов'язаний з процесом вилучення дитини з утробы матері [5, с. 43].

Визнання права на життя за ненародженою дитиною викликає багато заперечень. Зокрема воно тісно пов'язане з правами матері дитини, наприклад право жінки на життя, здоров'я, репродуктивний вибір або недоторканність приватного життя, тощо. Складність полягає в тому, як визначити, де закінчується право жінки на репродуктивний вибір, і, де починається право ненародженої дитини на життя [6, с. 201]. Також, слід відзначити, що визнання права на життя ненародженої дитини, приведе до необхідності криміналізувати аборти, що може мати наслідком зворотній ефект – «тенізацію» практики переривання вагітності та зростання відсотків вбивств новонароджених.

Слушною є думка, що незважаючи на те, що зачата дитина в майбутньому може стати суб'єктом права, навряд чи варто розглядати її як носія правоздатності й суб'єктивних прав ще до народження. Суб'єктивні права можуть виникнути лише у реально існуючого суб'єкта [7, с. 102]. А отже, початком виникнення права на життя людини слід вважати саме момент її народження.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. (станом на 28.03. 2014 р.) // Відомості Верховної Ради. – 2003. – № 40. – Ст. 356.
2. Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності: Закон України від 23.09.1999 р. (станом на 1.04.2014 р.) // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 46. – Ст. 403.

3. Попов А.Н. Преступления против личности при смягчающих обстоятельствах. – С.-Пб.: Юрид. Центр Пресс, 2001. – 465 с.

4. Кримінальне право України: Особлива частина: Підруч. для студ. вищ. навч. закл. освіти /М. І. Бажанов, В. Я. Тацій, В. В. Сташис, І. О. Зінченко та ін.; За ред. професорів М. І. Бажанова, В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – К.: Юрінком Інтер; Х.: Право, 2002. – 496 с.

5. Домбровська О.В. Теоретичні проблеми кримінально-правової охорони життя людини // Кримінально-правова охорона життя та здоров'я особи: Матер. наук.-практ.конф. [Харків] 22-23 квіт.2004 р./ Редкол.: Сташис В.В. (голов.ред.) та ін. – К.– Х.: Юрінком Інтер, 2004. – С. 42-44.

6. Рогова О.Г. Про час виникнення права людини на життя: загальнотеоретичний аналіз // Вісник АПрНУ. – 2005. – № 4 (43) – С. 198-207.

7. Цивільне право України: підручник. У 2 кн. Кн. 1 / О. В. Дзера (кер. авт. кол.), Д.В. Боброва, А.С. Довгерт [та ін.]; за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової. – 2-ге вид., допов. і переробл. – К.: Юрінком Інтер 2004. – 736 с.

Панкєєва О.О.

студент,

Науковий керівник: Коломоєць Т.О.

доктор юридичних наук, професор,

Заслужений юрист України,

Запорізький національний університет

СУДОВИЙ КОНТРОЛЬ ЗА ДІЯЛЬНІСТЮ ВЕРХОВНОЇ РАДИ УКРАЇНИ: ЗАГАЛЬНОТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ

На протязі останніх років відбувається реформування системи державних органів в Україні, а тому вагомого значення набував контроль за їх діяльністю, зокрема з боку органів судової влади.

Вагомий науковий внесок у дослідження загально-теоретичних питань судового контролю внесли такі вчені як: В.Б. Авер'янов, Ю.П. Битяк, В.М. Горшен'єв, В.Т. Квіткін, О.В. Кондратьєв, В.В. Лазарєв, В. Маляренко, Л.П. Сушко, А.Р.Туманянц, О.Л. Фартигін, Н.Ю. Хаманєва та інші.

Загалом, контроль є стадією соціально-державного управління, засобом забезпечення законності та реалізації управлінських рішень [1, с. 117].

На жаль, на сьогоднішній день відсутнє законодавче визначення судового контролю. Також законодавством не визначені основні засади, підстави та порядок здійснення судового контролю. Це є актуальною проблемою, яка потребує законодавчого врегулювання.

Не зважаючи на відсутність законодавчого визначення, вчені-правники намагаються дати визначення даному поняттю.

В.Б. Авер'янов під поняттям «судовий контроль» розуміє комплексне правове явище, яке відображає як основні риси судової влади, так і ознаки юрисдикційної діяльності органів держави [2, с. 20].

О.В. Кондратьєв поділяє точку зору А.Р.Туманянц про те, що судовий контроль не є правосуддям і становить його самостійну функцію при здійсненні судочинства [3, с. 12].

Однак із зазначеною позицією неможливо погодитися, оскільки законодавством України визначено, що єдиною функцією судів є правосуддя, тому можливо лише зазначити, що судовий контроль є складовою частиною або однією з форм вираження правосуддя.

Ю.П. Битяк зазначає, що судовий контроль – специфічний вид контролю в сфері державного управління. Особливість цього контролю полягає в тому, що він здійснюється не систематично, не повсякденно, як, наприклад, контроль з боку спеціалізованих контролюючих органів або прокурорський нагляд за законністю в державному управлінні, а одноразово при розгляді справ (адміністративних, цивільних, кримінальних) [4, с. 261].

До основних стадій контролю відносять:

- інформаційну (факто-встановлювальну);
- оцінювальну;
- регулятивно-корегувальну [1, с. 117].

Можливість невідповідності об'єкта контролю певним параметрам (нормальним) його буття (управлінському рішенню) є визначальною умовою необхідності його підконтрольності, і взагалі причиною існування контролю як виду діяльності [1, с. 117].

Л.П. Сушко зазначає, що Кодекс адміністративного судочинства України значно розширив межі судового контролю. Зважаючи на той факт, що органи влади частіше за інших видають нормативно-правові акти, законодавець визнав необхідним зробити предметом оскарження згідно даного Закону не лише індивідуальні, але і нормативні правові акти. Подібної новели, яка стосувалася б оскарження нормативних актів, наше законодавство раніше не знало. При оскарженні до суду нормативно-правового акту у разі визнання судом скарги обґрунтованою, відміна такого акту задовольняє вимогам не лише громадянина, що особисто зацікавлений в позитивному вирішенні даного питання, але й широкого кола осіб, що підпадають під дію оскаржуваного нормативного правового акту [5, с. 58].

Отже, слід зазначити, що судовий контроль за нормотворчістю Верховної Ради України передбачається статтею 171-¹ Кодексу адміністративного судочинства України. Також, відповідно до ч.2

ст. 171-¹ Кодексу адміністративного судочинства України: акти, дії чи бездіяльність Верховної Ради України, Президента України, Вищої ради юстиції, а також рішення, дії чи бездіяльність Вищої кваліфікаційної комісії суддів України оскаржуються до Вищого адміністративного суду України. Для цього у Вищому адміністративному суді України створюється окрема палата [6, ст. 171-¹].

Другим різновидом судового контролю вже за законотворчістю Верховної Ради України є контроль з боку Конституційного суду України. Даний вид контролю також називають конституційним контролем, адже він передбачений Конституцією України і проявляється в тому, що Конституційний суд України встановлює конституційність або неконституційність Закону виданого Верховною Радою України.

Вчені зазначають, що основу законодавчого регулювання судового контролю складає ст.55 Конституції України, в якій зазначається, що – кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [7, ст. 55].

Л.П. Сушко зазначає, що характерним є те, що судовий захист – це самостійне конституційне право громадянина, а можливість судового оскарження – конституційно встановлений механізм його реалізації – через здійснення судового контролю [5, с. 4].

В.Б. Авер'янов зазначив, що згідно з ч.3 ст.124 Конституції України судочинство в Україні здійснюється Конституційним Судом України та судами загальної юрисдикції. Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі. Відтак судовий контроль щодо діяльності органів виконавчої влади можуть здійснювати як суди загальної юрисдикції, у тому числі господарські й інші спеціалізовані, так і Конституційний Суд України [8, с. 373].

Однак перелік органів судової влади, які уповноважені здійснювати контроль за діяльністю Верховної Ради України є обмеженим. Це зумовлено особливим статусом і місцем парламенту в системі органів державної влади України.

Загалом, аналізуючи судовий контроль за діяльністю Верховної Ради України можна зробити висновок, що дана сфера потребує детального законодавчого врегулювання, а саме необхідно прийняти спеціальний закон або урегулювати дані правовідносини підзаконним нормативно-правовим актом.

Судовий контроль є одним із ключових елементів механізми забезпечення і захисту реалізації положень Конституції України і тому він має величезну роль у ефективності і правомірності діяльності Верховної Ради України.

Список використаних джерел:

1. Ковалів М.В. Судовий контроль як гарантія забезпечення прав і свобод громадян // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – 2011. – №3. – С. 117-124.
2. Авер'янов В.Б. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики [Текст] / за заг. ред. В.Б. Авер'янова. – К.: Факт, 2003. – С. 384 с.
3. Кондратьєв О.В. Організаційно-правові проблеми судового контролю [Текст] : Автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.10 / Кондратьєв Олександр Васильович; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2005. – 19 с.
4. Адміністративне право України [Підручник для юрид. вузів і фак./ Ю.П. Битяк, В.М. Гарашук, О.В. Дьяченко та ін.]; За ред. Ю.П. Битяка. – 2004. – 401 с.
5. Сушко Л. П. Організаційно-правові засади здійснення судового контролю в Україні : дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Сушко Людмила Петрівна. – Національний університет біоресурсів і природокористування України. – К., 2009. – 181 с.
6. Кодекс Адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2005. – № 35-36, № 37. – Ст. 446.
7. Конституція України: від 28.06.1996 року №254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1996. – № 30. – Ст. 141.
8. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України: Академічний курс. Том 1. Загальна частина // Видавництво «Юридична думка»: К., 2004. – 584 с.

Поворозник О.П.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ПАРЛАМЕНТАРИЗМУ В УКРАЇНІ

Становлення правової держави та утвердження демократії в Україні є основним принципом державотворчого процесу. Досягненню цього результату передують системні зміни у державно-владних відносинах, ефективна реалізація конституційного принципу підпорядкування та здійснення державної влади в інтересах українського народу. Системоутворюючим чинником таких змін є інститут парламентаризму.

Для з'ясування тенденцій розвитку парламентаризму в Україні необхідно розглянути позиції з цього приводу відомих вітчизняних вчених-конституціоналістів.

На думку професора В.Ф. Опришка, роль Верховної Ради України варто підвищити шляхом внесення змін до Конституції України щодо її правового статусу, а в подальшому – прийняття Закону України «Про Верховну Раду України» [5, с. 80].

Професор А.М. Колодій вважає, що реформування єдиного органу законодавчої влади в Україні вимагає внесення відповідних змін до законодавства про статус народного депутата; чіткого визначення статусу та компетенції комітетів, тимчасових спеціальних та слідчих комісій Верховної Ради України; визначення статусу та компетенції, структури та завдань апарату Верховної Ради України; зменшення конституційного складу парламенту України [3, с. 217].

В контексті вдосконалення правового статусу Верховної Ради України шляхом внесення відповідних змін до Конституції України варто зазначити про діяльність Конституційної асамблеї, яка була створена Указом Президента України від 17 травня 2012 року №328/2012. Основними її завданнями є:

1) узагальнення практики реалізації Конституції України, пропозицій і рекомендацій щодо її вдосконалення з урахуванням досягнень і тенденцій сучасного конституціоналізму;

2) підготовка та схвалення Концепції внесення змін до Конституції України, подання її Президентові України;

3) підготовка на основі Концепції внесення змін до Конституції України законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України та попереднє його (їх) схвалення;

4) організація громадського, а також фахового, в тому числі за участю міжнародних експертів, зокрема експертів Європейської Комісії «За демократію через право» (Венеціанська Комісія), обговорення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України;

5) доопрацювання за результатами громадського і фахового обговорення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України;

6) схвалення законопроекту (законопроектів) про внесення змін до Конституції України та подання Президентові України для внесення на розгляд Верховної Ради України відповідно до розділу XIII Конституції України (п. 4 Положення про Конституційну Асамблею, затвердженого Указом Президента України «Про Конституційну Асамблею» від 17 травня 2012 року №328/2012) [1, п.4].

Так, зокрема Голова Комісії Конституційної Асамблеї України з питань конституційного ладу та порядку прийняття і внесення змін до Конституції України професор Скрипнюк О.В. у свої доповіді на пленарному засіданні Конституційної Асамблеї 21 вересня 2012 року, обґрунтовуючи необхідність внесення змін до Конституції України зазначив про необхідність «... вдосконалення механізму

функціонування державної влади, доцільний перерозподіл повноважень між Президентом, Верховною Радою і Кабінетом Міністрів, зменшення концентрації влади в одному центрі, забезпечення ефективнішої співпраці законодавчої та виконавчої гілок влади та їх взаємної відповідальності за здійснення державної політики. Фактично це означає досягнення оптимального розподілу владних повноважень структурами державного механізму, інституціонального поділу влади на автономні гілки, що забезпечить стримування та противаги, створення ефективного механізму запобіжників проти виокремлення окремого органу як домінуючого. Водночас сьогодні істотно актуалізується питання подальшого розвитку парламентаризму та його підтримки і посилення, при паралельному зростанні ролі Кабінету Міністрів в системі вищих органів державного управління» [7].

На сьогодні, на думку судді Конституційного Суду України В.М. Кампо, в Україні необхідне відродження наступних європейських парламентських традицій:

- незалежність парламенту;
- політична структурованість парламенту через депутатські фракції і групи, створені за партійною чи міжпартійною ознакою;
- національний мандат члена парламенту;
- парламентський контроль за діяльністю органів виконавчої влади тощо [2, с.193].

В свою чергу, колишній голова Верховної Ради України І.С. Плющ вважає, що першочерговими напрямками розвитку парламентаризму є:

1) ефективне застосування конституційних важелів системи стримувань та противаг у взаємовідносинах всіх без винятку органів державної влади в Україні;

2) запровадження заходів щодо вдосконалення правового регулювання функціонування парламенту як єдиного органу законодавчої влади в Україні;

3) вжиття заходів щодо вдосконалення представницької функції парламенту;

4) вдосконалення законодавчої функції парламенту шляхом унормування механізму здійснення повноважень суб'єктами права законодавчої ініціативи у Верховній Раді України;

5) подальша професіоналізація парламенту;

6) формування оптимальної структури парламенту [6, с.4-5].

Професор Л.Т. Кривенко зазначає, що конституційний аспект відкриття горизонтів зростання вітчизняного парламентаризму полягає у відмові від низки положень Конституції України, які є прямою перешкодою реалізації потенціалу парламентських інститутів. На думку вченої, необхідно: демократизувати інститут президентського вето щодо прийняття «єдиним органом

законодавчої влади» законів (ст.94 Конституції України); переглянути модель Конституційного Суду України, позбавивши його права остаточно вирішувати долю прийнятого парламентом закону (ст.150 Конституції України) і тим самим підійматися над представницьким органом Українського народу; розширити контрольні повноваження Верховної Ради України, повноваження у структурно-утворюючій сфері тощо [4, с.250].

На нашу думку, запорукою розвитку парламентаризму в Україні є утвердження в державі парламенту, який в результаті реалізації принципу розподілу влади та наявності ефективних механізмів системи стримувань та противаг, здійснює на засадах верховенства права, демократичних цінностей, поваги до прав, свобод людини та громадянина покладені на нього функції та повноваження в інтересах народу.

З урахуванням викладеного, можна дійти висновку про те, що вдосконалення правового статусу Верховної Ради України та розвиток парламентаризму на сьогоднішньому етапі є одним із пріоритетних завдань нашої держави.

Список використаних джерел:

1. Указ Президента України «Про Конституційну Асамблею» від 17 травня 2012 року №328/2012 // Офіційний вісник Президента України. – 2012. – №19. – Ст. 4.
2. Кампо В.М. Європейські традиції українського парламентаризму: історія та сучасність // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – 2001. – С. 193-197.
3. Колодій А.М. Парламент України: місце в системі розподілу влад та перспективи його удосконалення // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – 2001. – С. 213-217.
4. Кривенко Л.Т. Парламент і парламентаризм: теоретичні основи // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – 2001. – С. 246-251.
5. Опришко В.Ф. Актуальні проблеми парламентської реформи // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – 2001. – С. 64-80.
6. Плющ І.С. Парламентаризм в Україні – шляхи та тенденції розвитку // Парламентаризм в Україні: теорія та практика. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – 2001. – С. 3-12.
7. Скрипнюк О.В. Проблеми вдосконалення основ конституційного ладу в Україні: досвід і перспективи / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cau.in.ua/ua/activities/analytics/id/problemi-vdoskonalennja-osnov-konstitucijnogo-ladu-v-ukrajini-do-458/>.

Рудченко А.Г.

студентка,

Науковий керівник: Бровченко Н.В.

кандидат юридичних наук, доцент,

Запорізький національний університет

АСОЦІАЦІЇ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ ЯК ПОЛІТИКО-ПРАВОВИЙ ІНСТИТУТ

Добровільні об'єднання органів місцевого самоврядування, що ставлять за мету участь у формуванні та реалізації державної політики в сфері місцевого самоврядування, відіграють досить значну роль в конституційно-правовому механізмі впливу органів місцевого самоврядування на державну владу. Широке впровадження у практиці місцевого самоврядування України знайшли асоціації органів місцевого самоврядування. Тож спробуємо дослідити такий політико-правовий інститут як асоціації органів місцевого самоврядування, а також виявити його вплив на політику держави.

Відповідно до Закону України «Про асоціації органів місцевого самоврядування» асоціації і інші форми добровільних об'єднань органів місцевого самоврядування – це добровільні неприбуткові об'єднання, створені органами місцевого самоврядування з метою ефективнішого здійснення своїх повноважень, узгодження дій органів місцевого самоврядування щодо захисту прав і інтересів територіальних громад, сприяння місцевому і регіональному розвитку [1].

Завдяки формату об'єднань в асоціації, які можуть акумулювати значні ресурси, органи місцевого самоврядування отримують змогу представляти та захищати спільні інтереси місцевого самоврядування на регіональному, національному та наднаціональному рівнях. Сьогодні в Україні налічується понад 50 асоціацій органів місцевого самоврядування, серед яких Асоціація міст України та громад, Українська асоціація місцевих та регіональних влад, Асоціація сільських, селищних, міських рад тощо, а також такі, що об'єднують міських голів, інших посадових осіб та фахівців місцевого самоврядування (Асоціація мерів, Клуб мерів, Український муніципальний клуб тощо). Розгалужена мережа асоціацій місцевого самоврядування обумовлює потребу в їх класифікації.

За територіальним принципом:

- міжнародні – об'єднують органи місцевого самоврядування різних країн (наприклад, Міжнародна асамблея столиць та великих міст країн СНД);

- всеукраїнські – здійснюють представництво і захист інтересів і прав відповідних територіальних громад у взаєминах з органами державної влади, сприяють поступальному розвитку місцевого самоврядування в Україні, погоджують дії органів місцевого самоврядування відповідного територіального рівня, представляють місцеве самоврядування України в міжнародних об'єднаннях органів місцевого самоврядування;

- регіональні (міжрегіональні) – діють у межах одного або декількох регіонів;

- місцеві – створюються з метою узгодження дій органів місцевого самоврядування однієї або декількох областей України для розробки і реалізації окремих проектів і програм соціально-економічного і культурного розвитку територіальних громад, спільного вирішення проблемних питань.

За статусом членів організації:

- асоціації міських, селищних, сільських рад;

- асоціації районних та обласних рад;

- асоціації районних у містах рад.

За характером діяльності:

- громадсько-політичні, які створюються з метою представництва та захисту інтересів територіальних громад, органів місцевого самоврядування у взаємовідносинах з органами державної влади, сприяння інституціональному розвитку місцевого самоврядування, координації діяльності органів місцевого самоврядування;

- соціально-економічні, завданнями яких є координація зусиль щодо розробки та здійснення окремих проектів та програм соціально-економічного розвитку, спільне вирішення проблемних питань, що є типовими для відповідних категорій територіальних громад (наприклад, шахтарських, історичних, курортних, гірських тощо міст, селищ, сіл) [2, с. 60].

Муніципальні асоціації мають свої статuti й органи управління (президенти, голови спілок і асоціацій, правління, президії, ради та ін.). Засновниками муніципальних асоціацій є органи місцевого самоврядування. Організаційно-правові форми діяльності і управління асоціацією визначаються зборами засновників. У статутах муніципальних асоціацій визначаються повноваження її органів вид діяльності, порядок і процедура прийняття рішень з усіх питань діяльності об'єднання [3].

Зазначимо, що Асоціація міст України та громад, регіональні асоціації органів місцевого самоврядування та інші об'єднання спрямовують свої зусилля на розв'язання проблем, що виникають на різних рівнях діяльності публічної влади. Об'єктами впливу з боку асоціацій органів місцевого самоврядування є Верховна Рада України та Міжвідомча комісія з питань місцевого самоврядування,

яка діє при Кабінеті Міністрів України, через яку вони намагаються кожного року вплинути на формування Державного бюджету в інтересах міст України, на політику уряду щодо МС. Проте можна стверджувати, що в нормативно-правових документах, які визначають правові основи взаємодії асоціацій органів місцевого самоврядування та органів державної влади, не передбачена обов'язковість досягнення погодження інтересів органів державної влади та місцевого самоврядування. Із текстів документів також не слідує обов'язковість укладання протоколів за результатами консультацій, чи участі в засіданнях органів державної влади органів місцевого самоврядування щодо питань місцевого і регіонального розвитку [4]. Тож постає необхідність правового регулювання взаємовідносин асоціації органів місцевого самоврядування з органами держави та іншими суспільними структурами спеціальним законом.

Слід підкреслити, що в питаннях нормативно-правового регулювання діяльності асоціації органів місцевого самоврядування не приділено достатньої уваги забезпеченню прозорості щодо джерел та порядку фінансування асоціацій, не передбачено публічної звітності за використання коштів. Тож, на нашу думку, доречно доповнити Закон «Про асоціації органів місцевого самоврядування» положеннями про обов'язковість щорічного оприлюднення в офіційних ЗМІ та виданнях асоціацій інформації про майно асоціацій та шлях його придбання; обсяги та джерела коштів, що надійшли від фізичних та юридичних осіб у вигляді спонсорської допомоги, добровільних пожертв, подарунків тощо; видатки асоціацій впродовж бюджетного року.

Особливість функціонального призначення асоціацій, як громадських утворень, полягає у тому, що вони є одним з інструментів організаційно-правових форм участі громадян в управлінні державою через обраних депутатів, посадових осіб та органів місцевого самоврядування, які об'єднуються в асоціацію. А отже перед політикою держави постають завдання розвитку такого політико-правового інституту як асоціації органів місцевого самоврядування та утвердження їх ролі та місця на міжнаціональному рівні.

Список використаних джерел:

1. Про асоціації органів місцевого самоврядування: Закон України від 16 квітня 2009 р. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1275-17>

2. Омельченко О.О., Пітцик М.В. Роль Асоціації міст України, інших об'єднань ОМС у становленні місцевої демократії, захисті прав та інтересів територіальних громад // Роль громадських організацій та інших неурядових

структур у становленні та розвитку місцевого самоврядування в Україні / За ред. В.В. Кравченка. Науково-практичний посібник. – К.: Атіка, 2003. – 288 с.

3. Погорілко В.Ф. Муніципальне право України. : підручник / В.Ф. Погорілко. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – 592 с.

4. Сало І.С. Асоціації органів місцевого самоврядування в системі узгодження інтересів на національному, регіональному та локальному рівнях. – К. : НІСД, 2011. – 39 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/content/articles/files/association-cc724.pdf>

Скробач С.Л.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

РЕФЕРЕНДНИЙ ПРОЦЕС В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМАТИКА ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Референдум – форма безпосередньої демократії, що відображає рівень народовладдя та ступінь розвиненості громадянського суспільства в державі. Саме всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 року засвідчив волю українців жити у незалежній державі. Тому значення референдумів важко переоцінити.

Провести ж сам референдум просто неможливо без чіткої регламентації процедури – як його призначити чи проголосити, як організувати голосування, хто голосуватиме, хто підраховуватиме голоси, що робити з результатами? Відповіді на всі ці запитання об'єднується в межах субінституту референдного процесу. Тому від якості закріпленого в законодавстві порядку проведення залежить можливість та ефективність проведення референдумів.

Оскільки ЗУ «Про всеукраїнський та місцевий референдуми» 1991 року [2] приймався ще до прийняття Конституції України, ряд його положень були застарілими і не відповідали суспільному розвитку, а тому потребували оновлення. Це можна підтвердити тим, що після референдуму 1991 року проводився лише 1 референдум 16 квітня 2000 року, і його результати так і не втілили у життя. Тому у 2012 році прийнято Закон України «Про всеукраїнський референдум» [1], який до цього часу викликає жваві дискусії.

Отож згідно із новим Законом України «Про всеукраїнський референдум» референдний процес включає такі стадії, як: призначення (проголошення) всеукраїнського референдуму; організацію та проведення всеукраїнського референдуму, що включає складання списків учасників, агітацію; голосування та

встановлення результатів референдуму; офіційне оголошення та оприлюднення результатів всеукраїнського референдуму; оскарження рішень, дій чи бездіяльності, що стосується процесу референдуму; втілення результатів референдуму (наприклад, набрання чинності Законом, схваленим на референдумі; набрання чинності Закону про внесення змін до Конституції України).

Спосіб призначення (проголошення) референдуму залежить від предмету такого референдуму: так, ратифікаційний референдум (щодо зміни території України за міжнародним договором) призначається Верховною Радою, конституційний референдум щодо внесення змін до розділів I, III, XIII Конституції України і референдум за народною ініціативою (законодавчий, загальний) призначається Президентом України [1].

Цікавим є положення про те, що «шляхом всеукраїнського референдуму за народною ініціативою Український народ як носій суверенітету і єдине джерело влади в Україні може реалізувати своє виключне право визначати і змінювати конституційний лад в Україні шляхом прийняття Конституції України (установчу владу)» (ст.15 ЗУ «Про всеукраїнський референдум» [1]). Як би гарно не звучали такі слова, вони не сприяють розвитку демократії в країні, а навпаки стають засобом прийняття авторитарних рішень. Історія знає немало прикладів, коли за результатами референдумів приймалися рішення реакційного характеру; правлячі кола завжди мають можливість впливати на свідомість учасників референдуму [6, с. 64], згадати лише референдуми 1933 року щодо виходу з Ліги Націй і 1938 року щодо приєднання Судетської області у Німеччині. Тим більше такий спосіб зміни Конституції України не передбачений самою Конституцією [3], яка має вищу юридичну силу, ніж прийнятий закон. Тому варто виключити ці положення із закону.

Деякі зауваження є і щодо законодавчого референдуму: так, якщо питанням референдуму є скасування певного закону, то за результатами такого референдуму закон може втратити силу, тоді за допомогою чого регулюватимуть коло правовідносин, на які поширювалась сфера дії закону? [4] В такому випадку було б добре у ЗУ «Про Всеукраїнський референдум» чи у питанні, що виноситься на референдум, передбачити терміни прийняття нового закону і скасовувати чинність попереднього з прийняттям нового.

Законодавчий референдум за народною ініціативою викликає ще одне запитання: у ст.15 Закону записано, що «через всеукраїнський референдум за народною ініціативою Український народ може приймати закони України» [1]. Тобто виходить, що зібрались на збори 18-20-тирічні громадяни України, написали законопроект, утворили ініціативну групу, зібрали підписи і винесли такий законопроект на референдум? А для чого ж тоді в Україні

Верховна Рада? І для чого ж тоді положення про те, що право законодавчої ініціативи мають громадяни, якими виповнився 21 рік? [4] Варто було б змінити ч.4 ст.15 Закону і закріпити положення про те, що на референдум може вноситься питання про прийняття закону на основі законопроекту, що розглядався у парламенті України.

Щодо організації та проведення референдуму, то, в принципі детально врегульовано питання встановлення дільниць та округів, формування списків учасників, інформування учасників референдуму про час та місце його проведення, питання агітації, матеріально-технічного забезпечення. Проте, і ці статті закону потребують доопрацювання, якщо для нормального функціонування закону має якийсь значення законодавча техніка [3]. Наприклад, у законі вживають формулювання «ініціативна група із всеукраїнського референдуму», «ініціативна група всеукраїнського референдуму», «ініціативна група із проведення всеукраїнського референдуму». У всіх подібних випадках потрібно вибирати одне словосполучення, яке буде вживатись у законі.

Неоднозначним є ставлення науковців щодо формування окружних і дільничних комісій референдуму, адже їх склад залежить в принципі лише від місцевих органів влади: окружні комісії референдуму утворюються Центральною виборчою комісією за поданням Голови ВР АРК, голів обласних рад, м. Києва та м. Севастополя; дільничні – окружними виконавчих комітетів сільських, селищних, міських, районних у містах (у разі їх створення) рад, а у разі відсутності таких органів – за пропозицією відповідно сільських, селищних, міських голів, голів районних у містах рад або посадових осіб [1]. Такий спосіб формування комісій можна вважати демократичним лише за умови, що місцева влада дійсно захищає інтереси народу, а не прагне догодити центральній владі [3].

Щодо голосування і встановлення результатів референдуму також є зауваження: закон передбачає лише визнання голосування референдуму недійсним на дільниці, а якщо під час проведення референдуму відбулись суттєві порушення, які можуть впливати на об'єктивність результатів в цілому, то що робити в такому випадку? Варто було б все ж закріпити положення, яке містилось у ЗУ «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» щодо визнання референдуму таким, що не відбувся через грубі порушення закону та призначення повторного референдуму [2].

Потрібно також зазначити, що всі попередньо розглянуті питання стосуються лише всеукраїнського референдуму, і хоча Конституція України передбачає проведення місцевих референдумів, порядок їх проведення законодавчо не врегульований. Взагалі на референдум повинні вноситься питання,

які безпосередньо стосуються повсякденного життя людей. Так, наприклад, у м. Единбург, що знаходиться у Великобританії, у 2005 році проводився референдум щодо необхідності введення плати з мотоциклістів при в'їзді у місто в певні години дня (74% – проти, явка – 62%) [5, с. 163]. Отож починати впроваджувати таку форму безпосередньої демократії як референдум у життя громадянського суспільства необхідно з місць, а для цього перш за все необхідно прийняти ЗУ «Про місцеві референдуми».

Отже, з одного боку, референдум дає можливість громадянам прийняти рішення з тих питань, які не може узгодити влада, також дає можливість вплинути на окремі аспекти діяльності органів влади та змінити їх, але, з іншого боку, референдум може бути засобом прийняття авторитарних рішень. Тому закон повинен бути викладений таким чином, щоб референдум не протиставлявся представницькій демократії, а навпаки, сприяв парламенту у здійсненні його функцій. І ще потрібно зважити на те, що, якщо ми хочемо дійсно використовувати референдум для вирішення важливих питань і прагнемо, щоб це був демократичний і правовий інститут, то потрібно починати з малого – і в першу чергу вирішувати за допомогою референдумів питання місцевого значення.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про всеукраїнський референдум» від 06.11.2012// [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/5475-17>.
2. Закон України «Про всеукраїнський та місцеві референдуми» від 03.07.1991 // Відомості Верховної Ради УРСР . – 1991. – №33. – Ст. 443. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1286-12> (втратив чинність).
3. Ковальський В., Тимошук О. Шаповал Володимир: «Той, хто сьогодні ініціюватиме загальнонаціональний референдум, діятиме як політичний провокатор»// Юридичний вісник України. – 2013. – №9. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://smi.liga.net/articles/2013-03-05/8547893/volodimir_shapoval_toy_khto_sogodn_n_ts_yuvatime_zagalnonats_onalniy_refere ndum_d_yatime_yak_pol_tich.htm.
4. Коментар О. Мороза (до Закону України «Про всеукраїнський референдум») [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://politiko.ua/groups/talk_topic?id=2859.
5. Референдуми в Європейському Союзі / О.Д. Чебаненко, О.Ю. Гришук, Н.В.Колодяжна, А. Євгенєва; За ред. Д.С. Ковриженка. – К.: ФАДА, ЛТД, 2007. – 186 с. – Бібліогр.: с. 179–185.
6. Шаповал В.М. Конституційне право зарубіжних країн: Підручник. – Артек, Вища шк., 1997. – 264 с.

Степкина Е.В.

соискатель,

Юридический институт

Национального исследовательского университета

«Белгородский государственный университет»

ПРАВОВЫЕ ПОЗИЦИИ КОНСТИТУЦИОННОГО СУДА РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ О ЗАЩИТЕ ПРАВ И СВОБОД ЛИЧНОСТИ ОРГАНАМИ МЕСТНОГО САМОУПРАВЛЕНИЯ

В соответствии с Конституцией Российской Федерации Конституционный Суд Российской Федерации (далее – Конституционный Суд РФ) является высшим судебным органом, осуществляющим судебную власть посредством конституционного судопроизводства (ст. 118, ст. 125) [1]. Итогом деятельности Конституционного Суда РФ является принятие им соответствующего решения. Согласно ст. 79 Федерального конституционного закона «О Конституционном Суде РФ» решение Конституционного Суда РФ окончательно и не подлежит обжалованию, а также действует непосредственно и не требует подтверждения другими органами и должностными лицами [2].

Законодательство Российской Федерации не определяет понятие правовой позиции Конституционного Суда РФ, однако в доктрине данному вопросу уделено большое внимание. Так, например, существует точка зрения, согласно которой правовые позиции Конституционного Суда РФ – это результат понимания и толкования Судом положений Конституции Российской Федерации, нормативно-правовых актов Российской Федерации, отражающий аргументированные суждения Суда, которыми он руководствуется при разрешении конкретных дел [3, с. 103; 4, с. 24-25].

С точки зрения Л.В. Лазарева, правовыми позициями можно считать систему правовых аргументов, правоположений (правопонимания), образцы (правила) прецедентного характера, общие правовые ориентиры [5].

Не смотря на существующее в науке многообразие подходов к пониманию феномена правовых позиций Конституционного Суда РФ, они едины в одном – правовые позиции это не только сам итог решения, но это и те аргументы и умозаключения, посредством которых Конституционный Суд РФ приходит к такому итогу, носящие общеобязательный характер.

Учитывая важность правовых позиций Конституционного Суда РФ, их свойство отражать состояние тех или иных общественных отношений, представляется перспективным их исследование на предмет выявления роли органов местного самоуправления в защите

прав и свобод личности, правозащитный потенциал которых очевиден, хотя напрямую конституционно не закреплён.

В качестве примера можно указать Постановление Конституционного Суда РФ от 18.05.2011 г. № 9-П. Оно было вынесено по делу о проверке конституционности положений п. 1 ч. 4 и ч. 5 ст. 35 Федерального закона «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» в связи с жалобой гражданина Н.М. Савостьянова [6]. Здесь Конституционный Суд РФ, отмечая взаимосвязь положений Конституции Российской Федерации, говорит о том, что органы местного самоуправления обеспечивают права и обязанности граждан, связанные с участием непосредственно, а также через выборные и другие муниципальные органы в самостоятельном решении вопросов местного значения, в том числе путем определения структуры органов местного самоуправления и формирования органов муниципальной власти.

Под обеспечением права обычно понимается признание, соблюдение и защита права. Таким образом, из положения Постановления можно сделать умозаключение об участии органов местного самоуправления в защите политических прав граждан (право избирать и быть избранным, право на участие в управлении делами общества и др.).

Кроме того, данное Постановление в п. 2 прямо указывает, что местное самоуправление, являясь одним из уровней публичной власти, совместно с федеральными органами государственной власти и органами государственной власти субъектов Российской Федерации обеспечивает признание, соблюдение и защиту прав и свобод человека и гражданина, создает условия для достойной жизни и свободного развития человека. При этом Конституционный Суд РФ ссылается на ст. 2, ч. 1 ст. 7 и ст. 18 Конституции Российской Федерации, которые устанавливают, в первую очередь, обязанность государства защищать права и свободы человека и гражданина (лишь в ст. 18 есть ссылка на местное самоуправление). Полагаем, что Конституционный Суд РФ таким образом обращает внимание на то, что хотя обязанность муниципальных органов защищать права и свободы личности не закреплена в данных статьях Конституции Российской Федерации, но она явствует из самого духа российской Конституции, а также из публичного характера органов местного самоуправления.

В качестве примера можно привести еще одно Постановление Конституционного Суда РФ от 29 марта 2011 г. № 2-П «По делу о проверке конституционности положения п. 4 ч. 1 ст. 16 Федерального закона «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» в связи с жалобой муниципального образования – городского округа «Город Чита» [7].

В данном Постановлении, характеризуя полномочия местного самоуправления, принципы их осуществления, Конституционный Суд РФ указывает, что нарушение принципа разграничения полномочий между территориальными уровнями публичной власти «создавало бы угрозу невыполнения или ненадлежащего выполнения органами местного самоуправления их конституционных обязанностей, в том числе по обеспечению прав и свобод человека и гражданина» (п. 2).

В отличие от предыдущего постановления Конституционный Суд РФ прямо указывает на обязанность муниципальных органов защищать права и свободы личности, отмечая, что таковая является конституционной, то есть буквально – закрепленной в Конституции Российской Федерации. В этом контексте Постановление содержит ссылку на ст. 2 российской Конституции, которая гласит: «человек, его права и свободы являются высшей ценностью. Признание, соблюдение и защита прав и свобод человека и гражданина – обязанность государства». Данная статья не относит органы местного самоуправления к числу субъектов защиты прав и свобод личности, однако, отсылая к этой статье, Конституционный Суд РФ исходит из презумпции наибольшей важности прав и свобод человека, защищать которые должна любая публичная структура. Таким образом, умозаключение об участии местного самоуправления в правозащитном механизме полагаем обоснованным.

Интересной представляется правовая позиция Конституционного Суда РФ по заявленной теме, выраженная в его Определении от 12 мая 2005 г. № 244-О «По жалобе граждан Вихровой Любови Александровны, Каревой Екатерины Ивановны и Масловой Валентины Николаевны на нарушение их конституционных прав пунктом 1 части первой статьи 134, статьями 220 и 253 Гражданского процессуального кодекса Российской Федерации» [8]. Так, Конституционный Суд РФ, рассматривая право на судебную защиту и его гарантии, говорит о том, что осуществление конституционных отношений, которые связаны с непосредственным действием основных прав и свобод, согласуется с тем, что личность в ее взаимоотношениях с государством и местным самоуправлением является не объектом их деятельности, а равноправным субъектом. И такой субъект вправе защищать свои права любыми законными способами, а также спорить с государством и муниципальными органами, которые, в свою очередь, связаны принципами законности и верховенства прав и свобод человека и гражданина.

Из данной правовой позиции очевиден факт признания Конституционным Судом РФ подчинения органов местного самоуправления при осуществлении своей деятельности закону и

правам человека. Такое подчинение означает не только нарушение прав и свобод личности, но и действие в их интересах, их признание, соблюдение и защиту.

Проведенный авторский анализ правовых позиций Конституционного Суда РФ на предмет выявления роли органов местного самоуправления в защите прав и свобод личности показал очевидность и неоспоримость таковой.

Список использованных источников:

1. Конституция Российской Федерации: принята всенародным голосованием 12 декабря 1993 г. (с учетом поправок, внесенных законами Российской Федерации о поправках к Конституции Российской Федерации от 30 декабря 2008 г. № 6-ФКЗ и от 30 декабря 2008 г. № 7-ФКЗ) // Российская газета. – 1993, 25 декабря; 2009, 21 января.

2. Федеральный конституционный закон от 21 июля 1994 г. № 1-ФКЗ «О Конституционном Суде Российской Федерации» (ред. от 05.04.2013 г.) // СЗ РФ. – 1994. – № 13. – Ст. 1447.

3. Витрук Н.В. Конституционное правосудие. Судебно-конституционное право и процесс. – М.: Норма: ИНФРА-М, 2010.

4. Эбзеев Б.С. Конституционный Суд Российской Федерации: становление, юридическая природа, правовые позиции // Комментарий к постановлениям Конституционного Суда Российской Федерации: В 2 т. / Отв. ред. Б.С. Эбзеев. Т. 1. – М., 2000.

5. Лазарев Л.В. Конституционный Суд России и развитие конституционного права // Журнал российского права. – 1997. – № 11.

6. Постановление Конституционного Суда РФ от 18 мая 2011 г. № 9-П «По делу о проверке конституционности положений пункта 1 части 4 и части 5 статьи 35 Федерального закона «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» в связи с жалобой гражданина Н.М. Савостьянова» // СЗ РФ. – 2011. – № 22. – Ст. 3239.

7. Постановление Конституционного Суда РФ от 29 марта 2011 г. № 2-П «По делу о проверке конституционности положения пункта 4 части 1 статьи 16 Федерального закона «Об общих принципах организации местного самоуправления в Российской Федерации» в связи с жалобой муниципального образования – городского округа «Город Чита» // Российская газета. – 2011, 13 апреля.

8. Определение Конституционного Суда РФ от 12 мая 2005 г. № 244-О «По жалобе граждан Вихровой Любови Александровны, Каревой Екатерины Ивановны и Масловой Валентины Николаевны на нарушение их конституционных прав пунктом 1 части первой статьи 134, статьями 220 и 253 Гражданского процессуального кодекса Российской Федерации» // СЗ РФ. – 2005. – № 32. – Ст. 3396.

МІЖНАРОДНЕ ПУБЛІЧНЕ ТА ПРИВАТНЕ ПРАВО

Данілова В.О.

студентка,

Кримський інститут права

Національного університету «Одеська юридична академія»

МІЖНАРОДНИЙ ІНФОРМАЦІЙНИЙ ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА НАЦІОНАЛЬНІЙ БЕЗПЕЦІ ДЕРЖАВИ

Міжнародний тероризм належить до найбільш небезпечних і важко прогнозованих явищ, яке вирізняється особливим динамізмом і багатоплановістю, а також здатністю до адаптації й модернізації в умовах глобалізації та інформатизації. Так, одним із загрозливих проявів міжнародного тероризму стає інформаційний тероризм, в основі якого – маніпуляція свідомістю мас, розповсюдження інформаційно-емоційного ефекту, на який розраховано більшість терористичних актів, залучення прихильників серед членів суспільства, вплив на владні структури, які приймають політичні рішення. Осмислення в цьому відношенні феномену інформаційного тероризму є передумовою формування більш чітких уявлень щодо сутності сучасного міжнародного тероризму, запобігання загроз, здатних зруйнувати державні інститути, основи державної стабільності, як і основи національної безпеки демократичних країн взагалі.

Зазначимо, що незважаючи на велику кількість праць з даної проблематики, дане питання потребує подальшої наукової розробки, а також розгляду проблеми взаємовпливу сучасного тероризму як невід'ємної частини інформаційної структури та засобів масової інформації (ЗМІ).

Так, за умов глобальної інтеграції та жорсткої міжнародної конкуренції головною ареною зіткнень і боротьби різновекторних національних інтересів держав стає інформаційний простір. Сучасні інформаційні технології дають змогу державам реалізувати власні інтереси без застосування воєнної сили, послабити або завдати значної шкоди безпеці конкурентної держави, яка не має дієвої системи захисту від негативних інформаційних впливів. За сучасних умов інформаційна складова набуває дедалі більшої ваги і стає одним із найважливіших елементів забезпечення національної безпеки [1, с. 127].

Використання інформаційних технологій визначає структуру і якість озброєнь, необхідний рівень їх достатності, ефективність дій збройних сил держави. [2, с. 71].

Інформаційна безпека держави – означає стан її захищеності, при якій спеціальні інформаційні операції, акти зовнішньої інформаційної агресії, інформаційний тероризм, незаконне зняття інформації за допомогою спеціальних технічних засобів, комп'ютерні злочини та інший деструктивний інформаційний вплив, котрий завдає суттєвої шкоди національним інтересам [3, с. 122].

Таким чином, інформаційна безпека стає невід'ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки будь-якої держави.

Інформаційна епоха розширила сферу діяльності тероризму, що призвело до появи «інформаційного тероризму», який визначається як злиття фізичного насильства зі злочинним використанням інформаційних систем, а також умисне зловживання цифровими інформаційними системами, мережами або їх компонентами з метою сприяння здійсненню терористичних операцій або акцій.

Особливу небезпеку сучасності становить відносно новий вид терористичної діяльності – інформаційний тероризм, розгортання якого обумовлено широким запровадженням інформаційно-телекомунікаційних систем у всіх сферах життєдіяльності суспільства [4, р. 98].

У мирний час прямими виконавцями акцій інформаційного тероризму є іноземні спецслужби й організації, закордонні і значна частина українських ЗМІ, організації сектантів і церковників, різного роду місіонерські організації, окремі екстремістські елементи і групи. Активно використовують інформаційні канали і безпосередньо терористи, подаючи свої плани через офіційні канали інформації. Дестабілізація суспільства чи то у внутрішній політиці країни, між ворогуючими публічними особистостями, чи то у зовнішньополітичних стосунках через інформаційний тероризм стає дедалі популярнішою. Адже вдало оформленою інформацією можна знищити все, і зброя стане неактуальною [5].

Сучасний інформаційний тероризм характеризується як множина інформаційних війн та спецоперацій, пов'язаних із національними або транснаціональними кримінальними структурами та спецслужбами іноземних держав.

Доступність інформаційних технологій значно підвищує ризики інформаційного тероризму. Розвиненість інформаційної інфраструктури суспільства сприяє створенню додаткових ризиків інформаційного тероризму.

У свою чергу, інформаційний тероризм розділяється на інформаційно-психологічний тероризм (контроль над ЗМІ з метою

поширення дезінформації, чуток, демонстрації могутності терористичних організацій) та інформаційно-технічний тероризм (завдання збитків окремим елементам і всьому інформаційному середовищу супротивника в цілому: руйнування елементної бази, активне придушення ліній зв'язку, штучне перенавантаження вузлів комунікації і т.п.) [6, с. 231].

Головним в тактиці інформаційного тероризму є наявність небезпечних наслідків терористичного акту з широтою розголошення відомостей та великим суспільним резонансом.

Поряд із зазначеним, інформаційний тероризм, або «кібертероризм», за формами дії на кіберпростір має всі властиві ознаки політичного тероризму взагалі.

Останнім часом поняття кібертероризму перетнуло межі фантастичного і широко обговорюється в засобах масової інформації. Загроза тероризму в Інтернеті виявилася більших, ніж очікувалося, масштабів, а функції кібертероризму неймовірно розширилися через тотальне поширення Інтернету. Досвід, що є у світової спільноти у цій сфері, зі всією очевидністю свідчить про безперечну уразливість будь-якої держави, тим більше, що кібертероризм не має державних кордонів; кібертерорист здатний в рівній мірі загрожувати інформаційним системам, розташованим практично в будь-якій точці земної кулі [7].

Стрімке зростання кількості злочинів, що здійснюються в кіберпросторі, пропорційно числу користувачів комп'ютерних мереж (за оцінками Інтерполу, темпи зростання злочинності в глобальній мережі Інтернет, є найшвидшими на планеті) ще раз підкреслює стан небезпеки з боку інформаційного тероризму.

За твердженням фахівців контррозвідувальних управлінь, «терористи» за допомогою електронної пошти передають в зашифрованому вигляді інструкції, карти, схеми, паролі та іншу важливу інформацію, розголошення якої може зашкодити національній безпеці держави [8, с. 165].

Отже, можна констатувати, що загроза кібертероризму в даний час є доволі складною і актуальною проблемою, причому вона буде ускладнюватись по мірі розвитку і розповсюдження інформаційних технологій [9, с. 16].

Так, з урахуванням вищевикладеного матеріалу, необхідно зазначити наступне: інформаційний тероризм як сучасне соціально-політичне явище становить серйозну загрозу безпеці та життєво важливим інтересам як особистості, так суспільства і держави. Очевидно, що застосування терористами новітніх досягнень науки і техніки сильно розширює їх руйнівні можливості, дозволяє залучати до себе загальну увагу і тримати людей в постійному страху. В даний час для терористів легко уразливі практично всі комп'ютерні засоби обробки і зберігання інформації [10].

Підсумовуючи, варто сказати, що проблема протидії актам інформаційного тероризму – це комплексна проблема. Сьогодні нормативно-правові акти повинні відповідати вимогам сучасного розвитку. З цією метою будь-якій державі необхідно проводити цілеспрямовану роботу з гармонізації та вдосконалення законодавства у сфері інформаційної безпеки держави.

Список використаних джерел:

1. Бондаренко В.О. Інформаційна безпека сучасної держави: концептуальні роздуми / В.О. Бондаренко, О.В. Литвиненко // Стратегічна панорама. – 1999. – № 1-2. – С. 127-133.
2. Барінов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? / А. Барінов // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70-76.
3. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи / В. Петрик // Юридичний журнал. – 2009. – № 5. – С. 122134.
4. Jerrold M. From Car Bombs to Logic Bombs: The Growing Threat from Information Terrorism / M. Jerrold // NATO Library at: Terrorism_and_political_violence, vol. 12, no. 2, Summer 2000, P. 97-122.
5. Надьон О.В. Правовий аналіз передумов виникнення загрози тероризму в Україні / О.В. Надьон // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pravoznavec.com.ua/period/chapter/2/24/849_
6. Бойченко О.В. Медіа-тероризм: особливості сучасних ознак інформаційній безпеці / О.В. Бойченко // Інтегровані інтелектуальні робототехнічні комплекси (ПРТК-2009): друга міжнародна наук.-практ. конф. (25-28 травня 2009 р.). – К.: НАУ, 2009. – С. 230-232.
7. Chambet P. Le cyber-terrorisme / P. Chambet // [Electronic source]. – Regime d'accès: <http://www.chambet.com/publications/Cyberterrorisme.pdf>.
8. Герасименко К.С. Сучасні ознаки загроз «інформаційного тероризму» / К.С. Герасименко // Форум права. – № 3. – С. 162-166.
9. Катренко А. Особливості інформаційної безпеки за міжнародними стандартами / А. Катренко // Альманах економічної безпеки. – 1999. – № 2. – С. 15-17.
10. Глазов О. В. Міжнародний інформаційний тероризм в контексті загроз національній безпеці України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lib.chdu.edu.ua/pdf/naukpraci/politics/2012/197-185-15.pdf>

Єфіменко О.Р.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

СУТНІСТЬ КОНЦЕПЦІЇ LEX MERCATORIA

Дане питання є актуальним, оскільки транснаціональне торгове право посідає особливе місце в системі права кожної держави і Україна не є виключенням. Сьогодні ми можемо говорити, що міжнародне приватне право, яке побудоване на колізійному методі правового регулювання майнових та особистих немайнових відносин з іноземним елементом опинилось у скрутному становищі, яке спричинене розривом між інтернаціональним характером світової економіки та переважно національною формою її нормативної регламентації. Світова торгівля сьогодні стрімко розвивається, цей процес сприяє зближенню співпраці різних народів а, а тому потребує єдиної регламентації міжнародних комерційних відносин. Результатом такої регламентації є транснаціональне торгове право (lex mercatoria), яке виникло через гармонізацію та уніфікацію комерційного та торговельного законодавства різних держав. У цьому сенсі lex mercatoria становить серйозний виклик міжнародному приватному праву як альтернативний колізійному методу засіб правового регулювання зовнішньоекономічних операцій.

Окрім цього актуальність даного питання обумовлене ще й недостатньою дослідженістю lex mercatoria та необхідністю зрозуміти сутність, взаємозв'язки та реальні регулятивні можливості транснаціонального торгового права.

В наш час концепція lex mercatoria являється однією з найбільш суперечливою. Суперечливість обумовлена перш за все недостатньою визначеністю і чіткістю її терміна, доктринального визначення та юридичного змісту.

В загальному lex mercatoria розуміють як сукупність норм, що регулюють транснаціональне торгове право. Виділяють такі його характеристики:

- lex mercatoria – продукт міжнародного комерційного співтовариства, який виник через необхідність в стабільній системі норм, яка могла б ефективно та швидко регулювати комерційні відносини;

- lex mercatoria являє собою відносно автономний правопорядок. Він полягає в можливості учасників міжнародного трудового обороту самостійно створювати норми;

- lex mercatoria носить міжнародний характер, оскільки діє лише в цілях регулювання міжнародних комерційних операцій;

- принципи та норми *lex mercatoria* носять універсальний характер;

- головне місце в *lex mercatoria* належить міжнародним комерційним контрактам купівлі-продажу товарів;

- *lex mercatoria* засноване на звичаї;

- принципи *lex mercatoria* регулюють не всі сфери контрактного права. Деякі інститути, наприклад договір на правоздатність суб'єктів, повинна завжди регулюватись національним законодавством;

- обираючи *lex mercatoria* в якості права, яке буде застосовуватись до конкретного договору, сторони не завжди використовують сам термін "*lex mercatoria*", вони можуть так само посилатись на загальні принципи права, торговельні звичаї.

Говорячи про сутність *lex mercatoria* варто згадати і принципи на яких воно базується. Їх можна умовно поділити на дві категорії: основні та спеціальні. Ті принципи, які є принципами загального міжнародного права і є основними принципами *lex mercatoria*. До них належать:

1. основні принципи міжнародного публічного права, які застосовуються до міжнародних приватно-правових відносин. (принцип суверенної рівності держав; принцип добросовісного виконання зобов'язань за договором; принцип мирного вирішення спорів; принцип рівноправ'я народів; принцип співпраці держав);

2. Принципи міжнародного економічного права (принцип невід'ємного суверенітету держав над своїми природними ресурсами; принцип свободи вибору форми організації зовнішньоекономічної діяльності; принцип взаємовигідності зовнішньоекономічної співпраці; принцип економічної недискримінації; принцип національного режиму; принцип вільної торгівлі; принцип вільної міжнародної конкуренції);

3. Принципи міжнародної торгівлі (принцип суверенної рівності держав; принцип само визначеності та рівноправ'я народів та націй; принцип невтручання держав у внутрішні справи одне одного);

4. Загальні принципи міжнародного приватного права (принцип утримання від повної заборони на застосування іноземного права на своїй території; принцип місця знаходження речі; принцип *lex fori* (закон суду); принцип закону прапора; принцип вільного вибору права, яке буде застосовуватись до контракту);

5. Загальні принципи права.

Варто звернути увагу на те, що основні принципи *lex mercatoria* містяться як в джерелах міжнародного так і в джерелах національного права та мають взаємодоповнюючий та взаємопроникаючий характер.

Спеціальні принципи *lex mercatoria* містяться в трьох основних джерелах: Віденській конвенції про право міжнародних договорів 1969 р., Віденська конвенція про договори міжнародної купівлі-продажу товарів та Принципах міжнародних комерційних договорів УНІДРУА.

Відповідно до даних джерел спеціальними принципами *lex mercatoria* є такі:

- принцип свободи договорів, передбачає собою свободу сторін вступати в договори і визначати їх зміст;
- принцип свободи форми договору;
- принцип *pactasunt servanta*, відповідно до якого “кожен діючий договір обов’язковий для його учасників і повинен добросовісно ними виконуватись”;
- принцип *pactatertiesnecnocentnecprosunt* – договір не утворює прав та обов’язків третій стороні;
- принцип свободи вибору форми комерційного контракту;
- принцип *restitution in integrum* – збитки за порушення договору однією зі сторін становлять суму, рівну тій шкоді, упущеній вигоді, яку понесла друга сторона договору;
- принцип пропорційності, згідно з яким збитки не можуть перевищувати шкоду, яку сторона, яка порушила договір передбачувала чи повинна була передбачити в момент укладання договору як можливий наслідок його порушення;
- принцип, передбачаючий, що, якщо сторона допустила просрочку в оплаті, інша сторона має право на відсотки з просроченої суми;
- принцип обов’язковості імперативних норм полягає в тому, що імперативні положення наднаціонального походження, які підлягають застосуванню у відповідності до норм міжнародного приватного права, мають переваги перед Принципами УНІДРУА;
- принцип диспозитивності Принципів УНІДРУА передбачає можливість для сторін виключити їх застосування, відступити від них чи змінити зміст будь-якого з цих принципів, якщо положення, котре міститься в даних Принципах не має імперативного характеру;
- принцип свободи проведення переговорів, який також передбачає відповідальність за втрати, причинені недобросовісним їх веденням чи перериванням;
- принцип переваги нестандартної умови контракту перед стандартною;
- принцип, який передбачає право сторони відмовитись від договору, якщо невиконання договору іншою стороною являється суттєвим.

Перелік спеціальних принципів звичайно дещо ширший, але навіть ознайомившись з частиною з них ми можемо говорити, що ці

принципи в повній мірі відображають специфіку *lex mercatoria* як правопорядку *sui generis*. Це означає, що в спеціальних принципах *lex mercatoria* знайшли своє відображення такі його невід’ємні риси, як гнучкість, універсальність та демократичність.

Сьогодні думка щодо значущості *lex mercatoria*, розділилася на два протилежні полюси. Її опоненти апелюють тим фактом, що право не може існувати без держави, вони зазначають, що право – це продукт держави, а оскільки *lex mercatoria* не є результатом діяльності держави, то воно не існує взагалі.

На мою думку це твердження не достатнє для обґрунтування заперечення важливості та раціональності використання сьогодні *lex mercatoria*, оскільки право не стільки результат діяльності держави, скільки результат плідної взаємної роботи суспільства. А тому, оскільки суспільство розробило дані норми, значить вони відчували в них потребу і ми не можемо їх заперечувати. Сьогодні *lex mercatoria* набирає все більшої популярності. Як показує практика, міжнародні комерційні арбітражі та національні суди, починають все більше звертатися до норм *lex mercatoria* в своїй діяльності.

Список використаних джерел:

1. Мережко О.О. “Теорія *lex mercatoria*”// Вісник Міжнародні Відносини – Випуск 13 – Київ 1999р.
2. Мережко О.О. “Загальні принципи права і *lex mercatoria*”// Вісник Міжнародні Відносини – Випуск 13 – Київ 1999р.
3. Оксана Билоус “Світоглядна проблематика концепції *lex mercatoria*”// Юридичний журнал – Випуск 4(130) – К. “Юстиніан” 2013р.

Мороз А.А.

студент,

Національний університет «Львівська політехніка»

ПРАВОВЕ СТАНОВИЩЕ ОФШОРНИХ ЗОН

На сьогоднішній день міжнародні економічні відносини немислимі без такої економіко-правової категорії, як офшорна зона. Будучи суб’єктами зовнішньоекономічної діяльності юридичні особи і фізичні особи – підприємці тісно співпрацюють з офшорними територіями як з метою розвитку свого бізнесу так, і для задоволення особистих та фінансових потреб. Для налагодження нормальної стабільної співпраці між офшорною зоною та суб’єктами підприємницької діяльності держав, необхідно укласти міжнародну угоду між офшорами та відповідною державою, тобто

закріпити вказані відносини на законодавчому рівні, таким чином перевести їх у правову площину. Однак, як свідчить аналіз окремих міжнародних угод та національних нормативно-правових актів, на сьогодні відсутня будь-яка систематизація правового забезпечення діяльності офшорних зон як економіко-правової категорії.

Дану тему досліджували Н.В. Вернадський, Ю.В. Сорокін, І.І. Галкін, Ю.О. Волкова, В.В. Батрименко, О.О. Кохович, В.М. Кміть, К.В. Крикуненко, О.В. Мірошніченко, Н.В. Москаєнко, О.К. Натюшина, О.О. Шуліга, Ю.Г. Козак, В.Н. Сліпець та інші науковці.

Не вдаючись до характеристики практичної діяльності офшорних зон, зупинимось лише на нормативно-правовому закріпленні та доктринальній оцінці цього явища. Враховуючи іншомовне походження терміну «офшор» (з англійської мови *off shore* – «поза берегом») існує проблема із правильністю його написання на українській чи російській мові. Термін «офшор» вперше з'явився в одній із газет на східному узбережжі США наприкінці 50-х років ХХ століття. Мова йшла про фінансову організацію, що перемістила свою діяльність на територію із сприятливим податковим кліматом. Таким чином походження терміну «офшор» не юридичне, а економіко-географічне.

У 1985 році адміністрація США видала інструкцію де дала визначення офшору та визнала офшорними тільки ті території які підпадали під певні ознаки, або хоча б під одну з них: наявність малого відсотку податку, або взагалі відсутність такого; підписання міжнародних договорів про уникнення подвійного оподаткування; законодавче закріплення гарантій збереження таємниці; наявність розвинутої телекомунікаційної мережі.

Відповідно до Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про перелік офшорних зон», у світі діє біля тридцяти п'яти офшорних зон, відповідно до переліку від 2011 року [1].

У законодавстві України немає чіткого визначення офшорних зон, проте у Податковому кодексі України закріплено термін «нерезиденти що мають офшорний статус», який означає «нерезиденти, розташовані на території офшорних зон, за винятком нерезидентів, розташованих на території офшорних зон, які надали платнику податку виписку із правоустановчих документів, легалізовану відповідно консульською установою України, що свідчить про звичайний «не офшорний» статус такого нерезидента» [2].

Детально охарактеризувавши ознаки офшорної зони, можна виділити такі основні з них:

- **Нерезидентність.** Офшорна компанія не є резидентом країни, в якій зареєстрована, і як правило засновниками цих компаній в основному є іноземні громадяни, а управління бізнесом здійснюється з-за кордону.

- Конфіденційність. Характерною ознакою для офшорів є дотримання секретності фінансових операцій. Однак, більшість країн з офшорними зонами не захищають цю інформацію від розслідування, особливо коли розслідування здійснюється відповідно до міжнародного договору.

В той же час дані про стан банківських рахунків, фінансові операції та інша бізнес інформація є суворо конфіденційною і не підлягає розголошенню.

- Свобода валютних операцій. Для офшорних компаній не існує жодних обмежень на проведення операцій з іноземною валютою. Єдине обмеження, що накладається на фінансові операції у грошовій одиниці країни-реєстрації компанії. Поряд з цим, немає ніяких спеціальних вимог до надання фінансової звітності.

- Легкість доступу до зарубіжної банківської системи. Компанії з визнаною міжнародною репутацією можуть відкривати для своїх клієнтів рахунки в першокласних закордонних банках.

Діяльність офшорних територій базується на принципах: оподаткування, фінансової секретності, валютного контролю, легкості доступу до зарубіжної банківської системи, а також одним із важливих принципів діяльності офшорних територій є конфіденційність.

Особливої актуальності в останні роки, набула діяльність офшорних зон Кіпру, і зокрема, щодо надання конфіденційної інформації. Проаналізувавши міжнародні акти, необхідно згадати про те, що між Україною та Кіпром була укладена Конвенція про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи, у ст.24 якої говорить про «Обмін інформацією», тобто міститься норма про принцип фінансової секретності [3]. Вказана стаття зазначає, що інформація якою вони (договірні сторони) обмінюються, повинна бути секретною і обмеженою в доступі для третіх осіб і може надаватись лише правоохоронним органам.

Відповідно до угоди між Урядом Російської Федерації і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування стосовно податків на доходи і капітал від 5 грудня 1988 року, в ст.26 теж оформлено таку умову як «Обмін інформацією», яка в свою чергу має прояв одних з ознак офшорних зон, а саме – фінансової секретності [4]. Вказана норма передбачає, що: «Будь-яка інформація, одержана Договірною Державою, вважається конфіденційною таким же чином, як і інформація, отримана в рамках національного законодавства цієї Держави, і може повідомлятися лише особам або органам (включаючи суди і адміністративні органи), зайнятим оцінкою або збором, примусовим стягненням або судовим переслідуванням щодо податків або розглядом апеляцій стосовно податків, на які поширюється Угода. Такі особи або органи використовують інформацію тільки для

зазначених цілей. Вони можуть розкривати інформацію в ході відкритого судового засідання чи при постановленні судових рішень».

Аналогічне положення закріплено в Угоді між Урядом Республіки Білорусь і Урядом Республіки Кіпр про уникнення подвійного оподаткування і запобігання ухиленню від сплати податків стосовно податків на доходи і майно.

Крім викладеного, необхідно звернути увагу на ряд проблем пов'язаних з функціонуванням офшорних зон. Зокрема, до них можна віднести:

- Створення елементів нестабільності у світовій економіці та фінансах, у зв'язку з можливістю накопичення в офшорних зонах великих обсягів капіталів;
- Створення умов для відтоку капіталів;
- Поглиблення і підтримка тіньової економіки;
- Погіршення соціальних процесів, що пов'язані з ухиленням від оподаткування за допомогою офшорних зон [5].

Контроль за діяльністю офшорних зон здійснює Організація з європейського співробітництва та розвитку. Вона наділена такою важливою функцією як ведення чорних списків офшорних територій, загалом, кількість яких сягає 35 територій. Основним критерієм включення офшорної зони до чорного списку є невідповідність їх законодавства міжнародним нормам і стандартам.

На підставі наведеного, можна зробити висновок, що офшорна зона – це один із видів вільних економічних зон, особливістю якої є створення для підприємців сприятливого валютно-фінансового та фіскального режимів, високий рівень та законодавчі гарантії банківської і комерційної секретності, лояльність державного регулювання. Під терміном «офшорна зона», загалом мається на увазі будь-яку країну з низькою або нульовою податковою ставкою на всі або окремі категорії доходів, наявність високого рівня банківської чи комерційної секретності, відсутність резервних вимог центрального банку або обмежень у конвертованій валюті. Крім цього, більшість офшорних зон має відносно прості вимоги щодо ліцензування і регулювання фінансових компаній і фірм. Особливістю офшорної юрисдикції є поширення пільгового режиму виключно на нерезидентів, які не здійснюють діяльність на території юрисдикції, і що найважливіше, забезпечення ефективного режиму фінансової секретності.

Список використаних джерел:

1. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про перелік офшорних зон» від 23.02.2011 № 143. [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/143-2011-%D1%80>
2. Податковий кодекс України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 13-14, №17, – 112 с.

3. Конвенція між Урядом і Урядом Республіки Кіпр «Про уникнення подвійного оподаткування та запобігання податковим ухиленням стосовно податків на доходи» від 08.11.2012 року. [Електронний ресурс].– Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/196_016

4. Соглашение между Правительством Российской Федерацией и Правительством Республики Кипр об избежании двойного налогообложения в отношении налогов на доходы и капитал (Никозия, 5 декабря 1998 г.) [Електронний ресурс].– Режим доступу: <http://zakonbase.ru/content/nav/32470>

5. «Офшорні зони: проблеми та перспективи для економіки України» Коваль С.М., Шеремета М.О. Науковий керівник – Петрук О.Ф Україна, м. Чернівці, БДФЕУ.

Музика Я.І.

старший викладач,

Львівська комерційна академія

СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ З ВСЕСВІТНЬОЮ МИТНОЮ ОРГАНІЗАЦІЄЮ

Після отримання Україною незалежності і з початком формування власної митної системи, питання про членство України в організації, яка займається міжнародно-правовим регулюванням митних відносин одразу ж стало на порядок денний. Єдиною глобальною міжнародною організацією, яка на той час займалась митними відносинами, була Рада Митного Співробітництва, створена у 1950 р. Експерти відзначали, що на той момент митна служба України була найбільш розвиненою у порівнянні з іншими країнами колишнього СРСР, оскільки мала власне митне законодавство, яке розроблялося і розробляється з урахуванням принципів, чинних у міжнародній практиці [1].

Відповідно, у 1992 році, Кабінет Міністрів України звернувся до Верховної Ради України із пропозицією приєднатися до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 р., і вказане питання було поставлене на порядок денний вісімдесят п'ятого засідання п'ятої сесії Верховної Ради України I скликання.

Доповідачем по цьому питанню від Кабінету Міністрів був О.М. Коваль – тодішній чинний голова Державного митного комітету. У своєму виступі, О.М. Коваль наголосив, що: «Державний митний комітет вважав, що приєднання України до Конвенції повинно розглядатися як прогресивний крок до співробітництва з розвиненими країнами Європи та світу, а також іншими країнами, що дозволить нашій державі самостійно утвердитись в одній з

найбільш ініціативних та діяльних світових структур і в майбутньому будувати митну політику України на найкращих світових зразках» [1].

Питання про приєднання України до Конвенції про створення Ради Митного Співробітництва 1950 р. не виклало ані заперечень, ані дискусій і Верховна Рада України ратифікувала цю Конвенцію 320 голосами «за» [1]. В результаті, 10 листопада 1992 р., Україна стала членом Ради Митного Співробітництва (з 1994 р. – Всесвітньої Митної Організації) [2].

Одним із найбільш болючих питань, що виникло у зв'язку з набуттям Україною членства у Всесвітній Митній Організації, стало питання фінансових внесків. Як підкреслював у своєму виступі вже згадуваний О.М. Коваль, коли в березні 1992 р. українська делегація прибула з офіційним візитом в Брюссель, то в ході зустрічі з тодішнім Генеральним Секретарем Ради Митного Співробітництва Х'юзом, останній висловив припущення, що митна служба України є підпорядкована російській [1].

Вже після того, як українські представники роз'яснили керівництву Ради Митного Співробітництва реальне становище, позиція адміністрації цієї міжнародної організації змінилась, і було вирішено розглянути питання про перерозподіл коштів, внесених у бюджет Ради колишнім СРСР, було прийнято рішення вважати, що фінансові зобов'язання України за 1991-1992 фінансовий рік слід вважати виконаними, а на 1992-1994 фінансові роки слід зафіксувати внесок України на рівні 1,22 відсотка відповідно до фінансової шкали ООН на 1992, 1993, 1994 рр., що становило 5 мільйонів 185 тисяч бельгійських франків або 157 тисяч доларів США [1]. З того часу розмір членського внеску України до бюджету Організації дещо змінився і у 2010/2011 фінансовому році склав 22 757, 44 євро [3, с. 279].

Після вступу у Всесвітню Митну Організацію, Україна стала стороною семи конвенцій вказаної міжнародної міжурядової організації, і більше того, представники Державної митної служби України відзначили, що положення деяких конвенцій, стороною яких наша держава не є, фактично вже використовуються Україною. Це, наприклад, положення щодо Вантажної митної декларації, порядок і метод визначення митної вартості, режим функціонування митних складів і т.п. [4].

На цьому етапі, у Всесвітній Митній Організації постійно наголошують на значенні України у міжнародно-правовому регулюванні міжнародних митних відносин. Зокрема, особливо підкреслюється усвідомлення: «важливої ролі і значного потенціалу Державної митної служби України у підтримці Всесвітньої Митної Організації в здійсненні допомоги країнам членам» [5].

Зокрема, особливо активною є співпраця між Україною та Всесвітньою Митною Організацією у академічній сфері, в частині

розвитку та впровадження стандартів Організації у науковій та освітній сфері. Україну в цій співпраці представляє Академія митної справи України – спеціалізований вищий навчальний заклад з митної справи, який знаходиться в м. Дніпропетровськ. Як підкреслював у 2009 р. Ларс Карлссон – керівник директорату зі зміцнення інституційних спроможностей Всесвітньої Митної Організації, Академія є активним партнером Організації в питаннях розвитку та забезпечення навчальної та освітньої діяльності, а також в підтриманні ініціатив Організації щодо впровадження уніфікованих стандартів підготовки посадових осіб митних органів [6].

Зокрема, Академія успішно впроваджує пілотний проект Всесвітньої Митної Організації «PICARD» з імплементації Рамкових стандартів Організації. Вона стала першим з семи пілотних вищих митних навчальних закладів у світі, який проводить цю роботу як в системі навчання, так і в системі підвищення кваліфікації та ініціювала пілотні програми, що базуються на цих стандартах. Відколи стартувало їх застосування, Всесвітня Митна Організація розпочала процес отримання Академією та її випускниками права на акредитацію при Організації [6].

Одним із головних практичних наслідків співпраці України з Всесвітньою Митною Організацією в академічній сфері стало створення у 2010 р. Регіонального навчального центру Всесвітньої Митної Організації. Його створенню передувало підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Академією митної справи України та Всесвітньою Митною Організацією в ході конференції PICARD, яка проходила 28-30 вересня 2009 р. у м. Сан Хосе (Коста Ріка) [6].

Остаточне рішення про створення цього центру було прийняте в ході Конференції керівників митних адміністрацій європейського регіону Всесвітньої Митної Організації, яка проходила 15-16 березня 2010 р. в м. Охрид (Македонія). Учасники конференції одноголосно підтримали ідею створення такого центру в Україні [7].

З метою реалізації цих положень, 26 червня 2010 року на засіданні Ради Всесвітньої Митної Організації відбулося підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Державною митною службою України та Всесвітньою Митною Організацією щодо офіційного створення її Регіонального навчального центру [7].

В ст. 1 Меморандуму наголошується на тому, що Всесвітня Митна Організація буде використовувати можливості навчального центру для цілей регіональної підготовки і навчання, проведення зустрічей з питань технічної допомоги та проведення інших засідань з митних питань [5]. У свою чергу, в ст. 3 вказаної угоди, сторони дійшли згоди, що Україна в подальшому буде спрямовувати роботу навчального центру і використовувати його в ході реалізації власних національних і міжнародних програм [5].

Україні вдалося забезпечити оперативну організацію створення цього навчального центру і його офіційне урочисте відкриття мало місце 1 вересня 2010 р. за участі Генерального Секретаря Всесвітньої Митної Організації К. Мікурія та керівника відділу з питань європейського регіонального розвитку Директорату з інституційного розвитку Всесвітньої Митної Організації В. Мікеладзе, Голови Державної митної служби України І. Калетніка, а також представників іноземних делегацій [7].

На сьогодні, Регіональний навчальний центр Всесвітньої Митної Організації в Україні – це міждисциплінарний регіональний центр для європейського регіону Організації, який проводить навчання, підвищення кваліфікації, наукові дослідження в галузі митної справи і є пілотною базою Європейського Регіону Всесвітньої Митної Організації з імплементації стандартів Організації на академічному рівні, з впровадження стратегії організаційного розвитку та підтримки її членів [7].

Таким чином, як можна побачити, що Україна бере активну діяльність в роботі Всесвітньої Митної Організації і є одним із ключових партнерів Організації в європейському регіоні.

Список використаних джерел:

1. Стенограма пленарного засідання 19 червня 1992 р. // Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. [Електронний ресурс]. Цит. 17.12.2013. Режим доступу – <http://portal.rada.gov.ua/meeting/stenogr/show/4742.html>
2. Конвенція про створення Ради Митного Співробітництва від 15 грудня 1950 р. // Офіційний вісник України від 08.04.2005 р. – 2005 р. – № 12. – Ст. 313.
3. Міжнародне право XXI століття: сучасний стан та перспективи розвитку (до 60-ліття проф. В. М. Репецького) / М. М. Микієвич, М. В. Буроменський, В. В. Гутник [та ін.]; за ред. д.ю.н., проф. М. М. Микієвича. – Львів : ЛА «Піраміда», 2013. – 319 с.
4. Розвиток Всесвітньої Митної Організації та Україна – ВМО // «Митниця на сході»: сайт Луганської митниці. [Електронний ресурс] Цит. 16.12.2013 р. Режим доступу – <http://www.customs.lg.ua/content/view/829/2/>.
5. Меморандум про взаєморозуміння між Державною митною службою України та Всесвітньою Митною Організацією про створення Регіонального навчального центру Всесвітньої Митної Організації в Україні // Академія митної служби України. [Електронний ресурс] Цит. 16.12.2013 р. Режим доступу – <http://amsu.dp.ua/ukr/file/44/>
6. Академія Митної служби України та Всесвітня митна організація підписали Меморандум про взаєморозуміння // Офіційний веб-сайт Асоціації митних брокерів України. – [Електронний ресурс]. Цит. 16.03.2014. Режим доступу – <http://www.ambu.org.ua/node/1133>
7. Регіональний навчальний центр Європейського регіону Всесвітньої митної організації // Академія митної служби України. [Електронний ресурс] Цит. 16.12.2013 р. Режим доступу – <http://www.ambu.org.ua/node/1133>.

ПРАВО ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Старостина Д.В

студент,

Донецкий национальный университет

ПРАВА ЧЕЛОВЕКА В ПРАВОВОЙ СИСТЕМЕ ЕС.

Права человека являются высшей ценностью человеческой цивилизации. Принцип уважения прав человека, как руководящее начало правовой деятельности, стал основой конституционализма государств не только Европейского региона, но и практически всего мира. Появившиеся в XX веке международные и региональные организации провозгласили своей целью соблюдение принципа уважения прав человека. Защита прав человека перестала быть вопросом сугубо национальным и вышла на новый уровень развития.

Украина выбрала курс на пути к интеграции в Европейский Союз (далее- ЕС), согласно Закону Украины «Об основах внутренней и внешней политики» от 1 августа 2010 г., а именно п.12 ч.2 ст.11, установлено, что среди основных положений внешней политики нашего государства является «обеспечение интеграции Украины в европейское политическое, экономическое правовое пространство с целью обретения членства в Европейском Союзе» [1]. Поэтому исследование прав человека в праве ЕС, их защита и правовые акты регулирующие данный вопрос, является актуальным на сегодняшний день.

Европейский союз – это объединение европейских государств, участвующих в процессе европейской интеграции. На сегодняшний день в ЕС входят 28 государств и с каждым годом это число растет. Главными целями Европейского Союза согласно Амстердамского договора являются: создание крепкого союза народов Европы; содействие сбалансированному и продолжительному экономическому прогрессу благодаря ликвидации внутренних границ, усилению экономического и социального взаимодействия; утверждение собственной идентичности в международной сфере путем проведения общей внешней политики и политики в области безопасности, а в перспективе – и общей оборонительной политики; развитие сотрудничества в юридической сфере; сохранение и приумножение общего благосостояния.

Главными целями в сфере прав человека в Европейском Союзе является: защита прав человека, обеспечение свободы и безопасности своих граждан, борьба дискриминацией, содействие социальной защите и справедливости, обеспечение гендерного равенства, солидарность поколений и защита прав детей.

В частности, в правовой системе Европейского Союза права человека воспринимаются как неразрывно связаны с другими стержневыми для общества постулатами – верховенства права и плюралистической демократии. Ориентация на уважение прав человека закреплена как императив всех ветвей власти [2].

В настоящее время основополагающий характер прав человека для права Европейского Союза, а также функционирование всех его органов, институтов и учреждений четко зафиксирован в учредительных документах Евросоюза. Так, пункт 1 статьи 6 Договора о Европейском Союзе устанавливает:

«Основополагающими принципами Союза есть общие принципы всех государств – членов – свобода, демократия, уважение прав человека и основных свобод, верховенство права». А пункт 2 данной статьи устанавливает «Союз уважает основные права, которые гарантированы Европейской Конвенции о защите прав человека и основных свобод, подписанной 4 ноября 1950 в Риме, и вытекающих из конституционных традиций, общих в государствах – членах, и трактует их как общие принципы права Сообщества» [3].

Европейский Союз направлен на то, чтобы все сферы прав человека, будь то гражданские, политические, экономические, социальные или культурные, соблюдались в соответствии с положениями Всеобщей декларации по правам человека. Кроме того, ЕС поддерживает права женщин, детей, беженцев, а также лиц, принадлежащих к различным родам меньшинствам.

Лиссабонский договор закрепляет правовые и организационные основы ЕС, в нем четко определены принципы Европейского Союза: демократия, правопорядок, всеобщность и нераздельность прав человека и основных свобод, уважение человеческого достоинства, принципов равенства и солидарности, а также соблюдение принципов Устава ООН и международного права. Эти принципы подкреплены Хартией ЕС по правам человека, объединяющей все эти положения в одном документе. Содержание ценностей ЕС закреплено в ст.2 Лиссабонского договора, в которой говорится, что «Союз основывается на ценностях уважения человеческого достоинства, свободы, демократии, равенства, верховенства права и уважения прав человека, вместе с правами лиц, которые относятся к меньшинствам». Эти ценности являются общими для всех государств в обществе, где доминирует

плюра -лизм, не дискриминация, терпимость, справедливость, солидарность и равенство между женщинами и мужчинами». [4]

Важным документом Европейского Союза также является Хартия основных прав граждан ЕС, которая была официально провозглашена на саммите в Ницце 7 декабря 2000 года. Хартия, созданная на основе таких важных источников, как Европейская Конвенция по правам человека, общие конституциональные традиции и инструменты международного права, подтвердила и подчеркнула значимость и важность соблюдения основных свобод для граждан ЕС.

Права и свободы в Хартии излагаются по совершенно новой схеме. В отличие от традиционного для западной доктрины прав человека деления прав и свобод на первостепенные, к которым относились прежде всего гражданские и политические права и «второстепенные», к которым обычно причисляли группу социально-экономических прав, Преамбула и Хартия в целом рассматривают правовой статус человека и гражданина Европейского Союза в единстве и равенстве составляющих его прав и свобод, в чем одновременно проявляется также принцип единства и недискриминации прав и свобод в его «европейском варианте» [5].

Однако Хартия имеет свои достоинства и недостатки. С одной стороны, Хартия является более современным инструментом защиты прав человека, содержит не только права личного и политического характера, а также процессуальные гарантии этих прав, но и регулирует экономические, социальные права и некоторые права четвертого поколения. Кроме того, Хартия и закрепляет права, связанные с биомедициной и репродукцией (например, запрет клонирования и т.п.). С другой стороны, Хартия, в отличие от Европейской Конвенции, не имеет своего собственного контрольного механизма, который бы обеспечивал индивиду непосредственно обращаться в суд с индивидуальной жалобой защиты своего нарушенного права [6].

Для поддержки проектов по защите прав человека во всем мире Европейским Союзом финансируется Европейская инициатива для демократии и прав человека (European Initiative for Democracy and Human Rights). Годовой бюджет этой программы, созданной в 1994 году, составляет 100 миллионов евро. Программа направлена на развитие демократии и уважения прав человека и поддерживает проекты в четырех основных областях: укрепление демократии, правильного управления и верховенства закона (развитие политического плюрализма, свободных средств массовой информации и качественной судебной системы); уничтожение смертной казни в тех странах, где она еще существует; борьба с применением пыток посредством мер превентивного характера (таких как, обучение работников полиции) и репрессивных мер

(таких как, создание международных трибуналов и уголовных судов); борьба с расизмом и дискриминацией посредством воспитания уважения политических и гражданских прав.

Программа финансирует проекты, связанные с равноправием полов и защитой детей, поддерживает совместные проекты между ЕС и другими организациями, занимающимися защитой прав человека, такими как: Организация объединенных наций (ООН), Международный комитет Красного Креста, Совет Европы, Организация по безопасности и сотрудничеству в Европе (ОБСЕ) [7].

Вышеприведенный анализ позволяет сделать такие выводы.

1. Сегодня в Европейском Союзе принцип уважения прав человека является одним из основополагающих принципов права ЕС. Он закреплён в уставных документах ЕС.

2. ЕС защищает культурные, экономические, политические, гражданские и социальные права человека, а также применяет меры по их обеспечению, не противопоставляя их универсальным правам человека.

Список использованных источников:

1. Закон Украины «Об основах внутренней и внешней политики» от 1 июня 2010 г. № 2411-VI [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://zakon2.rada.gov.ua/> .

2. Система захисту прав людини в Європейському Союзі / Н.Б. Толкачова // Часопис Київського університету права. – 2009. – № 4. – С. 346-350.

3. Конституційні акти Європейського Союзу .Частина 1.-К.; Видавництво «ЮСТІНІАН», 2005. – С. 21.

4. Конституційні акти Європейського Союзу (в редакції Лісабонського договору) / [пер. Г.Друзенка та С. Друзенко; за аг. ред. Г.Друзенка].- К. : К.І.С., 2010. – 536 с.

5. Хартия Европейского Союза об основных правах: Комментарий / под ред. д.ю.н., проф. С.Ю. Кашкина. – М.: Юриспруденция, 2001.

6. Шишкова Н. Хартия основных прав Европейского Союза і проблеми її конституційного розвитку // Юридичний журнал. – 2004. – №4. – С. 35.

7. Европейский Союз и права человека в России [Электронный ресурс]: официальный сайт Представительства Европейского Союза в России. – Режим доступа:http://eeas.europa.eu/delegations/russia/eu_russia/civil_society_dialogue/overview/index_ru.htm

ЦИВІЛЬНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Головацька А.К.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПОНЯТТЯ ТА СПОСОБИ ЗАХИСТУ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ТА ІНТЕРЕСІВ

Відповідно до статті 15 ЦК України кожна особа має право на захист свого цивільного права у разі його порушення, невизнання або оспорювання. У даній статті безпосередньо не вказуються органи які б мали здійснювати такий захист, однак, досліджуючи норми чинного законодавства, варто зробити висновок, що такими повноваженнями наділені: суд, Президент України, органи державної влади, органи місцевого самоврядування, нотаріуси України. Також, захист цивільних прав та інтересів здійснюється за допомогою органів прокуратури України, громадських організацій споживачів, органів внутрішніх справ. Таким чином, захист може здійснюватись за допомогою як юрисдикційних, так і неюрисдикційних форм.

Найважливішим тут є саме юрисдикційний захист, який здійснюється відповідними уповноваженими державними органами, а у випадках передбачених законодавством – іншими органами та посадовими особами. Безумовно, основним таким органом є суд. Саме судовий захист є найбільш ефективним та найбільш повно законодавчо врегульований. Юрисдикція судів поширюються на всі правовідносини, що виникають у державі (у тому числі і цивільні). Конституція України гарантує, що права та свободи людини та громадянина захищаються судом

Частина 1 ст. 15 ЦК закріплює за кожною особою право на захист свого цивільного права. Підставою для їх захисту є порушення, невизнання або оспорювання цивільного права. Зміст цих підстав захисту не розкривається, але він простежується у відповідних нормах статей, що регулюють ту чи іншу категорію абсолютних чи відносних правовідносин.

Розглянемо, у чому можуть проявлятися порушення цивільних прав. По-перше, варто говорити про недодержання сторонами вимог закону при вчиненні правочину (ст. 215 ЦК). Як порушення варто розглядати поширення недостовірної інформації про особу (ст 277 ЦК) та розкриття таємниці про стан здоров'я особи (ст. 286 ЦК). До

категорії порушень також відносимо: піддання фізичної особи катуванню, нелюдському поведженню тощо (ст. 289 ЦК), неповага до гідності та честі фізичної особи (ст. 297 ЦК), протиправне позбавлення права власності чи його обмеження (ст. 321 ЦК), безпідставне заволодіння майном іншої особи-власника (ст. 387 ЦК), вчинення власнику перешкод у здійсненні ним права користування та розпорядження своїм майном (ст. 391 ЦК), неправомірне використання товару без згоди автора (ст. 443 ЦК), невиконання чи неналежне виконання умов зобов'язання (ст. 610 ЦК), безпідставна одностороння відмова від договору (ст. 651 ЦК), продаж товару неналежної якості (ст. 678 ЦК), втрата (нестача) або пошкодження речі (ст. 951 ЦК), заподіяння фізичній чи юридичній особі майнової чи немайнової (моральної шкоди) (ст.ст 1166-1167 ЦК).

Під невизнанням варто розуміти пасивне заперечення наявності у особи суб'єктивного цивільного права, зокрема, на майно, на право користування житлом, на спадщину, на частку в спільному майні, яке безпосередньо не завдає шкоди суб'єктивному праву, але створює непевність у правовому статусі носія суб'єктивного права. Водночас, тут відсутнє звернення інших осіб до юрисдикційних органів про відсутність у особи цивільного права. Таким може бути невизнання нотаріусом чинності наданого стороною правовстановлювального документа.

Оспорювання відображає такий стан правовідношення, коли суб'єктивне цивільне право заперечується у юрисдикційному органі. Якщо таким органом є суд, то носій оспорюваного права може вимагати його визнання за допомогою звернення з зустрічним позовом тощо. Тож, яким чином особа може захистити своє порушене право або інтерес? Основний перелік способів захисту розкритий у ст. 16 ЦК і першим з переліку є визнання права. Позов з вимогою визнання права особи подається в основному у випадках коли таке право оспорюється, не визнається іншими особами, або у особи немає належних документів, що засвідчують таке право.

Далі зазначений такий спосіб як визнання правочину недійсним. Даний спосіб використовується у тих випадках, коли необхідно відновити правове становище, що існувало до моменту порушення правочину. Варто зазначити, що звертатися з такими позовами до суду мають право не тільки самі сторони недійсного правочину, а й інші особи, як представники неповнолітніх осіб, представники обмежено дієзданих осіб тощо.

Ще одним способом захисту, передбаченим ЦК, є припинення дії яка порушує право і пов'язаний з незаконними діями, які вчиняє інша особа порушуючи при цьому права належні особі. Наприклад, особа може звернутися з таким позовом до суду у випадку неправомірного використання об'єкта права інтелектуальної власності.

Четвертим способом захисту є відновлення становища яке існувало до порушення права. Для того, щоб подати такий позов, необхідно, щоб право не було припинене і його можливо було б відновити шляхом усунення наслідків правопорушення. Наприклад, такий позов подається у випадку вимоги усунути перешкоди у здійсненні права власності.

Примусове виконання обов'язку в натурі є наступним способом захисту і використовується він у тому разі, коли відповідач зобов'язаний був вчинити певні дії на користь позивача, але відмовився від його виконання або уникає його виконання. Наприклад, при несплаті коштів за виконану роботу, при непередачі речі, що є предметом договору купівлі-продажу тощо.

Зміна та припинення правовідношення пов'язані з необхідністю змінити чи припинити існуюче правовідношення у зв'язку з, наприклад, порушенням його однією із сторін. Тобто у випадку неналежного виконання договору однією із сторін (поставка некомплектного товару, товару неналежної якості тощо).

Ще одним способом захисту є відшкодування збитків. Даний спосіб захисту може застосовуватись як самостійно, так і поєднуватись з іншими способами захисту. Підставою для застосування такого способу є наявність матеріальної шкоди завданої в результаті неправомірної дії відповідача.

Відшкодування моральної (немайнової) шкоди пов'язане з наявністю у особи моральних страждань, що виникли з неправомірних дій іншої особи, та стали наслідком знищення чи пошкодження майна, заподіянням каліцтва, іншого ушкодження або смерті. Відшкодування моральної шкоди нині розглядається як універсальний спосіб захисту цивільних прав, що спрямований на відновлення порушеного душевного стану особи, яка потерпіла внаслідок посягання на її права чи інтереси. Стосовно даного інституту була висловлена велика кількість позицій. Особливої уваги заслуговує позиція професора М.П. Рабіновича, в баченні якого, моральна шкода – це приниження оцінки гідності людини, яке викликає в її психіці негативні стани і процеси. [4, с.102] Наведене визначення вказує, що різниця у поясненні такої шкоди через втрати чи через страждання принципово незначна: страждання людини вже самі по собі свідчать про певні втрати – втрати нормального психологічного стану. [3, с.716]

Варто зазначити, що право відшкодування такої шкоди мають, відповідно до ЦК, особи – як фізичні так і юридичні, однак, такого права не мають інші суб'єкти цивільного права, як український народ, держава, АР Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права.

Останнім способом захисту є визнання незаконними рішення, дій чи бездіяльності органу державної влади, органу влади АР Крим,

органу місцевого смоврядування їхніх посадових і службових осіб. Тут наявним є чіткий суб'єкт – заподіювач шкоди, яким є відповідний державний орган чи його посадова особа. Тобто, дія чи бездіяльність таких органів, осіб має результатом шкоду завдану іншим особам. Цивільне законодавство дозволяє сторонам договору та учасникам інших цивільних правовідносин застосовувати на власний розсуд позасудові способи захисту порушених прав та законних інтересів, у тому числі самозахист, який вперше знайшов відображення у ст. 19 ЦК України. Важливим положенням в наведеній нормі є визнання самозахистом не лише захист власних цивільних прав, а й прав та інтересів інших осіб. Разом з тим, самозахист має певні межі, він передбачає застосування особою таких засобів протидії, які не заборонено законом та не суперечать моральним засадам суспільства [3, с. 697].

Підсумовуючи аналіз способів захисту цивільних прав та інтересів, необхідно відзначити, що, за загальним правилом, у разі порушення цивільного права чи інтересу у потерпілої особи виникає право на застосування конкретного способу захисту, який залежить від виду порушення та від наявності чи відсутності між сторонами зобов'язальних правовідносин. Тобто, потерпіла особа не звертається з усіма передбаченими вимогами до суду, а обирає саме той засіб захисту, який відповідає характеру порушення його права чи інтересу.

ЦК вперше передбачив широке коло випадків визнання правочинів не лише недійсними, влє і дійсними. В ЦК УРСР щодо цього було лише одне застереження, згідно з яким, якщо одна сторона повністю або частково виконала зобов'язання, що потребує нотаріального посвідчення, а друга сторона ухиляється від нотаріального оформлення угоди, суд вправі за вимогою сторони, яка виконала угоду, визнати угоду дійсною [3, с. 699].

Список використаних джерел:

1. Конституція України, 1996 р.
2. Цивільний Кодекс України, 2003р.
3. Договірне право України. Загальна частина: навч. посіб./ Т.В.Боднар, О.В.Дзера, Н.С.Кузнецова та ін. ; за ред. О.В.Дзери. – К.: Юрінком Інтер, 2008. – 896 с.
4. Рабінович П. Моральна шкода та право на її компенсацію: загальнотеоретичний підхід // Право України. – 2002. – № 4. – С. 102.

Довгополюк В.В.

*заступник начальника,
відділ державної виконавчої служби,
Рівненське районне управління юстиції*

СУБ'ЄКТИ ВИКОНАННЯ ПРИ ЗМІНІ ОСІБ В ЗОБОВ'ЯЗАННІ

Однією із найдавніших форм переходу зобов'язання від однієї особи до іншої було успадкування обов'язків у зобов'язанні, тобто такий стан правовідносин обумовлювався сімейним характером власності. Вважалось, що власність належить не конкретному домоволодільцю, а всій сім'ї, а тому в разі укладення угоди щодо цього майна виконувати її повинна сім'я, яку уособлював домоволоділець. З огляду на це, всі підвладні після смерті домоволодільця успадковували його майно, в тому числі й обов'язки по зобов'язаннях, слід відмітити, що їхньої згоди на прийняття спадщини не вимагалось, адже всі вони були співвласниками однієї загальної власності, та не могли заявляти про свої права, оскільки від їхнього імені виступав домоволоділець. Римські юристи обґрунтовували положення щодо спадкового переходу зобов'язання тим, що спадкоємець є продовжувачем особистості спадкодавця (*personam defuncti sustinet*) [1, с. 520].

Від передоручення і переадресування слід відрізнити зміну осіб в зобов'язанні (ст. ст. 512-521 ЦК України). При передорученні боржник продовжує залишатись суб'єктом зобов'язання та несе відповідальність за дії призначеного ним виконавця. При переадресуванні виконання кредитор також залишається суб'єктом зобов'язання, і тому призначена ним третя особа жодних вимог пред'явити до боржника не може, а за забезпечення своєчасного прийняття боржником виконання відповідальність несе кредитор. Навпаки, зміна осіб у зобов'язанні означає, що попередні учасники вибувають із зобов'язання, а їхні права та обов'язки у повному обсязі, включаючи ті, що пов'язані з проведенням і прийняттям виконання, переходять до суб'єктів які їх замінили. Тому юридичні норми зміни осіб у зобов'язанні відрізняються від правил, установлених для передоручення або переадресування виконання.

Зміна осіб в зобов'язанні виражається або в заміні кредитора, або в заміні боржника.

Заміна кредитора представляє собою ніщо інше, як уступку кредитором своїх прав по зобов'язанню іншій особі. Вона носить назву цесії; кредитора, який уступає своє право, називають цедентом, а особу, якій право уступається – цесіонарієм.

Згідно ст. 512 ЦК України кредитор у зобов'язанні може бути замінений ін. особою внаслідок передачі ним своїх прав ін. особі за правочином (відступлення права вимоги); правонаступництва; виконання обов'язку боржника поручителем або заставодавцем (майновим поручителем); виконання обов'язку боржника третьою особою. Заміна кредитора у зобов'язанні може відбуватись у випадках, передбачених законом або договором [2, с.230].

Відповідно до п.2 ч. 1 ст. 512 ЦК самостійною підставою заміни кредитора у зобов'язанні є правонаступництво. Цивільному праву відомі дві форми правонаступництва – універсальне та сингулярне.

При універсальному правонаступництві до правонаступника разом з правами первісного кредитора переходять і його обов'язки. Найбільш поширеними випадками універсального правонаступництва у сучасному цивільному праві є спадкове правонаступництво і правонаступництво в результаті реорганізації юридичної особи. При сингулярному правонаступництві до правонаступника переходить тільки певне право кредитора, як наприклад, при договірній передачі прав вимоги (цесії).

Підставою заміни кредитора внаслідок правонаступництва (так само як і внаслідок виконання зобов'язання за боржника поручителем, майновим поручителем або іншою третьою особою) буде пряма вказівка акта цивільного законодавства (ч. 3 ст. 11 ЦК України), а також настання певних обставин, які мають юридичне значення (наприклад, припинення юридичної особи шляхом реорганізації).

Новизною для цивільного законодавства України є закріплення в тексті чинного ЦК такої підстави переходу прав кредитора, як виконання обов'язку боржника третьою особою. Відповідно до ст. 528 ЦК України зобов'язання може бути виконане не тільки самим боржником, але й третіми особами. У теорії цивільного права виконання зобов'язання (платежу) із вступом третьої особи в права кредитора дістало назву суброгації (від латинського *subrogation*, *subrogate* – «обрання замість»).

Суброгація відрізняється від регресних зобов'язань. Основна відмінність суброгації від регресу полягає у тому, що при суброгації переходить існуюче право з усіма його забезпеченнями, а регрес породжує нове право. Регресне зобов'язання виникає автоматично у випадках, зазначених у законі, після припинення головного зобов'язання внаслідок його виконання третьою особою. При суброгації третя особа вступає в існуюче зобов'язання, витісняючи з нього первісного кредитора.

Особливо слід підкреслити, що цесія і суброгація є самостійними підставами заміни кредитора у зобов'язанні. Відтак, юридично некоректними слід визнати твердження, що правовим наслідком суброгації є цесія.

Навпаки, правовим наслідком і цесії, і суброгації, і універсального правонаступництва є заміна кредитора в зобов'язанні [3, с. 13].

Відповідно до ч. 2 ст. 512 ЦК заміна кредитора може відбуватися і з інших підстав, встановлених у законі. В ЦК України містяться норми, відповідно до яких права кредитора можуть бути переведені на іншу особу на підставі судового рішення. Так, відповідно до ч. 4 ст. 362 ЦК України у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі співвласник може пред'явити до суду позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця. Аналогічною правовою можливістю законодавець наділив власника земельної ділянки у разі порушення його переважного права користування цією земельною ділянкою (ст. 411 ЦК), а також наймача житла у випадку порушення його переважного права на укладення договору найму житла на новий строк (ст. 822 ЦК).

Слід відмітити, що для цесії потрібна згода між первісним та новим кредитором, тобто між цедентом та цесіонарієм. Згода боржника не є підставою виникнення цесії, оскільки вона ні в якій мірі статус боржника не погіршує. Дійсно, боржнику все рівно, кому здійснювати виконання – первісному чи новому кредитору, а якщо в зв'язку з цесією це потребує додаткових витрат, вони цілком будуть віднесені на рахунок кредитора, хоча дане питання не врегульоване ЦК України. Крім того, боржник зберігає проти нового кредитора всі заперечення, які він протиставляв проти первісного кредитора на момент одержання письмового повідомлення про заміну кредитора (ч. 1 ст. 518 ЦК). Наприклад, хоча продавець, передав річ покупцю, згодом відступив право вимоги на розрахунок за покупку, покупець, якщо виявить в товарі, який він придбав недоліки, вправі послатись на них при здійсненні розрахунку з цесіонарієм.

Але, не потребуючи згоди боржника, первісний кредитор зобов'язаний письмово повідомити боржника про цесію, яка відбулась (ч. 2 ст. 516 ЦК), та передати документи, які засвідчують права, що передаються, та інформацію, яка є важливою для їх здійснення (ч. 1 ст. 517 ЦК). В протилежному випадку боржник може виконати зобов'язання первісному кредиторі, при цьому він не буде нести відповідальність перед цесіонарієм, який матиме право витребувати виконане від цедента, а не від боржника.

Право вимоги, яке передається іншій особі в порядку цесії, переходить до нього в тому об'ємі, в якому воно раніше належало цеденту. Втому числі, для цесіонарія зберігає силу завдаток, порука та інші права, які забезпечують виконання зобов'язання.

За загальним правилом ЦК, цесія застосовується в будь-яких зобов'язаннях. Виняток складає лише вимог, нерозривно пов'язаних з особою кредитора, зокрема у зобов'язаннях про відшкодування

шкоди, завданої каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю.

Заміна боржника у юридичній літературі носить назву перевід боргу. В результаті переведення боргу попередній боржник вибуває із зобов'язання та замінюється новим.

Стаття 520 ЦК України закріплює положення про можливість заміни боржника у зобов'язанні (на відміну від заміни кредитора) винятково за згодою кредитора.

Для переведення боргу потрібно, звісно, згода нового боржника, оскільки договір, як вольовий акт не може бути досконалим без волевиявлення кожного із контрагентів, тим більше неможна всупереч власній волі стати боржником у вже існуючому зобов'язанні. Але перевід боргу неможливий без згоди кредитора на відміну від цесії, не потребуючи згоди боржника. Це зрозуміло, так як якщо для боржника зазвичай немає значення особа кредитора, якому він зобов'язаний надати виконання, то для кредитора це далеко не все одно. Хто буде виступати перед ним в якості боржника, оскільки виконання зобов'язання залежить від платоспроможності та інших обставин, які характеризують боржника. З тих же причин порука та застава, які встановлені третьою особою з метою забезпечення зобов'язання, з переводом боргу припиняються, так як гарантуючи виконання зобов'язання, поручитель та заставадавець враховували індивідуальні якості боржника, який їм відомий і добросовісність якого у них не викликала сумніву. Що ж стосується нового боржника, тільки у тому разі, якщо заставадавець та поручитель виявлять бажання відповідати за нього, надані ними гарантії виконання, зберігають силу після переводу боргу.

Водночас дія правила про необхідність отримання згоди кредитора на переведення боргу поширюється тільки на випадки, коли переведення боргу здійснюється на підставі договору. Якщо ж заміна боржника здійснюється з інших підстав (зокрема, при спадкуванні), переведення боргу здійснюється незалежно від волі кредитора [3, с.19].

Список використаних джерел:

1. Дождев Д. В. Римское частное право: Учебник для вузов / под общ. ред. академика РАН д.ю.н. проф. В.С. Нерсисянца. – М. : НОРМА, 2002. – С. 470-538.
2. Ю.С. Шемшученко Юридична енциклопедія: Т.6: Т-Я. – 2004. – 768 с.: іл.
3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2т./ За відпов. ред. О.В. Дзери (кер.авт.кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – Т.ІІ. – С. 13-19.

Кучеренко М.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ФОРМА І СПОСОБИ КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ

Важливою проблемою компенсації моральної шкоди є проблема форм такої компенсації. Так, в ч. 3 ст. 23 ЦК України вказано, що моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Із даного визначення слідує той факт, що законодавець визначає саме домінуючою майнову форму компенсації моральної шкоди. Інколи зустрічаються позиції, відповідно до яких єдиною можливою формою компенсації моральної шкоди є лише грошове відшкодування [3, с. 7]. Але сприйняття вказаного підходу сприяє комерціалізації процесів щодо компенсації моральної шкоди. Адже на сьогодні вимога про компенсацію моральної шкоди стала фактично супутником майже кожного позову, що подається до суду.

Такий стан речей деформує розуміння моральної шкоди, нівелює її згладжувальну функцію, створює умови для сприйняття моральної шкоди як узаконеного варіанта помсти порушнику, перетворює її у фактичний «штраф за неправомірну поведінку», тим самим породжуючи у людей бажання швидкої наживи та розвиваючи почуття жадібності і грошової залежності.

Видається, що більше уваги потрібно звернути на можливість компенсації моральної шкоди іншими – не грошово-матеріальними способами. Можна погодитись, що визнання особи винною у правопорушенні поряд із її добровільним щиросердечним вибаченням набагато більше компенсують завдані страждання та згладжують заподіяну моральну шкоду.

Яскравим прикладом правильності такого підходу є позиція Європейського Суду з прав людини, який останнім часом при розгляді справ доволі часто виносить рішення, за якими в частині вимог особи щодо компенсації моральної шкоди зазначається, що сам факт визнання порушення, що міститься у рішенні суду, є достатньою справедливою компенсацією [5, с. 67-83].

Проблема необхідності більш широкого застосування справедливої компенсації шляхом визнання права порушеним на сьогодні широко обговорюється і у вітчизняній літературі [4, с. 36-41]. Крім цього, вказану позицію з огляду на відповідну практику Європейського суду з прав людини переймають і окремі українські суди.

Одним із можливих подальших напрямків розвитку інституту компенсації моральної шкоди повинно стати його цілеспрямовання

на реальне згладжування негативних наслідків від пережитих страждань шляхом надання особі певних компенсацій, непов'язаних із грошово-майновими задоволеннями, а навпаки, налаштування на такі нематеріальні способи, які б дали можливість відчутти задоволення від визнання судом факту порушення права, отримання добровільного та щирого вибачення з боку порушника, отримання інших нематеріальних задовольень, які б створили реальні умови для відсторонення її від тих переживань, що були спричинені протиправною поведінкою порушника, всебічного розвитку особистості потерпілого тощо.

Однак зрозуміло, що повністю відмовитись від компенсації моральної шкоди грошима чи іншим майном було б неправильно та недоцільно. Але, як правильно відмічає О. Романенко, надаючи певну грошову компенсацію, суд повинен виходити із того, що такі дії мають «... викликати у потерпілого позитивні емоційні переживання, що здатні компенсувати негативні, які викликані неправомірним посяганням» [2].

Моральна шкода відшкодовується грішми, іншим майном або в інший спосіб. Розмір грошового відшкодування моральної шкоди визначається судом залежно від характеру правопорушення, глибини фізичних та душевних страждань, погіршення здібностей потерпілого або позбавлення його можливості їх реалізації, ступеня вини особи, яка завдала моральної шкоди, якщо вина є підставою для відшкодування, а також з урахуванням інших обставин, які мають істотне значення. При визначенні розміру відшкодування враховуються вимоги розумності і справедливості.

Моральна шкода відшкодовується незалежно від майнової шкоди, яка підлягає відшкодуванню, та не пов'язана з розміром цього відшкодування.

Моральна шкода відшкодовується одноразово, якщо інше не встановлено договором або законом. Стаття 1167 ЦК України встановлює, що моральна шкода, завдана фізичній або юридичній особі неправомірними рішеннями, діями чи бездіяльністю, відшкодовується особою, яка її завдала, за наявності її вини, крім таких випадків:

- 1) якщо шкоди завдано каліцтвом, іншим ушкодженням здоров'я або смертю фізичної особи внаслідок дії джерела підвищеної небезпеки;

- 2) якщо шкоди завдано фізичній особі внаслідок її незаконного засудження, незаконного притягнення до кримінальної відповідальності, незаконного застосування як запобіжного заходу тримання під вартою або підписки про невиїзд, незаконного затримання, незаконного накладення адміністративного стягнення у вигляді арешту або виправних робіт;

- 3) в інших випадках, встановлених законом.

Не можна не враховувати і ті витрати, які необхідні для поновлення уражених прав. Це витрати, пов'язані з публікаціями, повідомленнями-спростуваннями в засобах масової інформації, ті, що необхідні на лікування психічних розладів. Ці обставини закріплені в законодавстві деяких зарубіжних країн.

Вносяться пропозиції формалізувати критерії компенсації моральної шкоди й відповідно до кожного виду правопорушення встановити коефіцієнт та розмір компенсації [7, с. 133-134]. Вбачається, що такий підхід певною мірою відображає технократичні засади вирішення проблеми виключно гуманітарного характеру. Очевидно, така ідея заслуговує на існування, але брати її за основу при визначенні розміру компенсації не доцільно, оскільки в даному випадку не враховуються особливості характеру потерпілого, його фізичні і психологічні якості, а також конкретні обставини завдання шкоди. М. С. Малеїн слушно пропонує брати до уваги такі критерії для визначення розміру моральної шкоди, «...як громадську оцінку ураженого блага, ступінь вини правопорушника, життєві умови потерпілого (стан здоров'я, вік, службове, сімейне становище), сферу розповсюдження неправдивих даних у масовому виданні чи вузькому колі...» [1, с. 35]. Не існує остаточного переліку таких критеріїв, вони різні в кожному конкретному випадку.

Практика судів свідчить про відсутність у деяких випадках оптимального підходу до вирішення цього питання як з боку самих потерпілих, так і судів [6, с. 1-19]. Інколи суди належним чином не з'ясовували, в чому полягали тяжкі наслідки моральної шкоди. Розмір компенсації не повинен бути занадто малим, щоб не звести нанівець саму ідею, і занадто великим, аби не перебільшити значення відшкодування.

Зрозуміло, що моральна шкода призводить до негативних змін в житті людини: погіршуються стосунки в сім'ї, з колегами, втрачається можливість продовжити кар'єру, згортається підприємницька діяльність тощо [6, с. 1-19].

Отже, при визначенні способів компенсації моральної (немайнової) шкоди необхідно враховувати низку критеріїв, що мають значення для об'єктивного вирішення конкретної справи.

Список використаних джерел:

1. Малеин Н. С. Возмещение вреда, причиненного личности / Н. С. Малеин. – М. : Юрид. лит., 1965. – 230 с.
2. Романенко О. Психологические аспекты возмещения морального вреда в правоприменительной практике Республики Беларусь [Електронний ресурс] / О. Романенко // Юстыция Беларусі. – 2002. – № 2. – Режим доступу : <http://www.justbel.info/2002-2/art22.htm>

3. Саниахметова Н. Відшкодування моральної шкоди суб'єктам підприємницької діяльності / Н. Саниахметова // Предпринимательство, хозяйство, право. – 1996. – № 5. – С. 7.

4. Сиротинко С. Є. До питання про правові засоби компенсації моральної шкоди у контексті рішень Європейського суду з прав людини / С. Є. Сиротинко // Адвокат. – 2006. – № 5. – С. 36–41.

5. Стефанчук Р. О. Компенсація моральної шкоди як спосіб захисту особистих немайнових прав: проблеми та шляхи вирішення / Р. О. Стефанчук // Університетські наукові записки, 2007. – № 1 (21). – С. 67–83.

6. Шумило М. Є. Способи компенсації моральної шкоди, завданої особі незаконним кримінальним переслідуванням / М. Є. Шумило // Часопис Національного університету «Острозька академія». – 2010. – № 1. – С. 1–19. – (Серія «Право»).

7. Эрделевский А. М. Компенсация морального вреда в России и за рубежом / А. Эрделевский. – М. : Издательская группа Форум – Инфра-М, 1997. – 240 с.

Нижник І.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ОСОБЛИВОСТІ ПРЕДМЕТУ ДОКАЗУВАННЯ В СПРАВАХ ПРО УСИНОВЛЕННЯ

У чинному ЦПК проведена диференціація категорій справ, отже, обсяг фактів, які підлягають доведенню по кожному з них, принципово відрізняється. Різні також джерела формування предмета доказування, роль суду і ступінь його активності у збиранні доказів, що обґрунтовують факти предмета доказування [1].

У розумінні предмета доказування вважаємо правильним виходити з перевіреної часом і прийнятої багатьма вченими-процесуалістами точки зору, згідно якої в предмет доказування включаються факти, які мають матеріально-правове значення, факти, без з'ясування яких неможливо правильно вирішити справу по суті і застосувати норму матеріального права [2, с. 157].

Складність у визначенні предмету доказування у справах про усиновлення полягає в тому, що більшість подібних категорій справ мають специфічну структуру предмету доказування у справі, до якої включаються факти-підстави позову і факти-підстави заперечень проти заяви, оскільки у справах окремого провадження, на думку багатьох вчених, відсутній спір про право, а тому немає позову і сторін з взаємовиключними інтересами [3, с. 168].

У найзагальнішому вигляді норму з усиновлення можна представити таким чином: «Якщо усиновлення відповідає інтересам дитини (сюди включаються вимоги, зазначені в нормах Сімейного кодексу України, а також безліч інших умов, представлених іншими нормами сімейного права) (гіпотеза), то воно допускається (диспозиція)».

З цього випливає, що «інтереси неповнолітньої дитини» є гіпотезою загальної норми про усиновлення, тобто передумовою практичного функціонування норми права, її втілення в життя у формі правовідносин. Гіпотеза не просто враховує життєві обставини, при яких діє норма права, вона тим самим надає цим життєвим обставинам юридичне значення, перетворює їх на юридичні факти [4, с. 362], наявність яких служить підставою для припинення одних правовідносин (заснованих на спорідненості) і виникнення інших (усиновлення).

Гіпотеза норми сімейного права «інтереси неповнолітньої дитини» є абстрактною, оскільки вказуючи на умови дії норми, акцентує увагу на загальних, родових ознаках. Абстрактний характер гіпотези норми про усиновлення «інтереси неповнолітньої дитини» обумовлюється тим, що вона міститься у безлічі статей Сімейного кодексу України, які її конкретизують. Абстрагуючись від конкретного, вона, тим не менш, пов'язує здійснення норми з настанням конкретних відносин певного виду в якості предмета правового регулювання.

На підставі викладеного, не можемо підтримати науковців, які вважають, що відповідність майбутнього усиновлення «інтересам неповнолітньої дитини» є юридичним фактом, що входять до предмету доказування у справах про усиновлення. В цілому, всі юридичні факти, що входять до предмету доказування у справах про усиновлення, є юридичними фактами-станами (стан відповідності кандидата в усиновлювачі вимогам, що пред'являються законом до усиновителя і стан відповідності дитини, щодо якої ставиться питання про усиновлення, вимогам, які пред'являються законом до кандидатури дитини, яка може бути усиновлена). Однак мають місце і факти-дії. Обидві групи фактів мають правоутворююче значення, оскільки їх встановлення спрямоване на захист юридичних інтересів [5, с. 368].

Таким чином, в предмет доказування у справах про усиновлення входять наступні групи юридичних фактів: а) факти, що характеризують відповідність особи, яка звернулася до суду із заявою про усиновлення, вимогам, що пред'являються законом до усиновителя; б) факти, що характеризують відповідність дитини, щодо якої ставиться питання про усиновлення, вимогам, що пред'являються законом до дитини, яка може бути усиновлена. Їх

встановлення свідчитиме про відповідність майбутнього усиновлення інтересам усиновленої дитини.

У свою чергу, юридичні факти, що утворюють кожну з названих груп, можна класифікувати за ступенем обов'язковості на необхідні, які підлягають доказуванню у будь-якій справі про усиновлення, і факультативні, які підлягають доказуванню в залежності від змісту заяви про усиновлення, що обумовлює індивідуальні особливості конкретної справи про усиновлення. Необхідні і факультативні юридичні факти, в свою чергу, можна розділити на позитивні (коли норма сімейного права пов'язує правові наслідки з їх наявністю) і негативні (коли норма сімейного права пов'язує правові наслідки з їх відсутністю).

Разом з предметом доказування правильно виділяти і межі доказування. Таку точку зору послідовно відстоює в своїх роботах М.К. Треушніков, який в рамках меж доказування виділяє чотири групи фактів, серед яких лише юридичні факти матеріально-правового характеру становлять, на його думку, предмет доказування в цивільних справах. У межі доказування в справах про усиновлення включаються також і доказові факти або вивідні докази, які самі не є встановлюваними юридичними фактами, але дають підстави для прийняття висновків щодо фактів, встановлення яких має юридичне значення [2].

Слід погодитися з точкою зору О.В. Бауліна, який вказує на те, що в межі доказування у справах окремого провадження входить виявлення наявності спору про право. Від названої обставини залежить, чи може справа і далі розглядатися за правилами окремого провадження, або заява повинна бути залишена без розгляду. Визначення наявності або відсутності спору про право є обов'язком суду [6, с. 29; 7, с. 137].

З'ясувавши питання про те, які факти входять до предмету доказування у справах про усиновлення, перейдемо до питання розподілу обов'язків в цій категорії справ.

На думку Д.М. Чечота, тягар доказування всіх фактів, включених в предмет доказування у справах окремого провадження, коли немає ні позивача, ні відповідача, тобто сторін з протилежними інтересами, переходить на заявника, говорити про розподіл обов'язків по доказуванню досить складно [8, с. 565]. Аналогічної позиції дотримується і О.В. Баулін, який вказує на те, що «особливості визначення доказового тягара в справах окремого провадження викликані його одностороннім безперечним характером: заявник несе у справах цієї категорії повною мірою і тягар ствердження, і тягар надання доказів. При цьому, за більшістю категорій справ окремого провадження заявник несе обов'язок послатися на докази або подати їх не на стадії підготовки або в ході розгляду, а вже до моменту подачі заяви» [6, с. 29].

На думку Т.М. Цепкової, «заявники повинні не просто обґрунтувати наявність того чи іншого факту, а й розкрити суть причин, які послужили підставою для появи даного факту. В іншому випадку суд не має права спиратися на цей факт при винесенні правозастосовчого акту» [9, с. 87].

Разом з тим, зважаючи на відсутність відповідача у справах про усиновлення (оскільки особи з протилежним інтересом не є відповідачами у формальному сенсі), суд в порядку розгляду справ про усиновлення повинен, по-перше, виявляти більше ініціативи при перевірці доказів заявника, по-друге, ставитися до цих доказів критичніше, зобов'язуючи подавати оригінали документів, а не їх копії, і допускаючи як доказ не будь-який письмовий документ, як в позовному провадженні, а тільки ті документи, які вказані в законі в якості допустимих і відносяться до доказів [10, с. 415].

Таким чином, незважаючи на актуальну у чинному цивільному процесуальному законодавстві загальну тенденцію, що полягає в зниженні активності суду у виявленні та збиранні доказів, законодавець встановлює обов'язок суду, зберігаючи незалежність, об'єктивність і неупередженість, створювати умови для всебічного і повного дослідження обставин справи про усиновлення.

Все вищевикладене дозволяє зробити висновок про те, що головну роль у процесі встановлення фактів, що входять у предмет доказування у справах про усиновлення, відіграє суд. Матеріально-правова специфіка справ про встановлення зумовлює «слідчий» характер доказової діяльності суду, спрямованої на встановлення конкретних фактів, проте межі цієї діяльності чітко встановлені в законодавстві і не порушують приватноправових відносин.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV (зі змінами і доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492.
2. Треушников М. К. Судебные доказательства / Треушников М. К. – М. : ОАО Издательский дом «Городец», 2004. – 272 с.
3. Гражданское процессуальное право: Учебник / С.А. Алехина, В.В. Блажеев и др.; под ред. М.С. Шакарян. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект. – 2004.
4. Теория государства и права: Курс лекций / Под ред. Н.И. Матузова и А.В. Малько. – 2-е изд., перераб. и доп.. – М.: Юристъ. – 2000.
5. Венгеров А.Б. Теория государства и права: Учебник для юридических вузов. – 3-е изд. – М.: Юриспруденция. – 1999.
6. Вершинина Г.И. Процессуальные особенности судопроизводства по делам об усыновлении: дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов. – 2007.
7. Баулин О.В. Бремя доказывания при разбирательстве гражданских дел: Автореферат дис. ... докт. юрид. наук. – М. – 2005.

8. Чечот Д.М. Неисковые производства. – М. – 1973 // Избранные труды по гражданскому процессу. – СПб.: Издательский дом С.-Петербур. гос. ун-та, Издательского факультета С.-Петербур. гос. ун-та. – 2005.

9. Цепкова Т.М. Проблемы правового регулирования процессуального положения и деятельности лиц, участвующих в судебных семейных делах: дис. ... канд. юрид. наук. – Саратов. – 2000.

10. Васьяковский Е.В. Учебник гражданского процесса / Под редакцией и с предисловием В.А. Томсинова. – М.: Издательство «Зерцало». – 2003.

Пахнюк М.П.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка;

консультант,

*Вищий спеціалізований суд України з розгляду цивільних
і кримінальних справ*

ПРАВО КАСАЦІЙНОГО ОСКАРЖЕННЯ У СПРАВАХ ЦИВІЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ ТА ПОРЯДОК ЙОГО ЗДІЙСНЕННЯ

Під правом касаційного оскарження у справах цивільної юрисдикції слід розуміти передбачену цивільним процесуальним законодавством можливість для певних визначених суб'єктів цивільних процесуальних правовідносин оскаржити у касаційному порядку судові рішення судів повністю або частково у передбачений для цього строк.

У ст. 324 Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України) визначено суб'єкт, підстави касаційного оскарження та судові рішення, які підлягають касаційному оскарженню.

Відповідно до ст. 324 ЦПК України право оскаржити у касаційному порядку рішення і ухвали суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, а також рішення і ухвали апеляційного суду мають сторони, треті особи, їх представники за наявності певних умов та інші особи, які беруть участь у справі, а також особи, які не брали участі у справі, якщо суд вирішив питання про їх права та обов'язки.

Органи та особи, які за законом мають право захищати права, свободи та інтереси інших осіб або держави (ч. 2 ст. 3, ст. ст. 45, 46 ЦПК України), але не брали участі у справі, мають право на касаційне оскарження судових рішень, якщо таке право передбачено законом.

Так, право внесення касаційної скарги на судові рішення в цивільних справах надається прокурору із урахуванням положень

ст. 37 Закону України «Про прокуратуру», за умови надання суду документів, які підтверджують неможливість громадянина самостійно здійснювати представництво своїх інтересів [1]. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини має право звертатися до суду із заявою про захист прав і свобод людини і громадянина відповідно до п. 10 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини».

Законні представники можуть учиняти від імені осіб, котрих представляють, будь-які процесуальні дії, право на вчинення яких належить їм. Судовий представник управі подати касаційну скаргу за умови, що вони мають таке повноваження від своїх довірителів [2, с. 28].

У цілому позиція авторів наукових та публіцистичних праць щодо кола суб'єктів касаційного оскарження та характеристики правового становища кожного з них під час реалізації оскарження збігається з положенням щодо визначення та правового становища суб'єктів апеляційного провадження. Подібні випадки знаходять відображення в юридичній літературі [3, с. 272].

Доцільно додатково обґрунтувати необхідність обмеження касаційного оскарження судових рішень із боку прокурора у випадку оскарження судових актів у тих справах, де він не брав участі як суб'єкт цивільних процесуальних правовідносин у попередніх інстанціях.

Цікавою є думка Д.Д. Луспеника відносно того, що така «активна» роль прокурора у касаційному провадженні є рудиментом наглядової функції прокуратури, яка існувала за радянських часів [4, с. 887]. Протилежну позицію займають М.М. Бородін та М.В. Руденко, які не вважають таку форму участі прокурора порушенням принципу диспозитивності цивільного процесуального права [5, с. 57]. За необхідність суттєвого розширення можливості втручання прокурора у будь-яку стадію процесу виступає й Р. Гапєєв [6, с. 108]. При касаційному оскарженні посадові особи прокуратури концентрують свою увагу насамперед на Законі України «Про прокуратуру» без урахування того, що судовий процес регламентується відповідними процесуальними кодексами [7, с. 11].

Касаційному оскарженню підлягають рішення суду першої інстанції після їх перегляду в апеляційному порядку, рішення та ухвали апеляційного суду, ухвалені за результатами апеляційного перегляду; ухвали суду першої інстанції, перелічені в п. 2 ч. 1 ст. 324 ЦПК України, після їх перегляду в апеляційному порядку, ухвали апеляційного суду, постановлені за результатами такого перегляду.

При застосуванні апеляційними судами ст. 293 ЦПК України виникають значні труднощі. Це підтверджується як численними запитами судів, так і кількістю скасованих у касаційному порядку

ухвал апеляційних судів про відхилення апеляційної скарги і залишення без змін ухвал стосовно питань, передбачених у ч. 1 ст. 293 ЦПК України.

Рішення Конституційного Суду України від 27 січня 2010 року № 3-рп/2010 та від 2 листопада 2011 року № 13-рп/2011 щодо офіційного тлумачення ст. 293 ЦПК України спрямовані на більш ефективний захист прав та інтересів особи. Судовою палатою у цивільних справах Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ було надано роз'яснення від 12 липня 2011 року про необхідність застосування єдиного підходу при вирішенні питання про прийняття до розгляду апеляційних скарг щодо всіх пунктів ч. 1 ст. 293 ЦПК України [8].

Підставами касаційного оскарження згідно з ч. 2 ст. 324 ЦПК України закріплено виключно неправильне застосування судом норм матеріального права чи порушення норм процесуального права.

Враховуючи встановлений ст. 325 ЦПК України вкрай обмежений строк для оскарження судового рішення у касаційному порядку, а також, виходячи із того, що несвоєчасне отримання повного тексту судового рішення унеможливорює подання касаційної скарги та її мотивування, що є вимогою ст. 326 ЦПК України, та з урахуванням дотримання п. 1 ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України, з метою уникнення наслідків, передбачених п. 5 ч. 4 ст. 328 ЦПК України, та виключності касаційного провадження, пропонується збільшити строк касаційного оскарження до двадцяти днів з дня отримання копії судового рішення апеляційного суду, подавши при цьому відповідні докази (наприклад, розписку про отримання судового рішення, повідомлення про вручення судового рішення та ін.).

Вимоги щодо форми і змісту касаційної скарги визначені ст. 326 ЦПК України.

Д.Д. Луспеник та Н.Ю. Сакара обґрунтовано пропонують внести зміни до ст. 326 ЦПК України щодо змісту касаційної скарги, оскільки у вказаному документі особа зобов'язана не лише зазначати, у чому полягає суттєве порушення або неправильне застосування норм матеріального чи процесуального права, а й обґрунтувати з наведенням відповідних матеріалів (статистична інформація, рішення судів, з яких вбачається неоднакове застосування відповідного закону, та ін.), що касаційна скарга має бути допущена до розгляду судом касаційної інстанції [9, с. 105].

Обов'язковою передумовою подання касаційної скарги є сплата особою, яка подає скаргу, необхідної суми судового збору. При цьому заявнику необхідно враховувати положення Закону України «Про судовий збір» та роз'яснення, викладені у листі ВССУ від

27 вересня 2012 року № 10-1386/0/4-12 «Про деякі питання практики застосування Закону України «Про судовий збір».

Крім того, особу не можна обмежити у реалізації права на касаційне оскарження з підстав, визначених у ст. 121 ЦПК України, з приводу подання касаційної скарги російською мовою, що суперечить ст. 10 Конституції України.

Також варта уваги точка зору М. Сірого, котрий з метою забезпечення кваліфікованої підготовки обґрунтувань касаційного оскарження пропонує користуватися поширеною у світовій практиці моделлю, згідно з якою можливість виступати у касаційному суді й готувати обґрунтування касаційного оскарження надається виключно висококваліфікованим адвокатам, у тому числі тим, що мають наукові звання й ступені та працюють у сфері юридичної науки [10, с. 117].

Таким чином, чинний ЦПК України має певні особливості регламентації касаційного провадження. Зокрема, у ст. 324 ЦПК України визначено суб'єкт, підстави касаційного оскарження та судові рішення, які підлягають касаційному оскарженню.

Список використаних джерел:

1. Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 14 червня № 10 «Про судову практику розгляду цивільних справ у касаційному порядку». // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0010740-12>.

2. Шевчук П. І. Касаційне оскарження в цивільних справах. / П.І. Шевчук, В.В. Кривенко // Вісн. Верхов. Суду України. – 2002. – № 1 (29).

3. Лица, не привлеченные к участию в деле, права которых нарушены решением суда [Текст] / О. В. Иванова. – М.: Городец, 2010.

4. Курс цивільного процесу: підручник. / В.В. Комаров, В.А. Бігун, В.В. Баранкова та ін.; за ред. В.В. Комарова. – Х., Право, 2011.

5. Бородін М. Апеляційне та касаційне оскарження за ЦПК України. / М. Бородін // Юстиція. – 2004. – № 1.

6. Гапєєв Р. Підстави апеляційного скасування рішень господарських судів, у тому числі за втручанням прокурора. / Р. Гапєєв // Підприємництво, госп-во і право. – 2004. – № 12.

7. Бойко Н. Специфика прокурорского «надзора» [Текст] / Н. Бойко // Юрид. практика. – 2006. – № 46 (464).

8. Лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 12 липня 2011 року. // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/n0005740-11>.

9. Луспеник Д.Д. Українська модель касаційного оскарження судових рішень у цивільних справах: проблеми та перспективи удосконалення (спрощення) / Д.Д. Луспеник, Н. Сакара // Право України. – 2008. – № 7.

10. Сірий М. Система перегляду судових рішень в Україні: погляд у майбутнє [Текст] / М. Сірий // Юрид. журн. – 2003. – № 3 (9).

Тоцька К.М.

здобувач,

Науковий керівник: Венедіктова І.В.

доктор юридичних наук, доцент,

завідувач кафедри,

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

ПРАВОВИЙ ЗВ'ЯЗОК МІЖ ЗЕМЕЛЬНОЮ ДІЛЯНКОЮ І РОЗТАШОВАНОЮ НА НІЙ БУДІВЛЕЮ

За чинним законодавством України земельна ділянка і розташована на ній будівля (споруда, будова) можуть бути самостійними об'єктами права, а також будівля (споруда, будова) може бути складовою частиною земельної ділянки як об'єкта права власності. Такий дуалізм призводить до виникнення певних складнощій на практиці. Крім того, постає питання, коли власник будівлі або споруди не є власником або користувачем земельної ділянки. Таким чином, дослідження правового зв'язку між земельною ділянкою і розташованою на ній будівлею (спорудою, будовою) є актуальним і своєчасним як для науки цивільного права, так і для практики застосування.

Відповідно до ч. 3 ст. 373 ЦК України право власності на земельну ділянку розповсюджується на простір над та під поверхнею ділянки на висоту і на глибину, необхідні для зведення будівель і споруд. Отже, право власності поширюється не лише на простір, необхідний для будівництва, а і на простір, необхідний для використання земельної ділянки за цільовим призначенням. Це означає, що поняття земельної ділянки включає в себе не лише «земну поверхню», а й відповідний простір, який необхідний для будівництва будівель і споруд.

Специфічним об'єктом права власності як одного з видів нерухомого майна є підприємство як єдиний майновий комплекс, що розташоване на земельній ділянці.

За ч. 2 ст. 191 ЦК України до складу підприємства як єдиного майнового комплексу входять усі види майна, призначені для його діяльності, включаючи земельні ділянки, будівлі, споруди, устаткування, інвентар, сировину, продукцію, права вимоги, борги, а також право на торговельну марку або інше позначення та інші права, якщо інше не встановлено договором або законом.

Закон розглядає підприємство як особливий вид майна, що отримало назву «єдиний майновий комплекс», і складається з різнорідних елементів, кожен з яких може виступати самостійним об'єктом цивільних прав, а об'єднання їх у таку функціональну сукупність, як об'єкт, що дає можливість використати підприємство

за певним призначенням – для здійснення підприємницької діяльності [1, с. 8].

Обов'язковим елементом комплексу нерухомого майна повинна бути земельна ділянка, на якій розташована хоча б одна з будівель (споруд), які утворюють даний комплекс. Рухомі речі як такі не можуть визнаватися елементами комплексу нерухомого майна, оскільки при приєднанні до однієї з нерухомих речей, що утворюють комплекс нерухомого майна втрачають свою індивідуальність, «розчиняючись» в ній [2].

Підприємство як єдиний майновий комплекс є нерухомістю. Права на земельну ділянку та інші об'єкти нерухомого майна, які входять до складу єдиного майнового комплексу підприємства, підлягають державній реєстрації в органах, що здійснюють державну реєстрацію прав на нерухоме майно (ч. 3 ст. 191 ЦК України).

Отже, об'єкти нерухомості, до яких можна віднести будівлі (споруди, будови) й підприємство як єдиний майновий комплекс, міцно пов'язані із земельною ділянкою і становлять спільно з нею єдиний об'єкт права, а суспільні відносини з приводу нього регулюються цивільним та земельним законодавством.

Між земельною ділянкою і розташованою на ній будівлею (спорудою, будовою) законодавчо закріплений тісний правовий зв'язок, який виражається в наступному. По-перше, в необхідності наявності прав на земельну ділянку, що знаходиться під будівлею для виникнення прав на будівлю (споруду). Так, власник може дозволяти будівництво на своїй ділянці іншим особам, не втрачаючи при цьому права власності, а лише обмежуючи його. У цьому випадку власником нерухомості стає суб'єкт, який не є власником земельної ділянки.

Таким чином, власник земельної ділянки, якщо він погоджується на зведення на його земельній ділянці іншою особою об'єкта нерухомості та подальше придбання цією особою права власності на цей об'єкт, повинен передати такій особі правомочність користуватись земельною ділянкою або його частиною, що знаходиться під цим об'єктом. Дана правомочність буде елементом або речових прав, або зобов'язальних прав.

Можливість приналежності на тому чи іншому правовому титулі земельної ділянки або її частини власнику розташованій на ній будівлі, будинку, споруди залежить від того, хто є, з одного боку, власником земельної ділянки і, з іншого боку, власником будівлі, будинку, споруди. Якщо з обох сторін виступають приватні особи, то в цьому випадку для правового регулювання виникаючих відносин застосовуються норми зобов'язального права (право оренди тощо). Якщо ж власником земельної ділянки виступає

держава або територіальна громада, то до зобов'язальних прав додаються й обмежені речові права.

По-друге, при включенні даних об'єктів до цивільного обороту доля даних об'єктів вже підпорядкована дії двох принципів: принципу слідування, відповідно до якого земельна ділянка слідує за долею розташованої на ній будівлі, споруди, і принципу збереження прав на будівлю, споруду при переході прав на земельну ділянку.

Якщо власник будівлі або споруди не є власником або користувачем земельної ділянки, то в такому випадку будинок буде окремим об'єктом відносин власності, якщо він збудований на чужій земельній ділянці, наданій їй власником у користування іншій особі для будівництва на ній житлового будинку та інших споруд і будівель.

У разі знаходження на земельній ділянці будівель, що зареєстровані у встановленому порядку, звільнення земельної ділянки на вимогу власника або землекористувача означає припинення права власності на такі споруди і це допускається лише у випадках, прямо передбачених законом (відчуження майна з мотивів суспільної необхідності тощо). При цьому, захищаючи права власника будівлі, не можна не враховувати прав власника земельної ділянки. Вважаємо, що така ситуація має вирішуватися за аналогією закону згідно із правилами, встановленими для випадку закінчення строку дії суперфіцію (ст. 417 ЦК України), або за аналогією закону за правилами, встановленими для припинення права спільної часткової власності (ст. ст. 364, 365 ЦК України).

Список використаних джерел:

1. Кривобок С.В. Правочини з підприємством як єдиним майновим комплексом [Текст] : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Кривобок Світлана Володимирівна ; Національна юридична академія України ім. Ярослава Мудрого. – Х., 2008. – 20 с.

2. Дмитриев М. А.. Комплексы недвижимого имущества как объекты гражданских прав: автореф. дисс... на соискание ученой степени кандидата юридических наук: специальность 12.00.03 <Гражданское право; предпринимательское право; семейное право; международное частное право> / Дмитриев Максим Александрович; [Урал. гос. юрид. акад.]. – Екатеринбург: 2011. – 22 с.// <http://www.dissercat.com/content/kompleksy-nedvizhimogo-imushchestva-kak-obekty-grazhdanskikh-prav>.

Тютюшова В.О.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ЗАПОВІТ В НОТАРІАЛЬНІЙ ПРАКТИЦІ

Легальне визначення заповіту, що міститься у ст. 1233 ЦК України, є досить лаконічним і визначає заповіт як особисте розпорядження фізичної особи на випадок своєї смерті. Більш детальними є визначення заповіту, що пропонуються в юридичній літературі зі спадкового права. Наприклад, Л. К. Буркацький виходить з того, що заповіт є вольовим одностороннім актом фізичної особи (у тому числі подружжя) щодо розпорядження своїми майновими правами власника на випадок смерті, вчиненим на користь однієї або кількох осіб у формі і порядку, встановленому законом. У класичній роботі зі спадкового права заповітом визнається розпорядження громадянина на випадок смерті щодо свого майна, зроблене у встановленій законом формі. О. С. Іоффе визначав заповіт як односторонній розпорядчий, особисто формальний правочин, вчинений на випадок смерті з метою встановлення спадкового правонаступництва [5, с. 128].

При посвідченні заповітів нотаріуси керуються нормами Цивільного кодексу України, Закону України «Про нотаріат», Порядком вчинення нотаріальних дій нотаріусами України, та Правилами ведення нотаріального діловодства.

Фурса Є. І. виділяє три стадії нотаріального провадження при посвідченні заповіту:

I. Стадія відкриття – безпосереднє, особисте звернення заповідача до нотаріуса за посвідченням заповіту [7, с. 675].

II. Стадія підготовки передбачає перевірку належності цього питання до компетенції нотаріуса (регулюється ст. 56 ЗУ «Про нотаріат»). До стадії підготовки відноситься встановлення особи заповідача, перевірка його право- та дієздатності, та встановлення особи представника, якщо заповідач не може власноруч підписати заповіт. За чинним ЦК України право на заповіт має фізична особа з повною цивільною дієздатністю.

Також, стадія підготовки включає в себе перевірку відповідності форми і змісту заповіту вимогам закону (зміст заповіту включає в себе час і місце його складання, має бути особисто підписаний заповідачем, посвідчений особами, яким за законодавством надано таке право [8], із зазначенням дати і місця народження заповідача [6]).

III. Стадія безпосереднього вчинення нотаріального провадження:

1. визначення дійсної волі заповідача на посвідчення заповіту;

2. викладення заповіту на спеціальному нотаріальному бланку та за певним змістом.

На превеликий жаль, більшість фізичних осіб, які проживають на території України, погано проінформовані не тільки про юридичну природу заповіту, а про процедуру його складання і посвідчення [3, с. 200]. У нашій культурі багато хто не розуміє значення заповіту, як певної форми розпорядження на майбутнє. Ще однією позитивною стороною заповіту є те, що спадкоємці не влаштовуватимуть воєн, коли йдеться про спадщину. Проблему поганого інформування населення стосовно заповіту можна вирішити шляхом проведення роз'яснення щодо його важливості в засобах масової інформації: по телебаченню, на радіо, в газетах, та журналах.

Окрім проблеми інформування, існує ще багато проблем з якими нотаріус зіштовхується при вчиненні процедури посвідчення заповітів. Розглянемо деякі з цих проблем.

Існують певні законодавчі неузгодження щодо надання права посвідчувати заповіт подружжя. Зокрема, ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат» забороняє посвідчення заповіту від імені кількох осіб [2]. Серед науковців існує думка, що приписи даної статті не поширюються на випадки складання заповіту подружжя. Свою думку вони обґрунтовують по-перше, тим, що законодавчо дозволене складання спільного заповіту подружжя і такий випадок є єдиним виключенням, а, отже, дані норми співвідносяться як загальна та спеціальна і по-друге, тим, що норма щодо можливості складання заповіту подружжя є більш пізньою за часом прийняття. Напевно, не можна сказати, що така позиція є цілком обґрунтованою, а отже, необхідне внесення змін до ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат» для узгодження положень законодавства, оскільки така норма є імперативною і не допускає виключень [4, с. 101]. Пропонуємо викласти ч. 2 ст. 56 ЗУ «Про нотаріат» в наступній редакції: «Посвідчення заповіту через представника, а також одного заповіту від імені кількох осіб не допускається, окрім випадків посвідчення заповіту подружжя».

Можливість відмови від заповіту подружжя тягне за собою певні проблеми. Якщо із відмовою від заповіту подружжя обома із подружжя питань не виникає, то відмова від такого заповіту лише одним із подружжя потребує більш детального розгляду. Постає питання, яким чином це відбувається, адже при складанні заповіту подружжя так чи інакше виражається спільна воля подружжя. Положення ЦК України та ЗУ «Про нотаріат» не покладають на нотаріуса обов'язок інформувати одного з подружжя про відмову іншого від спільного заповіту подружжя. Найбільш доречним було б доповнення п. 6.4 Глави 3 Порядку вчинення нотаріальних дій нотаріусами України положенням про те, що при нотаріальному

посвідченні відмови одного з подружжя від спільного заповіту подружжя, обов'язковою є присутність другого з подружжя. Для цього нотаріус надсилає повістку поштою кожному з подружжя, на якій вони ставлять підпис про її отримання. Якщо ж другий з подружжя не може, або ж відмовляється з'явитися у нотаріуса, нотаріус може скасувати заповіт подружжя, при наявності підпису другого з подружжя про його ознайомлення з повісткою [4, с. 102].

Що ж стосується секретного заповіту, основною проблемою є те, що нотаріус, не може оцінити зміст заповіту, а тому, не може вказати заповідачеві на його помилки, які суперечать законодавству, а отже і заповіт, складений без додержання вимог законодавства буде визнаватися недійсним.

Порядок оголошення секретного заповіту, що регулюється ст. 1250 ЦК України також не є досконалим, оскільки обмежено суб'єктний склад осіб, яких нотаріус повинен повідомити про день оголошення секретного заповіту (члени сім'ї та родичі спадкодавця, а якщо у спадкодавця взагалі немає родичів?). З цього приводу в літературі пропонується законодавчо закріпити можливість оголошення нотаріусом змісту заповіту у присутності двох свідків зі складанням протоколу, в якому будуть зазначатись всі обставини [1, с. 63].

Існують також проблеми подальшого тлумачення незрозумілих, або неоднозначних положень заповіту. Потреба у тлумаченні виникає тоді, коли заповіт містить суперечливі положення, що утруднюють його виконання. При посвідченні заповітів нотаріусу слід прагнути викладення його змісту за допомогою чітких та вичерпних формулювань, уникаючи неповноти та суперечностей [5, с. 135]. Однак на практиці цього правила не завжди дотримуються як самі заповідачі, так і особи, які посвідчують заповіти, тому можуть зустрічатися заповіти, в яких частки спадкоємців у спадщині не визначені заповідачем. [5, с. 137].

Для того, щоб не виникало проблеми тлумачення заповіту, нотаріусу необхідно роз'яснювати спадкодавцю, а особливо спадкодавцю, який склав секретний заповіт, необхідність чіткого викладення положень у заповіті, а саме, чіткого визначення кола спадкоємців за заповітом, а також часток майна, яке переходить до кожного з них, із зазначенням наслідків невиконання цього положення.

Вищенаведене дозволяє зробити висновок про те, що наразі існує дуже багато проблем при вчиненні такої нотаріальної дії, як посвідчення заповітів, починаючи із змісту самого заповіту, і закінчуючи його розкриттям і тлумаченням. Вирішення цих проблем можна досягти лише при спільній плідній праці науковців, практиків цієї сфери та законодавців.

Список використаних джерел:

1. Бичківський О. О. Секретні заповіти за законодавством України та іноземних держав / О. О. Бичківський // Вісник Запорізького національного університету. – 2011. – №4. – С. 59-64
2. Закон України «Про нотаріат» від 02. 09. 1993 р. № 3425-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 39. – Ст. 383
3. Ковальчук Я. В. Основоположні аспекти відмінності між спадкуванням за законом та спадкуванням за заповітом / Я. В. Ковальчук // Часопис Київського університету права. – 2010. – №4. – С. 198-201
4. Лисенко Н. В. Особливості нотаріального посвідчення заповіту подружжя / Н. В. Лисенко // Наукові записки інституту законодавства Верховної Ради України. – 2012. – № 3(12). – С. 100-105
5. Печений О. Втрата чинності заповітом. Тлумачення заповіту / О. Печений // Вісник академії правових наук України. – 2010. – № 4 (63). – С. 128-137
6. Порядок вчинення нотаріальних дій нотаріусами України від 22.02.2012 року, № 282/20595
7. Теорія нотаріального процесу [текст]: Науково-практичний посібник / За заг. Ред. С. Я. Фурси. – К.: Алерта; Центр учбової літератури, 2012. – 920с.
8. Цивільний кодекс України від 16. 01. 2003 р. № 435-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 40-44. – Ст. 356

Чепелева А.М.

студентка,

Науковий керівник: Петягіна І.Б.

старший викладач,

Бердянський інститут державного і муніципального управління

Класичного приватного університету;

аспірант,

Класичний приватний університет

ЕВОЛЮЦІЯ ІНСТИТУТУ ЗАОЧНОГО РОЗГЛЯДУ В ДОРАДЯНСЬКИЙ ПЕРІОД

Головним завданням держави є створення державного правового механізму реалізації цих конституційних положень. Елементом цього механізму є система органів правосуддя у державі. Реформування системи цивільного судочинства підпорядковане цілям практичної реалізації задач розвитку цивільних правових відносин та покращенню механізму вирішення спорів між їх суб'єктами, що виникають у зв'язку з цим. Сучасний етап реформування судового механізму захисту цивільних прав характеризується удосконаленням існуючих і створенням нових

інститутів, які мають на меті забезпечити реальність здійснення конституційних прав і охоронюваних законом інтересів громадян, організацій і їх об'єднань, правильність і своєчасність розгляду і вирішення заяв, які надходять до суду. Сучасний ЦПК регулює інститут заочного розгляду справ з метою розширення судового захисту громадян та організацій, свободи їх розсуду (принцип диспозитивності), а також усунення можливості зловживання суб'єктивними процесуальними правами і встановлення певної відповідальності за їх зловживання. Цей інститут не є запозиченим у інших країн, а має історичні корені на території України.

У сучасний період дослідження проблем заочного провадження та заочного рішення можна знайти, наприклад, в російській науці цивільного процесуального права, зокрема, у працях В. Аргунова, В. Жуйкова, В. Решетняка, І. Уткіної, І. Черних та ін. В Україні окремі аспекти перспективи запровадження заочного розгляду цивільних справ аналізували Д. Луспеник, Н. Немировська та П. Шевчук, Фурса С.Я., Щербак С.В., Євтушенко О.І. та інші.

Положення щодо заочного розгляду цивільних справ становлять собою розвиток попередніх законодавчих так як поняття заочного розгляду відомо українській історії. Цей інститут є результатом еволюції розгляду справи за неявки відповідача. Тому вчені вказують на недостатню апробованість на практиці та на те, що це не є результатом глибоких теоретичних розробок. Зокрема, аналіз юридичної літератури приводить до висновку, що історично передумовою виникнення та розвитку інституту заочного розгляду цивільних справ можна вважати зміну цивільної процесуальної форми. Так, аналізуючи суть та значення заочного рішення, відомий процесуаліст ХІХ століття проф. К. Малишев вказує, що в історії заочних рішень важливу роль повинна відігравати форма процесу. Заочні рішення розвиваються історично в ті часи і в тих країнах, в яких панує усна форма процесу. І, навпаки, зауважує автор, де переважає письмове судочинство, заочні рішення мають мало оригінальних особливостей, а підходять під загальне вчення про пропуск строків або про процесуальні порушення сторін. К. Малишев звертає також увагу і на те, що усний процес базується на тій думці, що словесне змагання сторін необхідне для роз'яснення суті справи судові, що, не заслухавши усних пояснень і посилаючись на канцелярські акти, суд легко може ухвалити неправильне рішення. Саме тому там, де в основу судочинства покладена засада усності, закон допускає особливо легкий спосіб оскарження заочних рішень (шляхом подачі відзиву на заочне рішення), який він називає характерною особливістю заочного провадження при усному процесі [3; с. 164].

Реформування системи цивільного судочинства вимагає від законодавця введення ряду процесуальних новел, удосконалення

існуючих процесуально-правових конструкцій, які покликані забезпечити конституційне право на своєчасний та ефективний судовий захист. Чинний Цивільний процесуальний кодекс України, що був прийнятий 18 березня 2004 року, запроваджує інститут заочного розгляду справи, який справедливо вважають однією з форм реалізації принципу змагальності в цивільному процесі.

У сучасний період підтвердилась правильність позиції законодавця щодо запровадження в українському цивільному процесі інституту заочного розгляду справи, який зможе забезпечити швидкість та ефективність судового розгляду, в певній мірі спростить його, сприятиме підвищенню відповідальності сторін за свої дії та попередженню тяганини й зловживань з боку відповідачів.

Необхідність дослідження історії виникнення даного інституту обумовлена тим, що практика застосування норм, які регламентують розгляд справи в порядку заочного провадження та ухвалення заочного рішення, поступово розширюється.

Інститут заочного рішення має глибокі історичні корені. Ситуація, коли одна зі сторін не з'являлася до суду, в різні часи спричиняла різні наслідки. Суд оцінював неявку сторони, зокрема відповідача, в залежності від ролі суду в державі та можливості вплинути на недобросовісну поведінку особи. Так склалося історично, що неявка вважалася “непослухом” та посяганням на громадський порядок, що у стародавні часи, при змішуванні цивільного процесу з кримінальним, тягло за собою застосування санкцій кримінального характеру. Більше це стосувалося відповідача, оскільки вважалося, що позивачеві немає необхідності ігнорувати судовий розгляд. Іноді ухилення від явки в суд викликало з боку держави вжиття суворих заходів, навіть насильства. Водночас всі ці заходи вважалися крайніми та застосовувалися лише за безуспішність інших способів викликати відповідача.[2; с.4]

В історії національного цивільного процесу можна простежити розвиток заочного провадження. Перше згадування про наслідки відсутності сторони при розгляді справи міститься у “Руській Правді”. Зокрема, у випадку виникнення спору позивач не мав права вимагати негайної явки відповідача в суд, а зобов'язаний був надати йому для цього п'ятиденний строк. Водночас, закон вимагав, щоби відповідач надав поруку в тому, що він вчасно з'явиться в суд.[1;с.26]. Це правило дає змогу зробити висновок, що вже тоді законодавець переслідував дві головні мети – необмеження прав відповідача та забезпечення його явки в суд. Такі завдання ставилися перед інститутом заочного рішення і в пізніших правових актах.

У період польсько-литовського панування в Україні, відповідно до Першого Литовського Статуту (1529 р.), якщо відповідач не з'являвся в суд, рішення могло бути винесене заочно. За Другим Литовським Статутом (1566 р.) лише після триразової неявки в суд рішення постановлялося заочно. Окрім того, у випадку неявки в суд з неповажних причин винний сплачував штраф [1; с. 27]. За Псковською судною грамотою (XV – XVI ст.) позивач при неявці відповідача отримував безсудну грамоту, на підставі якої, при участі пристава, міг вимагати або негайного задоволення від відповідача, або примусити його до явки в суд або до представлення поруки. Останнє означало, що відповідач повинен бути взятий на поруки родичами з тим, щоб вони доставили його в суд, а якщо не зможуть цього зробити, то будуть відповідати за нього перед позивачем.

Норми щодо прийняття заочного рішення містилися й у «Екстракте малороссийского права» 1767 р. після проведення судової реформи 1763 р. Поступово ці суворі заходи перестали застосовуватися, оскільки вони суперечили характеру цивільних справ, як спорів про приватні права та інтереси, до розгляду яких ще невідомо, хто зі сторін справді правий, позивач чи відповідач. Пом'якшення способу виклику потягло за собою й менш суворі наслідки неявки, що створило передумови для виникнення заочного порядку розгляду справи.

Отож, в українських землях відзначається більш прогресивний вплив польського та німецького законодавства в силу перебування українських земель з 1648 по 1654 роки під впливом Заходу, що й відображає застосування інституту заочного рішення набагато раніше, ніж в Росії, де заочне рішення стало відомим лише з часів прийняття Статуту цивільного судочинства 1864 року. Заочне провадження вводилося на кшталт французького статуту. Якщо відповідач не з'являвся взагалі, або не з'являвся до змагання, то суд постановляв заочне рішення, що втрачало силу представленням з боку відповідача відзиву про скасування рішення, разом з відповіддю на позовне прохання. Проте на відміну від французького статуту, де заочне рішення постановлялося без розгляду доказів, за Статутом цивільного судочинства суд присуджував позивачеві лише вимоги, доведені ним, тобто на підставі наданих позивачем доказів, які повинні були розглянуті судом. Заочним вважалось рішення, прийняте у справі без участі відповідача, що не з'явився та не просив про розгляд справи за його відсутності.

Таким чином, можна констатувати, що інститут заочного розгляду є результатом еволюції цивільного процесу. Українська історія має власне підґрунття для розвитку цього інституту. Можна зазначити, що поштовхом для цього послугувало об'єднання письмової та усної форми процесу. Окремі положення статуту цивільного судочинства 1864 років зберегли свою актуальність і

дотепер. Тому можна використати досвід законодавчого регулювання інституту заочного розгляду справи в цивільному процесі при винесенні пропозицій щодо удосконалення чинного ЦПК України, зокрема, в аспекті права позивача та відповідача на заочний розгляд справи, конкуренції способів перегляду заочного рішення, більш коректного формулювання окремих законодавчих конструкцій.

Список використаних джерел:

1. Навроцька Ю. В. Процесуально-правова суть та становлення інституту заочного розгляду справи в цивільному процесі України [Електронний ресурс]/Вісник Львівського університету від 11.10.2012р. – №42. – С. 25-48 – Режим доступу: <http://zavantag.com/docs/11/index-2130300-1.html? page=25>. – Назва з екрану.

2. Решетняк В.И., Черных И.И. Заочное производство и судебный приказ в гражданском процессе[Електронний ресурс]/Пособие – М.: Юридическое бюро «ГОРОДЕЦ», 1997. – 80 с. – Режим доступу: http://nashaucheba.ru/v47151/решетняк_в.и.,_черных_и.и._заочное_производство_и_судебный_приказ_в_гражданском_процессе?page=4. – Назва з екрану.

3. Фурса С.Я., Щербак С.В., Євтушенко О.І. Цивільний процес України: Проблеми і перспективи.[Електронний ресурс]/Науково-практичний посібник.–К.:КНТ,–2006.–448с.–Режим доступу: <http://lib.mypressonline.com/zbook/pravo/cyvproc/cyvprocfursa.html>. – Назва з екрану.

ПРАВО ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

Старинець К.О.

студентка,

Інститут міжнародних відносин

Київського національного університету імені Тараса Шевченка

ПРАВОВІ ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПАТЕНТНИХ ТРОЛІВ

Людам, далеким від сфери високих технологій, словосполучення «патентні тролі» (patent troll) швидше за все, скаже мало про що. Аналізуючи джерела з цього питання, можна дати таке визначення цьому поняттю: патентні тролі – це фірми, які спеціалізуються на реєстрації та скуповуванні патентів з метою подальшого судового або позасудового переслідування осіб, незаконно використовують запатентовані цими фірмами об'єкти інтелектуальної власності виключно з метою отримання компенсації. Авторство терміна належить Пітеру Деткіну (Peter Detkin) співробітнику компанії Intel, якому за службовим обов'язком доводилося стикатися з патентними троями [3].

Характеризуючи правові відносини патентних тролів, можна прослідкувати деякі механізми їх функціонування. Так, для отримання максимального прибутку «тролі» найчастіше діють наступним способом: коли потенційна жертва починає випуск продукції з використанням захищених правом об'єктів інтелектуальної власності, на етапі коли продукція надходить у продаж, патентний троль несподівано з'являється з юридично бездоганно складеною претензією і вимагає величезних компенсаційних виплат. При цьому сума претензійних вимог формується з розрахунку вже випущеної продукції. У подібних ситуаціях компанія, що випускає продукцію, може навіть і не знати, що винахід, який використовується нею, вже запатентовано і охороняється законом. Розрахунок позивачів тут полягає в тому, що згорання виробництва призведе до величезних збитків і тому легше задовольнити вимоги так званого правовласника. У разі якщо «жертва» не хоче доводити справу до суду, то вона укладає з патентним тролем угоду, предметом якої є відсутність в останнього претензій, а також розмір і форма компенсації. В іншому випадку

сторони вступають у тривалі судові розгляди, в результаті яких виробник знаходиться в стані невизначеності, що негативно відбивається на його бізнесі. У наведеній моделі поведінки тролів можна побачити, яким ризикам піддаються виробники у високотехнологічних секторах економіки в даний час.

Великою проблемою для правового регулювання відносин у сфері патентного права є відсутність можливості розмежувати на правовому рівні патентних тролів від добросовісних виробників, бажаючих захистити свої винаходи. Однак у теорії можна виділити наступні правові ознаки патентних тролів:

- реєстрація великої кількості патентів;
- відсутність будь-якого іншого виду діяльності, крім реєстрації патентів та одержання інших правоохоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності;
- наявність юридичної служби, яка спеціалізується на інтелектуальному праві;
- агресивна претензійна діяльність [2, с. 37].

Ще однією важливою особливістю подібних організацій є те, що їх не цікавить доля об'єкта, що охороняється патентом, головне завдання патентного троля отримати максимально можливий прибуток, а наприклад, не обмежити використання об'єкта інтелектуальної власності.

Юридичний аналіз діяльності патентних тролів в цілому відповідає розкритому механізму їх діяльності. Разом з тим їх діяльність потребує уточнення.

Так, звернути увагу потрібно на виокремлення невиробничого характеру діяльності патентного троля як основної його ознаки.

По-перше, як зазначається в американській літературі, таке формулювання дозволяє відносити до патентних тролів навіть університети, що отримали право ліцензувати свої об'єкти інтелектуальної власності згідно з актом Бея-Доула.

По-друге, можлива інша ситуація, коли суб'єкти не будуть кваліфікуватися як тролі тільки з причини того, що ними ведеться будь-яка інша робота, крім скупки патентів і подачі позовів.

Тут можливі два варіанти:

1) троль спеціально створює видимість діяльності: включає в свій штат розробників тієї чи іншої технології, в незначному обсязі випускає товари;

2) суб'єкт дійсно здійснює виробництво та (або) торгівлю. Разом з тим права з конкретного патенту використовуються ним виключно для вимагання коштів у інноваторів.

В сучасних умовах господарювання юристи рекомендують керівникам бізнесу подбати про дотримання режиму комерційної таємниці та конфіденційної інформації на підприємстві, оскільки діяльність патентних тролів тісно пов'язана з промисловим

шпигунством. Тому слід самостійно захищати власну позицію на ринку, а не чекати порятунку від держави [1].

Проте те, що патентні тролі існують, не так вже й погано для бізнесу, якщо подивитися на них під іншим кутом. Наприклад, експерти відзначили, що наявність патентних тролів забезпечує симбіоз монопольного права і конкуренції, тримає підприємства і ринок інтелектуальної власності в цілому в тонусі і стимулює бізнес до нових винаходів.

Цікаво, що з формально-юридичної точки зору така діяльність є законною. У підсумку можна побачити паразитування і зловживання правом з боку патентних холдингів, що віддалено нагадує банальне «вимагання». Цілком очевидно, що з точки зору здорового глузду такий стан речей не можна вважати нормальним. Тут ми бачимо як патент – з одного боку захищає права, а з іншого боку дозволяє займатися неприкритим здирництвом.

Діяльність патентних тролів підтримують самі винахідники і невеликі фірми, які не здатні фінансувати комерціалізацію власних розробок, а також захищати права на них у суді. Подібні судові розгляди за оцінками різних фахівців для компанії в США можуть коштувати близько \$5 – 10 млн., тому власники патентів все частіше вдаються до послуг патентних рейдерів, фактично переводячи даний вид діяльності на аутсорсинг.

Список використаних джерел:

1. У боротьбу з патентними тролями вступає Microsoft [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://weeknews.in.ua/news/microsoft/1234-u-borotbu-z-patentnimi-troliami-vstupae-microsoft.html>. – Заголовок з екрана.
2. Андрощук Г. О. Патентний тролінг проти інновацій: стан, тенденції, загрози/Г. О. Андрощук // Актуальні питання інноваційного розвитку. - Х.:ФІНН, 2012, N N 3. - С. 33-41
3. Patent troll [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://en.wikipedia.org/wiki/Patent_troll. – Заголовок з екрана.

Цокур О.К.

студент;

Науковий керівник: Пілігрим Г.С.

кандидат юридичних наук, доцент,

*доцент кафедри філософських та правових дисциплін,
Донецький національний університет економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

ПЛАГІАТ – ОДНА З ГОЛОВНИХ ПРОБЛЕМ СУСПІЛЬСТВА

Плагіат в останній час – дуже розповсюджена проблема суспільства, це явище спостерігається майже в усіх сферах життя. Плагіат – найпоширеніша форма порушення у сфері авторського права.

Багато вчених вивчали цю проблему з різних боків. І.Романова – обґрунтовувала історію плагіату та його прояви в наш час; І.Порало – розглядав цю проблему з точки зору права, економіки та освіти; С.Дзюба – розкрив основні відомості про це явище та методи боротьби із ним; О.Кузнецова проаналізувала поняття та причини плагіату в Інтернет – ЗМІ; О.Штефан на підставі аналізу чинного законодавства визначив: перелік об'єктів, щодо яких можливий плагіат, кваліфікуючі ознаки плагіату, комплекс авторських прав, які порушуються у випадках плагіату, а також навів можливу відповідальність за дане правопорушення. Дослідження цієї проблеми не є вичерпними, отже ця тема є однією з найактуальніших у наш час.

Мета роботи – з'ясувати що таке плагіат та його ознаки, що можна розуміти під цим терміном і які види покарань передбачені за таку діяльність.

Слово плагіат походить від латинського «*plagiu*» – краду – і в римському праві означало продаж у рабство вільної людини, відповідно за що передбачалося бичування. Визначення поняття надано у таблиці 1.

Таблиця 1

Визначення поняття плагіат

Джерело	Визначення поняття
Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В.Т.Бусел. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2004. – 1440 с.	Привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у свої працях чужого твору без посилання на автора.

Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів/ За заг. ред. д-ра філол. Наук, проф. В.В.Дубічинського. – Х.: ВД «Школа», 2009. – 832 с.	Привласнення або запозичення тексту з чужого літературного чи наукового твору без дозволу автора і без зазначення джерела.
Большой толковый словарь русского языка / Гл. ред. С.А.Кузнецов. – СПб.: «Норинт», 2006. – 1536 с.	Умышленное присвоение авторства чужого произведения или использование в своих трудах чужого произведения без ссылки на автора.
Краткая Литературная Энциклопедия / Гл. ред А.А.Сурков, 1962. – 1088 стб.	Самовольное заимствование, воспроизведение чужого лит., худож., научного произведения под своим именем или псевдонимом
Толковый словарь современного русского языка / Д.Н.Ушаков; под ред. д-ра филол. Наук Татьянченко Н.Ф.– М.: Альта-Пресс, 2005. – 1216 с.	Незаконное опубликование чужого произведения или его части под своим именем

Юридичне визначення цього терміна вперше з'явилося в українських нормативних документах лише в липні 2001 р. в новій редакції Закону України «Про авторське право і суміжні права», згідно ст. 50, плагіат – це оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору.

Існує перелік ознак плагіату, серед яких: умисний характер; використання твору або його частини здійснюється особою свідомо; використаний твір може бути оприлюднений чи не оприлюднений, опублікований чи не опублікований автором; не зазначено посилання першоджерело; твір закріплений у матеріальній формі з можливістю визначення строку (дати) створення твору; оприлюднення або доведення (поширення чи повідомлення) використаного твору (або його частини) до загального відома [2].

Згідно із ст. 8 та 10 Закону України «Про авторське право і суміжні права» нижче у таблиці 2 наведено дані про об'єкти, що підлягають та не підлягають охороні та захисту.

Таблиця 2

Перелік об'єктів

До об'єктів авторського права належать:	До об'єктів авторського права не належать:
1. літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);	1. повідомлення про новини дня або поточні події, що мають характер звичайної прес-інформації;
2. виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;	2. твори народної творчості (фольклор);
3. комп'ютерні програми;	3. видані органами державної влади у межах їх повноважень офіційні документи політичного, законодавчого, адміністративного характеру (закони, укази, постанови, судові рішення, державні стандарти тощо) та їх офіційні переклади;
4. бази даних;	
5. музичні твори з текстом і без тексту;	
6. драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;	
7. аудіовізуальні твори;	
8. твори образотворчого мистецтва;	4. державні символи України, державні нагороди; символи і знаки органів державної влади, Збройних Сил України та інших військових формувань; символіка територіальних громад; символи та знаки підприємств, установ та організацій;
9. твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;	
10. твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;	
11. фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;	5. грошові знаки;
12. ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;	6. розклади руху транспортних засобів, розклади телерадіопередач, телефонні довідники та інші аналогічні бази даних, що не відповідають критеріям оригінальності і
13. сценічні обробки творів і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;	
14. похідні твори;	

15. збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за добором, координацією або упорядкуванням змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;	на які поширюється право sui-generis (своєрідне право, право особливого роду)[3]. Проекти офіційних символів і знаків, зазначених у пунктах 4 і 5, до їх офіційного затвердження розглядаються як твори і охороняються відповідно до цього Закону
16. тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;	
17. інші твори.	

Згідно із ст. 51 Закону України «Про авторське право і суміжні права» захист особистих немайнових і майнових прав суб'єктів авторського права і (або) суміжних прав здійснюється в порядку, встановленому адміністративним, цивільним і кримінальним законодавством.

Так, ст. 176 КК України, що носить характер «широкої дії» встановлює кримінальну відповідальність за порушення авторського права і суміжних прав, а саме:

1. незаконне відтворення, розповсюдження творів науки, літератури і мистецтва, комп'ютерних програм і баз даних, а так само незаконне відтворення, розповсюдження виконань, фонограм, відеограм і програм мовлення, їх незаконне тиражування та розповсюдження на аудіо- та відеокасетах, дискетах, інших носіях інформації або інше умисне порушення авторського права і суміжних прав, якщо це завдало матеріальної шкоди у великому розмірі – караються штрафом від 200 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до 2 років, або позбавленням волі на той самий строк, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм, відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

2. ті самі дії, якщо вони вчинені повторно, або за попередньою змовою групою осіб, або завдали матеріальної шкоди в особливо великому розмірі – караються штрафом від 1 до 2 тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до 2 років, або позбавленням волі на строк від 3 до 5 років, з конфіскацією всіх примірників творів, матеріальних носіїв комп'ютерних програм, баз даних, виконань, фонограм,

відеограм, програм мовлення та знарядь і матеріалів, які спеціально використовувались для їх виготовлення.

3. дії, передбачені частинами 1 та 2 пунктами, вчинені службовою особою з використанням службового становища щодо підлеглої особи – караються штрафом від 500 до 1000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арештом на строк до 6 місяців, або обмеженням волі на строк до 2 років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до 3 років.

Кодекс України про адміністративні правопорушення також містить норму, ще більш із широкою сферою застосування, а ніж кримінальне законодавство, якою встановлюється адміністративна відповідальність за порушення прав, повністю на усі об'єкти інтелектуальної власності, мова йде про ст. 51-2. Відповідно до зазначеної норми закону «незаконне використання об'єкта права інтелектуальної власності, привласнення авторства на такий об'єкт або інше умисне порушення прав на об'єкт права інтелектуальної власності, що охороняється законом тягне за собою накладення штрафу від 10 до 200 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян з конфіскацією незаконно виготовленої продукції та обладнання і матеріалів, які призначені для її виготовлення[4].

Отже, безумовно, плагіат – явище негативне. Для того, щоб судити про плагіат, потрібно чітко уявляти собі, що саме підпадає під цю категорію.

Список використаних джерел:

1. Романова І.В. «Явище плагіату: історія та сьогодення» Режим електронного доступу: <http://www.library.univ.kiev.ua>
2. Матеріали Міжнародної конференції «Охорона прав інтелектуальної власності в Україні та Європейському Союзі: політика, законодавство, практика» (Київ, 15-16 червня 2011 р.). Проект ЄС «Вдосконалення стратегій, політики та регулювання інновацій в Україні». – К.: Фенікс, 2011. – 480 с.
3. Закон України «Про авторське право і суміжні права» N 3793 – XII від 23.12.93. Режим ел. доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/3792-12/ed20120613>
4. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 5 квітня 2001 року. Режим ел. доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>

ГОСПОДАРСЬКЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС

Барловська І.О.

студентка,

Чернігівський національний технологічний університет

НЕГАТИВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА СУСПІЛЬСТВО

Реклама викликає значний інтерес та чимало запитань як у юристів, так і осіб, які щоденно споглядають різні її прояви. Слід зазначити, що в різних країнах існують різні обмеження і вимоги до рекламної діяльності. Частина цих обмежень стосується тільки іноземних «виробників» рекламної продукції, інші обмеження ставляться до рекламної продукції взагалі. Процес регулювання рекламної діяльності в Україні постійно розширюється. Однак існує ще чимало проблем, які вимагають подальших розробок з питань регулювання українських рекламних трюків. Можливо спостерігати навмисне використання в рекламі різного роду спотворення, пропаганди насильства, наркотиків, сексу, алкоголю і тютюну з метою отримання максимального прибутку від підприємницької діяльності.

Мета дослідження – дослідити вплив реклами на суспільство.

Дану тематику було досліджено у працях таких науковців як: Т.В.Астахова, Е.А.Капітонов, С.Веселова, Е.Голубкова, П.Зав'ялова, І.Крилова, В.Ільїна, Л.Федотова та ін. вчених.

Перш ніж розпочинати досліджувати вплив реклами на суспільство та специфіку її формування, необхідно визначити, що входить у розуміння поняття реклама в нашій країні та за кордоном, і яке законодавче закріплення має останнє. Зауважена рекламна діяльність ґрунтуються не тільки на моральному аспекті, а й на основі отримання певних матеріальних благ, досягнення вигоди.

Термін «реклама» походить від лат. *reclamare* – викрикувати (у Давній Греції та Римі оголошення голосно викрикувалися на майданах та в інших людних місцях) [1, с.17].

На думку Б. А. Обрительо реклама – це будь-яка платна форма не особистісної пропозиції товарів і послуг від імені визначеного спонсорства з метою вплинути певним чином на аудиторію. За допомогою реклами формується визначене уявлення покупця про особливості товару чи послуги [2, с.254].

Автор книги «Теорія і практика сучасної реклами» В. Музикант подає визначення реклами, схвалене у США в результаті конкурсу, проведеного журналом «Едвертайзінг Ейдж». *Реклама* – це друковане, рукописне, усне або графічне повідомлення про особу, товари, послуги або суспільний рух, відкрито опубліковане рекламодавцем й оплачене з метою збільшення обсягів збуту, розширення клієнтури, одержання голосів або суспільної підтримки [3, с.121].

Законодавче визначення поняття реклами міститься у статті 1 Закону України “Про рекламу” де вказано, що це інформація про особу чи товар, розповсюджена в будь-якій формі та в будь-який спосіб і призначена сформулювати або підтримати обізнаність споживачів реклами та їх інтерес щодо таких особи чи товару [4].

Аналізуючи вищезазначене, Божкова стверджує, що реклама складається з різних критеріїв: 1) кінцевою метою рекламного повідомлення є реалізація товару; 2) платність створення і передачі повідомлення (повідомлення створюється і передається аудиторії на відшкодувальних підставах, а саме за плату з боку рекламодавця); 3) рекламне повідомлення є не персоніфікованим (рекламні повідомлення розробляються і передаються в розрахунок не на окрему людину, а на групи); 4) повідомлення в рекламі передається від імені не анонімного рекламодавця. Зазначені чотири критерії є обов’язковими ознаками реклами. Але є ще два, щодо яких можна сказати що вони “як правило” характерні для рекламного повідомлення. Мова йде про те, що рекламне повідомлення містить елемент переконання в перевагах даної пропозиції в порівнянні з аналогами. І другий момент – в рекламі має місце неособиста презентація рекламованої пропозиції, тобто передача повідомлення здійснюється через посередників, в якості яких виступають найчастіше канали масової комунікації [5, с. 27-29].

Реклама, яка привертає увагу, зазвичай характеризується високою мірою нав’язливості, оригінальністю або доцільністю. Сила реклами – в увазі і інтересі. Як слушно зазначає О.О.Савельєва увага заставляє звернутися до реклами. Інтерес спонукав читача добратися до самого кінця повідомлення, зберігаючи в них прагнення знайти відповіді на питання, що цікавлять їх. Тому слід вважати сильною стороною реклами її здатність досягати масової аудиторії, стимулювати широкомасштабний попит, додавати впізнанність торгівельній марці, забезпечувати повторення звернення, служити нагадуванням [6, с. 5].

Таким чином, можемо констатувати, що термін “реклама” охоплює багато різних сфер людської діяльності та має різні інтерпретації в залежності від специфічних підходів до його вивчення – економічного, маркетингового, психологічного, комунікативного та соціологічного. В кожному з них реклама має свої переваги та

недоліки, свої функції та цілі. Кожен автор дає своє визначення цьому поняттю, але завжди спирається на конкретні критерії реклами: інформативність, неперсоніфікованість, реалізацію товару, вплив на поведінку та рішення споживача через ЗМІ. Можна зауважити, що сучасний етап маркетингової діяльності має яскраво виражену соціальну орієнтацію і характеризується прагненням не лише щонайкраще задовольнити всілякі потреби людей, але і зберегти благополуччя, не нашкодити суспільству [5, с. 27-29].

Рекламна інформація насамперед необхідна *споживачеві*, бо він – головна рушійна сила процесу продажу і від нього залежить, відбудеться процес купівлі чи ні. Реклама подає покупцеві інформацію про те, що існує товар певної марки, що він має отаку споживчу характеристику, тим-то відрізняється від подібних товарів, його можна придбати там-то і за отаку ціну. Покупець, для якого понад усе – престиж, може знайти інформацію про престижні фірми та супермаркети, про продавців модних товарів і новинок. Така інформація дає змогу порівняно забезпеченій людині, яка живе в економічно розвинутому суспільстві, якимось вирізнитися і соціально відмежуватися [2, с. 256].

Споживацька мораль, що висуває на перший план гроші, багатство, є основним фактором порушення законодавства щодо реклами і використання прихованої реклами в мас медіа. Гонитва за грошима штовхає на махінації, хабарі, приховану рекламу як “брудну комерцію”. Чимало редакторів, журналістів, які за своїм статусом зобов’язані формувати правову, моральну культуру аудиторії, забувають про культурологічні функції ЗМІ [7].

Недоліком рекламної сфери, є її згубний вплив на здоров’я та психіку людини, негативні зміни відносин у суспільстві. Шкідливість впливу полягає у тому, що реклама спричиняє не стимулює мислення, а нав’язує готові моделі й стандарти життя. Перегляд реклами у багатьох випадках викликає в людей негативні емоції, підвищує їх роздратованість, виснажуючи нервову систему, що згубно впливає людини в цілому.

В умовах динамічного розвитку рекламних технологій є дуже важливим навчитись захищатись від них. Потрібно звести імовірність перегляду реклами до мінімуму, але пересічному громадянину це не під силу, адже цілком зовсім відгородитися від даного явища не можливо. Вважаємо за необхідне внести певні доповнення в законодавство, що стосується питань реклами. Наприклад, можна зменшити період її показу між фільмами та передачами, а також в самих сюжетах кіно, випусках на радіо чи на шпальтах газетних видань. Викорінити будь які натяки на лікі, алкогольні чи тютюнові вироби, чи виділити певний період в добі коли дана реклама буде найменш можлива для перегляду молоді.

Отже, реклама є важелем у економічній політиці, яка має як переваги так і недоліки у своєму впливі на покупців. В ідеалі реклама є цілеспрямованим інструментом маніпуляцій, що використовує принципи позасвідомої психіки людини. Тотальний вплив реклами на всіх споживачів неможливий, у решті-решт, ці спроби призводять до необґрунтованих витрат.

Проблема своєчасного доведення товарів від виробництва до населення, формування попиту на них з урахуванням соціально-демографічних особливостей окремих груп споживачів, виховання раціональних потреб людей вимагають використання реклами. Її роль особливо зростає в умовах конкурентного середовища, постійного відновлення асортиментів товарів, ускладнення устрою й конструкцій багатьох технічно складних виробів, товарів культурно-побутового й господарського призначення. Своєчасна й вичерпна інформація населення про споживчі властивості й способи використання товарів є найважливішим завданням реклами.

Аби не допустити подальшого розвитку згубного впливу реклами необхідно визначити дієвіші методи покарань за порушення рекламного законодавства, чітко окреслити місця можливого розміщення реклами, конкретно обмежити часові рамки для рекламних роликів та інші дії що зменшать негативну сторону її прояву. Держава повинна не лише удосконалити законодавство, де наголошується на добросовісній, правдивій рекламі, а і безпосередньо, слідкувати за всіма рекламними сюжетами, що в подальшому будуть поширені в масах, через спеціальні служби і комісії.

Список використаних джерел:

1. Гринько А.В. Реклама в Україні: поняття, види та порядок розміщення. А.В.Гринько. Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права. – С.254-261.
2. Обритько Б.А. Реклама і рекламна діяльність: Курс лекцій. – К.: МАУП. – 2002р. – 240 с.
3. Музикант В.Л. Теория и практика современной рекламы. / В.Л.Музикант – М. – 1998р. – 400с.
4. Закон України “Про рекламу”. // Відомості Верховної Ради України. - 1996. – №39. – ст.181.
5. Божкова В.В. Реклама та стимулювання збуту: навч. посіб. (для студ.вищ.навч.закл.) / В.В. Божкова, Ю.М. Мельник; – К.: Центр учбової літератури. – 2009р. – 200с.
6. Савельєва, О.О. Социология рекламной деятельности. – М.: “РИП-холдинг”. – 2006. – 284 с.
7. Кузнецова О., Маєвський О. Упущення в законодавстві України про приховану рекламу в пресі. – 2006р. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://vashimage.at.ua/load/vsjakaja_vsjachina/upushhennja_v_zakonodavstvi_ukrajini_pro_prihovanu_reklamu_v_presi/2-1-0-12.

Волошанівська Т.В.

студентка,

Інститут прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРОБЛЕМА ПРИМУСОВОГО ВИКОНАННЯ МИРОВОЇ УГОДИ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

При виникненні пороблених ситуацій завжди виникає бажання вирішити їх найбільш швидким та найменш складним способом. Коли спір вже потрапив до судового провадження, одним з таких способів є укладання мирової угоди. Мирові угоди в господарському процесі є особливо важливим інститутом, адже на нього покладаються великі суспільні очікування як на засіб перспективного або обопільно вигідного регулювання спорів [1, с. 174].

Мирова угода – це процесуальний інструмент, який сприяє вирішенню спору без затягування судового розгляду, без надмірних грошових витрат, нервів, здоров'я і т.д.

Так, насправді, сторони «вдарили по руках» – уклали мирову угоду і розійшлись задоволені. Позивач, наприклад, отримує гроші без виконавчої тяганини, а відповідач – не сплачує додаткові судові витрати – оплату правової допомоги, судових експертиз, які можуть призначатися в процесі судового розгляду, і знову ж таки економить свій час.

Згідно з законодавством, сторони судового процесу мають право укласти мирову угоду [2]. Мирова угода може стосуватися лише прав і обов'язків сторін щодо предмету позову. Про затвердження мирової угоди сторін господарський суд виносить ухвалу, якою одночасно припиняє провадження у справі.

Щодо підтвердження на практиці, то в провадженні господарського суду знаходилась справа про стягнення боргу за поставлений товар, в якій автор представляв інтереси позивача [3]. У зв'язку з тим, що документи, по яким здійснювалась поставка, мали певні недоліки, які могли негативно вплинути на рішення суду, а також враховуюче те, що відповідач недобросовісно користуючись своїми процесуальними правами намагався затягнути судовий процес, було вирішено спробувати знайти компроміс. Таким компромісом стало укладання мирової угоди відповідно до якої відповідач визнавав свій борг в повному об'ємі, а позивач надавав відповідачу певну відстрочку виплати цього боргу.

На перший погляд при укладанні такої угоди виграють всі сторони судового процесу. Позивач отримує угоду, затверджену судом, в якій борг визнається безумовно. Відповідач отримує оговорений графік з відстрочкою виплати боргу. Суддя, в свою

чергу, звільняється від обов'язку вирішувати справу по суті та виносити відповідне рішення, а також зникає ймовірність скасування цього рішення апеляційною та касаційною інстанцією.

Але, на жаль, на практиці склалася зовсім інша ситуація. Причиною виникнення такої проблеми є недобросовісне ставлення сторін до виконання своїх зобов'язань. Після настання граничних строків виконання мирової угоди, відповідач борг не сплатив, на письмові та усні вимоги позивача не відповідав. У зв'язку з цим виникло питання про примусове виконання мирової угоди через Державну виконавчу службу.

Згідно з пп. 3.19 Постанови Пленуму Вищого господарського суду України № 18 від 26.12.2011 р. «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України», наказ господарського суду про примусове виконання мирової угоди може бути видано у разі ухилення однієї зі сторін від виконання мирової угоди: якщо ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди відповідає вимогам ст. 19 Закону України «Про виконавче провадження», то вона є виконавчим документом і підлягає виконанню Державною виконавчою службою.

На підставі вищезазначеного заінтересована сторона у цьому разі повинна звернутися до суду з позовом про спонукання до виконання мирової угоди [6]. На підставі рішення суду в такій справі кредитор отримує наказ господарського суду на його виконання, який визнається виконавчим документом і підлягає примусовому виконанню Державною виконавчою службою.

До аналогічного висновку стосовно примусового виконання мирової угоди прийшов і Вищий господарський суд України [4]. Він визначив, що мирова угода за своєю правовою природою це договір, який укладається сторонами з метою припинення спору, на умовах, погоджених сторонами. Вона ґрунтується на взаємовигідних для обох сторін умовах, вона, як правило, виконується добровільно. У протилежному разі, мирова угода, затверджена судом, може бути підставою для примусового виконання.

Ухвала господарського суду про затвердження мирової угоди, є судовим актом, для якого передбачений особливий порядок його виконання.

Згідно ст. 115 ГПК України рішення, ухвали, постанови господарського суду, що набрали законної сили, є обов'язковими на всій території України і виконуються у порядку, встановленому ГПК України та Законом України «Про виконавче провадження».

Зазначене кореспондується з п. 2 ч. 2 ст. 3 Закону України «Про виконавче провадження», відповідно до якого, підлягають виконанню Державною виконавчою службою ухвали, постанови судів у господарських справах.

В силу п. 1 ч. 1 ст. 18 Закону України “Про виконавче провадження”, державний виконавець відкриває виконавче провадження на підставі виконавчого документа за заявою стягувача про примусове виконання рішення, зазначеного у ст. 3 України “Про виконавче провадження” [5].

Враховуючи, що мирова угода, затверджена судом, припускає добровільне її виконання, а названий Закон України “Про виконавче провадження” направлений на примусове виконання рішень судів та інших органів (посадових осіб), то у разі невиконання стороною умов такої угоди у добровільному порядку, заінтересована сторона має звернутися до суду, який видав ухвалу про затвердження мирової угоди, із заявою про зміну порядку її виконання, з добровільного на примусовий, що стане підставою для вчинення Державною виконавчою службою дій, спрямованих на примусове виконання. У випадку невиконання зазначених вимог державного виконавця, останній буде мати право накладати на боржника штрафні санкції[6].

Як було зазначено, інститут укладання мирової угоди направлений на швидке та найменш ускладнене врегулювання спірних відносин. Але, на жаль, на практиці складається ситуація при якій може виникнути ряд проблем, особливо у разі відмови однієї зі сторін від добровільного її виконання. Для недобросовісного контрагента це може бути способом затягування часу виконання своїх обов’язків, що, наприклад, дозволить йому й далі незаконно користуватися вашими грошами та іншим майном. Проте, все ж таки, при добросовісному веденні господарської діяльності сторонами, дотриманні відповідних ділових принципів, та високої професійності представників сторін у господарському процесі в майбутньому висвітлену проблему невиконання мирової угоди буде вичерпано.

Список використаних джерел:

1. Подцерковний О.П., Квасніцька О.О. Господарське процесуальне право: Підручник. – Х.: Одіссей, 2012. – с.400.
2. Господарський процесуальний кодекс: Кодекс від 06 листопада 1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1991. – № 1798-ХІІ.
3. Інтернет ресурс: <http://blog.liga.net/user/yarovoy/article/8229.aspx> .
4. Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції: Постанова Вищого господарського суду України від 26 листопада 2011 // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 18.
5. Інтернет ресурс: <http://www.vvplawfirm.com/ru/publicationsall/66-2011-04-20-09-23-41/113-2010-08-11-12-17-13>
6. Інтернет ресурс: http://www.pravochin.com.ua/archive_p.php?pub=287&sectionid=4&lang=3

Дрей І.Ю.

студентка,

Науковий керівник: Драпайло Ю.З.

кандидат юридичних наук, аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПОДАВАННЯ ВІДЗИВУ НА ПОЗОВ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

У відповідача після одержання ухвали про порушення справи, з'являється можливість захисту проти поданого позову шляхом надання до господарського суду відзиву, в якому він може викласти пояснення по суті заявлених вимог, погоджуючись з ними або заперечуючи їх повністю чи частково. Заперечення проти позову можна розділити на дві основні групи – заперечення в процесуальному і матеріальному смислі. Заперечення проти позову можливі шляхом: 1) спростування законних припущень, встановлених правовими нормами на користь позивача; 2) спростування фактів процесуальної підстави позову; 3) доказування фактів, які перешкоджають виникненню права у позивача або погашають це право.

Право відповідача надати відзив на позов є своєрідною реалізацією у господарському судочинстві принципів змагальності і процесуальної рівності, закріплених у Конституції України, Законі України «Про судоустрій та статус суддів» та Господарському процесуальному кодексі України.

Відзив на позов – право відповідача, виразити свою незгоду з позовом у процесуальному документі, який разом з документами до нього надсилається до суду, позивачу та іншим відповідачам, яким надсилається лише копія відзиву. Таким чином, норма не зобов'язує сторону, яка подає відзив надсилати всі додатки до нього іншим сторонам[1, с.202].

У ч. 1 ст. 59 ГПК зазначено, що відповідач має право після одержання ухвали про порушення справи надіслати господарському суду – відзив на позовну заяву. Застосування законодавцем саме формулювання «має право» дає підстави зробити висновок, що надання відзиву є правом, а не обов'язком відповідача, адже тут не фігурує термін «позивач зобов'язаний», що по суті відповідає вимогам чинного законодавства України. Крім того, санкцій за ненадання відзиву відповідачем також законодавством не передбачено, крім випадків, передбачених ст. 83 ГПК України. Суд у разі неподання відзиву на позовну заяву може розглянути справу за матеріалами, які є у справі. Винятком є ситуація, якщо господарський суд зобов'яже відповідача надати відзив та необхідні документи для розгляду справи по суті (наприклад, якщо відсутність пояснень відповідача ускладнює

розгляд справи тощо), а відповідач буде ухилятися від вчинення таких дій – до нього можуть бути застосовані санкція, передбачена п. 5 ст. 83 ГПК України, відповідно до якої закон надає право господарському суду приймати рішення щодо стягнення у доход державного бюджету України з винної сторони штраф у розмірі до ста неоподаткованих мінімумів доходів громадян за ухилення від вчинення дій, покладених господарським судом на сторону.

Оспорюючи вимоги позивача, відповідач наводить аргументи, спрямовані проти фактів, якими обґрунтовується позов, проти доказів, які підтверджують ці факти і проти правових висновків, які випливають із встановлених фактів. Відповідач може стверджувати і доказувати наявність у нього власного права на предмет позову[2, с.110]. Крім того, може спрямовувати свої доводи проти прийняття позову до розгляду судом і відсутність процесуальних підстав для такого розгляду.

Д.П. Ватман і В.А. Єлізаров звертали увагу на те, що немає необхідності наводити аргументи проти всіх елементів позову. Спростування одного з елементів може виявитися достатнім для відмови у задоволенні позову

Так, у відзиві сторона, яка його надсилає, повинна чітко зазначити дані, за якими суд може визначити по якій справі надсилається відзив. До таких даних відноситься найменування позивача та номер справи. Крім того, сам відзив повинен чітко містити позицію сторони щодо поданого позову, зазначивши в якій частині не визнає позов з зазначенням доказів та норм чинного законодавства на підтвердження своєї позиції.

Як і інший процесуальний документ, відзив у разі додання до нього документів, повинен містити чіткий їх перелік з повною назвою документа. Крім того, законодавець зобов'язав сторону додавати докази направлення відзиву сторонам по справі. Доказом такого направлення є квитанція з поштового відділення з описом вкладеного, або інші документи (з кур'єрської доставки) про направлення та вручення.

Відзив має бути підписаний уповноваженою особою відповідача або його представником. При цьому до відзиву, підписаного представником відповідача, додається документ, що підтверджує повноваження представника відповідача. Крім того, у разі підпису посадовою особою необхідно вказати її посаду та долучити документ, який надає їй право на звернення до суду (Статут, Протокол, Довіреність тощо) [3, с. 143].

Закон не передбачає будь-яких строків для надання відзиву на позов, хоча він може бути зазначений в ухвалі господарського суду. При цьому відзив необхідно спрямовувати до господарського суду з моменту одержання ухвали господарського суду про порушення провадження у справі. Бо з моменту одержання позовної заяви

невідомо, чи буде вона прийнята до розгляду, чи ні (наприклад, повернена без розгляду згідно зі ст. 63 ГПК України, відмовлено у прийнятті позову відповідно до ст. 62 ГПК України тощо).

Так, у США обов'язково повинні бути надані позовна заява, пояснення (заперечення) на неї відповідача й аргументи позивача проти зустрічного позову, якщо така зустрічна вимога заявлена. При цьому можливість коректування початкової позовної заяви та зміна заперечень або не допускається, або обмежується.

Вважаю, що на стадії подання відзиву на позов проводиться ґрунтовна підготовка до майбутнього процесу. Відзив може формуватися за тим самим принципом, що й позовна заява. Тобто це може бути позовна заява навпаки, де на кожен обставину позовної заяви відповідач подає свої заперечення. Відповідач вільний у формі свого волевиявлення, а тому може викласти свої заперечення й у будь-якому іншому порядку. Важливо, щоб вони були прозорими та зрозумілими для суду, а в необхідних випадках – підкріплені відповідними доказами. З вищевикладеного можна зробити висновок, що обов'язкове подання письмових заперечень у формі відзиву на позовну заяву доцільно ввести і в Україні для полегшення роботи суду та обґрунтованості позиції відповідача до позову.

Список використаних джерел:

1. Подцерковний О.П., Квасніцька О.О. Господарське процесуальне право: Підручник. – Х.: Одиссей, 2012. – 400 с.
2. Васильев С.В. Хозяйственный процесс: Учебное пособие для подготовки к зачету и экзамену. – Харьков: Эспада, 2007. – 256 с.
3. Харитоновна О. І. Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України. – К.; Істина, 2008. – 282 с.

Запорожець Д.М.

студентка,

Полтавський юридичний інститут

ОКРЕМІ АСПЕКТИ РЕЙДЕРСТВА В УКРАЇНІ ТА ПРОПОЗИЦІЇ ЩОДО ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЙОГО ПРОТИДІЇ

Значною проблемою для стабілізації економічного розвитку України та залучення іноземних інвестицій, на думку багатьох експертів, стає поширеність випадків рейдерства, що розхитує правову основу держави, яка проголосила приватну власність

непорушною, та що виливається в механізм корупційного нищення суддів і правоохоронних органів, збиває з нормального робочого ритму підприємства та нищить основи безпеки функціонування малого, середнього і навіть великого бізнесу в цілому.

Проблеми розвитку, та прояву рейдерства в Україні висвітлені у наукових працях І. Голованя, Д. Доброго, М. Соколова, М. Іл'яшева, І. Зайцева. Результатом дослідження вчених стало визначення розвитку рейдерства, визначення його стратегії, особливості національного рейдерства. Поряд з тим, варто зауважити, що питання прояву рейдерства в Україні потребують подальшого дослідження в зв'язку з тим, що воно набуває все більш нових проявів і форм.

Мета дослідження полягає у визначенні особливостей прояву рейдерства в Україні, його впливу на економічний розвиток держави та розробленню способів його запобіганню.

Актуальність теми дослідження полягає найперше у тому, що характерною рисою новітньої історії розвитку вітчизняного бізнесу є дедалі більша кількість операцій зі злиття й поглинання суб'єктів господарювання, яка часто проявляється у досить агресивній формі так званого недружного поглинання або рейдерства. Останнє нині поширилось в Україні настільки масштабно, що стало створювати певну загрозу економічному розвитку держави та впливає на суспільно-економічну безпеку підприємства.

Термін «рейдерство» походить від англійського «raid» (дослівно «набіг», «раптовий напад»), але як не дивно, як в законодавчій площині України, так і в економічній науці, поки що відсутній єдиний підхід до розуміння поняття «рейдерства».

В Україні ж вперше термін «рейдерство» був використаний в Указі Президента України № 103/2007 від 12 лютого 2007 р. «Про заходи щодо посилення захисту права власності», а утворена відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2007 р. № 257 міжвідомча комісія дістала назву Міжвідомчої комісії з протидії протиправному поглинанню та захопленню підприємств, проте легальний термін для позначення цього явища і досі не встановлений [1].

Однак в правовій доктрині під рейдерством найчастіше розуміється недружнє, з використанням прогалин цивільного та господарського законодавства, спрямоване проти волі власника, захоплення чужого майна на користь іншої особи, встановлення над майном, в юридичному і фізичному розумінні, повного контролю нового власника, що часто здійснюється з використанням корумпованості чиновників та застосуванням сили.

Але варто розуміти, що поняття «рейдерство» має і широке економічне значення, відмінне від юридичних форм реорганізації юридичних осіб. Таким чином, його можна визначити як отримання

особою або групою осіб корпоративного контролю над підприємством через отримання необхідного пакета акцій або частки статутного капіталу, що забезпечує такий контроль. При цьому під корпоративним контролем розуміють здатність впливати на товариства через право на участь в управлінні справами товариства [2].

У свою чергу поглинання поділяють на дружні, коли корпоративний контроль переходить до поглинача добровільно, за домовленістю з контролюючими акціонерами та за згодою органів управління, та недружні, коли поглинач отримує корпоративний контроль взагалі без згоди контролюючих акціонерів та органів управління або контролюючі акціонери вимушено передають корпоративний контроль поглиначу під його тиском.

Специфікою поширення даного явища в Україні є те, що доволі часто для рейдерського захоплення підприємств використовуються силові та незаконні методи. Більше того, на даний момент сама судова система України виявилася співучасницею недружніх злиттів і поглинань, а суддя став ключовою фігурою. Саме від рішення, яке буде ухвалено суддею, залежить доля не тільки великих, але й більш дрібних підприємств. При цьому притягнути до відповідальності суддю, який ухвалив рішення на користь рейдера досить важко, оскільки його рішення начебто прийняті відповідно до закону, що пов'язано із недосконалістю закону, що є першою проблемою в боротьбі з рейдерством.

Якщо ж говорити про способи, які використовуються рейдерами при захопленні підприємств, то в першу чергу виділяють захоплення через акціонерний капітал, що активно використовується на підприємствах власником якого є трудовий колектив. При цьому відбувається скуповування акцій в кількості необхідній для скликання загальних зборів, зазвичай це 10 – 15%, що доволі легко здійснити через встановлення високих цін за акції. Після цього на загальних зборах змінюється керівництво і підприємство переходить в руки нового директора.

Ще одним методом є відібрання власності через кредиторську заборгованість. Суть полягає в тому, що прострочені борги підприємства скуповуються в дрібних кредиторів за низькими цінами, а потім консолідуються й пред'являються до одночасної виплати. Нездатність підприємства розрахуватися за своїми обов'язками дає підстави для початку процедури банкрутства або санації, де головна діюча особа – арбітражний керуючий, якого, як правило, рейдери просто можуть підкупити [3].

Також доволі часто використовується тиск на директора і менеджерів підприємства з метою приведення підприємства до стану краху з подальшою його купівлею.

Зважаючи на те, що, по суті, наведені способи не досить складно втілити в життя – поширення рейдерства є закономірним процесом. Варто зазначити, що в більшості європейських країн давно прийняли спеціальні закони проти рейдерів (в Україні їх не те, що не прийняли – не існує навіть подібних законопроектів, за винятком відкликаного проекту Закону «Про внесення змін та доповнень до деяких законодавчих актів України щодо встановлення кримінальної відповідальності за захоплення підприємств (рейдерство)» № 3300) [4].

Дивлячись на критичність ситуації, відповідні законодавчі зміни потребують негайного внесення до цілого ряду законів. При цьому основу має становити принцип при якому на боці власника має виступати держава, але водночас ми маємо розуміти, що злиття й поглинання – це цілком нормальний процес перебудови ринку, а тому важливо максимально збалансувати ситуацію, щоб прийняття даних змін в галузі корпоративного права не стало перешкодою згаданих вище економічних факторів процесів поглинання.

Наразі указом Президента України від 19 березня 2014 року № 313/2014 «Про посилення протидії рейдерству» встановлені вимоги щодо проведення необхідних заходів щодо посилення протидії рейдерству та посилення захисту права власності: збирання необхідної інформації, підготовка пропозицій щодо вдосконалення механізмів такої протидії, створення відповідної робочої групи, посилення прокурорського нагляду за додержанням законів щодо протидії протиправному поглинанню та захопленню суб'єктів господарювання, позбавленню права власності. Отже, є надія, що згодом в Україні буде створено ефективний механізм протидії незаконному злиттю та поглинанню суб'єктів господарювання.

При цьому як зазначалося вище, однією із головних ознак рейдерства в Україні, є його зв'язок із адміністративним ресурсом: правоохоронними органами, органами державної влади і органами місцевого самоврядування. Тому необхідно створити ефективні механізми для унеможливлення їх використання в таких цілях, що, в першу чергу, потребує проведення ефективної політики протидії корупції. Зокрема, в даному контексті, доцільно буде висловити думку про одночасну необхідність створення відповідного державного органу, який би займався питаннями захисту інтересів прав власників на ринку корпоративних прав та створити реєстр рейдерських судових рішень.

Також необхідно забезпечити максимальну прозорість і ефективність діяльності суб'єктів господарювання, які можуть зробити підприємство фактично невразливим до рейдерів, що на мою думку є найбільш ефективним заходом протидії.

Отже, можна узагальнити, що в Україні рейдерство дійсно є надзвичайно актуальною проблемою, яка набирає статусу загрози

національній безпеці України. Через нестійкість, корумпованість державних органів, прогалин у законодавстві, несформованих інституцій прав власності такий феномен в Україні не лише виникає, а набирає високих «темтів зростання». І хоча в розвинених країнах рейдерство є ефективним інструментом впливу на неефективні підприємства, у нас – це інструмент перерозподілу власності та особистих інтересів. Тому необхідні реальні заходи, в першу чергу законодавчі, щодо ефективного захисту від рейдерства та подолання зростаючої його тенденції, які матимуть комплексний характер разом із наведеними вище пропозиціями.

Список використаних джерел:

1. Варналій З. Основні передумови та шляхи подолання рейдерства в Україні [Електронний ресурс] / З. Варналій, І. Мазур. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/Monitor/juli/1.htm>.
2. Беліков Олег. Рейдерство в Україні – реалії сьогодення. // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2638>.
3. Р. В. Суботник. Рейдерство в сучасній Україні. // Проблеми цивільного і господарського права. – 2011. – 10. – С. 82 – 84.
4. Васильчак С.В. Особливості прояву рейдерства в Україні. // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – Вип. 19.11

Калашнікова І.В.

студентка,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ОПТОВОГО РИНКУ ЕЛЕКТРИЧНОЇ ЕНЕРГІЇ УКРАЇНИ

Регулювання ринку електричної енергії для будь-якої країни світу є одним з найпріоритетніших завдань на шляху забезпечення економічної безпеки держави. Досягнення цієї мети має бути реалізовано встановленням таких юридичних правил та рамок існування цього ринку, які б забезпечували надійне виробництво та постачання електричної енергії її споживачам в умовах ринкової економіки та різноманітності учасників правовідносин, серед яких є як органи державної влади, так і окремі господарюючі суб'єкти.

Основою правової бази функціонування оптового ринку електричної енергії є Закон України «Про електроенергетику». Це є базовий нормативно-правовий акт для електроенергетичної галузі країни, який відіграє основну роль у регулюванні на оптовому ринку

електроенергії. Зважаючи на те, що значна частина учасників оптового ринку електричної енергії є монополістами, функціонування оптового ринку здійснюється також з урахуванням положень Закону України «Про природні монополії» (від 20 квітня 2000 року), Закону України «Про захист економічної конкуренції» (від 11 січня 2001 року), Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» (від 7 червня 1996 року), Указу Президента України «Про структурну перебудову в електроенергетичному комплексі України», Постанова Кабінету Міністрів України «Про утворення ДП «Енергоринок», Постанова Кабінету Міністрів України «Про врегулювання відносин на оптовому ринку електричної енергії України», Постанова Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України». Одним із ключових регулюючих актів в оптовому ринку електричної енергії є Договір між членами оптового ринку електричної енергії України.

Договір між членами оптового ринку електричної енергії України було підписано 15 листопада 1996 року. У Договорі врегульовано питання термінології, визначено органи ОРЕ, порядок їх створення і діяльності, загальні обов'язки членів ОРЕ, інфраструктуру ОРЕ, закріплено порядок внесення змін до Договору. Договір містить невід'ємні додатки, які визначають економічні та фінансові механізми функціонування ОРЕ – Правила оптового ринку електричної енергії, Інструкцію про порядок розрахунків, Інструкцію про порядок використання коштів ОРЕ, Інструкцію про порядок нарахування та обліку витрат. [1,2]

На сьогодні проблемним питанням є правова природа Договору між членами оптового ринку електричної енергії України. На сьогодні усталеною є позиція, яка закріплена в Концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України, де вказано, що даний Договір по своїм характеристикам відрізняється від ознак цивільно-правового чи господарсько-правового договору. Тому доцільно вважати даний Договір нормативно-правовим з огляду на те, що даний договір містить приписи обов'язкових правил поведінки та здійснення господарської діяльності не лише для тих, хто підписав даний договір, але і для тих, хто здійснює господарську діяльність на ОРЕ.

В науковій літературі висловлюлася думка про закріплення Договору між членами оптового ринку електричної енергії та Правил оптового ринку електричної енергії України як нормативно-правового акту. Зокрема, таку пропозицію висловлював Битяк О.Ю. [3, ст.36] Вважаю, що дана пропозиція на сьогодні втратила свою актуальність з огляду на те, що на сьогодні ринок електричної енергії знаходиться на етапі реформування. Оптовий ринок електричної енергії буде функціонувати до 1 січня 2015 року, а тому

розробка та прийняття цих актів як нормативно-правових є недоцільним.

Нещодавно був прийнятий Закон України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» від 24.10.2013 року №663-VII. Даний Закон повністю врегульовує функціонування нової моделі ринку електроенергії; передбачає види ринків, які будуть функціонувати; врегульовує питання функціонування ринків, їх функціонального, організаційного та інформаційного забезпечення; визначає статус, права, обов'язки та функції суб'єктів, що будуть здійснювати діяльність на ринках електричної енергії. Даний закон є прогресивним зрушенням у процесі зміни моделі ринку електричної енергії та по суті є першим етапом, але передбачається великий масив нормативно-правової роботи. Зокрема, перехідними положеннями Закону визначено періоди, по закінченню яких слід розробити та затвердити кодекс електричних мереж, правила ринку, правила ринку «на добу наперед», кодекс комерційного обліку, ліцензійні умови провадження господарської діяльності щодо нових суб'єктів ринку електричної енергії, а також передбачено внесення змін до Закону України «Про електроенергетику». [4]

З огляду на це слід сказати, що в Енергетичній стратегії до 2030 року вказано, що потрібно посилити роль комплексних законів в галузі електроенергетики і зменшити роль підзаконних нормативно-правових актів у регулюванні енергетичних відносин. Цим самим полегшиться законодавче регулювання оптового ринку електричної енергії і система законодавства буде більш прозорою та зрозумілою. На мою думку, недоцільно говорити про зменшення ролі підзаконних нормативно-правових актів, які врегульовують питання діяльності суб'єктів електроенергетичного ринку. З огляду на прийняття нового Закону України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України», який передбачає прийняття великої кількості підзаконних нормативно-правових актів, таких як Правила роздрібного ринку, Правила ринку двосторонніх договорів та ін. А тому така позиція в програмному документі, на мою думку, сьогодні є неприйнятною.

Також прийняттям даного закону порушується питання тлумачення такого нормативно-правового акту як «кодекс». Кодекс – кодифікований нормативно-правовий акт, який забезпечує детальне правове регулювання певної сфери суспільних відносин і має структурний розподіл на частини, розділи, підрозділи, статті, що певною мірою відображають зміст тієї чи іншої галузі права, а також виключають підзаконне регулювання.[5] В Законі України «Про засади функціонування ринку електричної енергії України» кодекс розуміється як зведення вимог та правил щодо провадження комерційного обліку електричної енергії та надання послуг

комерційного обліку електричної енергії на ринку електричної енергії України (кодекс комерційного обліку); щодо регулювання взаємовідносин системного оператора, електропередавального підприємства, електророзподільних підприємств, виробників, електропостачальників, споживачів електричної енергії щодо планування, розвитку та експлуатації об'єднаної енергетичної системи України та доступу до електричних мереж (кодекс електричних мереж).[4] Отже, в розумінні даного Закону кодекс це підзаконний нормативно-правовий акт, який буде встановлювати загальні норми та правила діяльності, що значно розширює правову природу такого акту. На мою думку, це є також проблемою і доцільно змінити назву «кодекс» на «правила», які можуть бути закріпленні як підзаконний нормативно-правовий акт.

Отже, правове регулювання діяльності на оптовому ринку електричної енергії на сьогодні є досить проблематичним питанням. По-перше, відкритим є питання співвідношення ролі законодавчих актів та підзаконних нормативно-правових актів в регулюванні оптового ринку електричної енергії. По-друге, це зміна розуміння такого нормативно-правового акту як «кодекс», що є не доцільним, з огляду на напрацьовану теоретичну основу з питань нормативно-правових актів. По-третє, це визначення правової природи Договору між членами оптового ринку електричної енергії, а також закріплення Правил оптового ринку електричної енергії як нормативно-правового акту. Як ми бачимо проблем в даній галузі дуже багато і перш за все вони потребують подальшого наукового дослідження, а також практичного розв'язання.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення концепції функціонування та розвитку оптового ринку електричної енергії України: Постанова Кабінету міністрів України від 16.11.2002 р. №1789// Офіційний вісник України. – офіц. вид. – 2002. – №47. – Ст.263.
2. Про схвалення Енергетичної стратегії України на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.03.2006 р. №145-р. [Електронний ресурс] : Законодавство України: Офіційний веб-сайт Верховної Ради України. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/145-2006-%D1%80>
3. Битяк О.Ю. Господарсько-правове забезпечення функціонування електроенергетичного комплексу України [Текст] : монографія / О. Ю. Битяк ; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». – Х. : ФІНН, 2011. – 165 с.
4. Про засади функціонування ринку електричної енергії України: Закон України від 24.10.2013 р. №663 – VII // Офіційний вісник України. – офіц.вид. – 2013. – №95. – Ст.8
5. Скаун О.Ф. Теорія права і держави : підручник / О.Ф. Скаун ; МОН України ; Харк. нац. ун-т внутрішніх справ. – 2-ге вид., доп. і перероб. – Київ : Правова єдність, 2010. – 520 с.

Петрик А.В.

студентка,

*Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ВІДВОДУ СУДДІ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Велике значення для дотримання норм закону, спрямованих на захист інтересів сторін та учасників господарського процесуального судочинства, а також для нормального виконання завдань правової держави мають положення закону, що визначають обставини, за наявності яких учасники процесу можуть скористатися правом на відвід судді. Питання про усунення особи від виконання обов'язків досить важливе, оскільки судова процедура вважається справедливою тільки тоді, коли вона спрямована на забезпечення верховенства права, законності, рівності учасників процесу перед законом і судом, змагальності, гласності та відкритості, а також неупередженості основних учасників процесу.

Дослідженню окремих питань відводу судді присвячено низку праць таких відомих вчених, як: Харитонova О.І., Подцерковний О.П., Васильєв С.В., Степанова Т.В., Чернадчук В.Д. та ін.

Відвід – це правовий інститут, тобто сукупність норм, які забезпечують об'єктивність та неупередженість осіб, які беруть участь у судовому розгляді справи.

Питання права на подання заяви про відвід судді є однією з гарантій законності здійснення правосуддя і об'єктивності та неупередженості розгляду справи. Дані гарантії закріплені в статтях 19, 129 Конституції України, ст. 4 Господарського процесуального кодексу України, ст. 7 Закону України «Про судоустрій та статус суддів», ст. 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод.

Безпосередньо питання відводу судді в господарських процесуальних відносинах регулюється ст. 20 Господарського процесуального кодексу України. Проаналізувавши дану норму відразу виникає питання, що слід розуміти під іншими обставинами, що викликають сумнів у неупередженості судді, адже дане положення не регламентоване законодавцем. Якщо звернутися до науково-практичного коментаря Мельника М.П. то можна дізнатися, що інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості судді це:

- залежність судді від особи, яка бере участь у справі, або її представника,

- суддею надана публічна оцінка обставин справи, до закінчення її розгляду (виступи в засобах масової інформації тощо),
- попередня службова діяльність судді або учасників справи,
- перебування суддів в родинних стосунках при колегіальному розгляді справи судді.[4,с.78]

Проте, науково-практичний коментар не має обов'язкової сили, а носить лише рекомендаційний характер. Тобто при виникненні спору ми не зможемо послатися на такий документ.

В той самий час, відповідно до пункту 1.2.1. Постанови Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції», не є підставами для відводу суддів заяви, які містять лише припущення про існування відповідних обставин, не підтверджених належними і допустимими доказами, а також наявність скарг, поданих на суддю (суддів) у зв'язку з розглядом даної чи іншої справи, обставини, пов'язані з прийняттям суддями рішень з інших справ.

Тож що таке припущення, і що таке інші обставини, і де межа між ними, так і залишається незрозумілим.

Варто звернути увагу, на той факт, що підстави для відводу судді передбачені у ГПК України є найменш врегульованим питанням порівняно із цивільним, адміністративним та кримінальним процесами, оскільки у господарському процесі не передбачено такої підстави для відводу, як участь судді у попередньому вирішенні справи як свідка, експерта, перекладача, представника, секретаря судового засідання.

Отже, варто провести для більш детального розгляду цього питання доцільно здійснити аналіз тих норм (юридичних конструкцій), що регламентують питання відводу у КПК України, ЦПК України, ГПК України та КАС України.

Для проведення такого аналізу скористаємося критеріями Пашенко О. та запропонуємо наступний план [5, с. 54–59]:

1. Підстави відводу судді.
2. Момент подання заяви про відвід.
3. Порядок вирішення заяви про відвід.
4. Процесуальний документ, яким оформлюються наслідки розгляду заяви про відвід.
5. Можливість оскарження.
6. Наслідки відводу.

Отже, спільними (тобто такими, що визначені у всіх чотирьох кодексах) підставами відводу судді є:

а) попередня участь судді у розгляді справи. При цьому специфікою ГПК України є те, що судді може бути заявлений відвід, якщо він брав участь у розгляді цієї справи, у разі скасування рішення, ухвали, прийнятої за його участю;

б) наявність прямої чи побічної заінтересованості у результаті розгляду справи є спільною ознакою для КПК України, ЦПК України та КАС України, яка однак відсутня в ГПК України;

в) наявність родинних зв'язків з особами, які беруть участь у судовому процесі;

г) інші обставини, що викликають сумнів у неупередженості суддів;

г) у разі порушення порядку визначення судді для розгляду справи, встановленого автоматизованою системою документообігу в судах [3, с.35-36].

З цього можна зробити висновок, що питання відводу судді у процесуальному праві є неоднаково врегульованими законодавцем, хоча це є прямим порушенням ст. 129 Конституції України.

Ще одним, не менш важливим не доопрацюванням законодавця, на нашу думку, є те, що відповідно до ст. 20 ГПК, питання про відвід судді вирішується в нарадчій кімнаті судом у тому складі, який розглядає справу, про що виноситься ухвала. Заява про відвід кільком суддям або всьому складу суду вирішується простою більшістю голосів. У разі задоволення відводу (самовідводу) одному з суддів або всьому складу суду справа розглядається в тому самому господарському суді тим самим кількісним складом колегії суддів без участі відведеного судді або іншим складом суддів, який визначається у порядку, встановленому частиною третьою статті 2-1 ГПК. Тобто, суддя сам вирішує питання про власний відвід.

Судді зловживають наданим законодавцем повноваженням на розгляд свого ж відводу і часто не задовольняють таку заяву. А згідно із пунктом 1.2.5. Постанови Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції», слід розцінювати як зловживання учасником судового процесу своїми процесуальними правами, зокрема, подання ним другої і наступних заяв про відвід судді (суддів) господарських судів з одних і тих самих підстав (у тому числі з викладенням відповідної заяви в іншій стилістичній формі), або, хоча й з інших підстав, ніж у первісній заяві, але з таких, що з урахуванням обставин справи були або мали бути відомі заявникові під час подання ним первісної заяви, отже, повинні були зазначатися саме в ній. Тобто, право на неупереджений розгляд справи ще більше утискається.

Тож коректно викласти зміст підстав відводу судді, який прямо не дозволяв би останньому оцінювати за своїм переконанням обставини, які виникли і свідчать про упередженість суду, та сумнів заявника, а також приймати рішення на підставі власного розуміння і оцінки.

Також необхідно здійснити заміну суб'єкта, який повинен вирішувати заяву про відвід. Наприклад, віднести вирішення цього

питання до повноважень іншого судді суду, в якому розглядається справа.

Отже, на нашу думку, усунення недосконалості та суперечностей при формулюванні норм чинного законодавства, що регулюють відвід в сучасному господарському процесуальному праві, законодавцю потрібно врахувати наступне:

- необхідність оперативного та ефективного розгляду заяв про відвід та суб'єкти вирішення цієї заяви;
- необхідність надання права на оскарження ухвал про задоволення (незадоволення) заяв про відвід суддів;
- запобігання недобросовісного користування сторонами своїми правами шляхом заявлення учасниками процесу безпідставних та невмотивованих відводів;
- пошук шляхів, які б унеможливили існування суддівської упередженості чи зацікавленості при розгляді справи.

При пошуку шляхів вирішення таких недосконалостей найбільш вдалою видається модель, коли заяву розглядає голова відповідного суду або суд вищої інстанції, але у чітко визначені строки.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1992, № 6, ст.56
2. Постанова Пленуму ВГСУ від 26.12.2011 № 18 «Про деякі питання практики застосування Господарського процесуального кодексу України судами першої інстанції»
3. Ануфрієва О.В. Інститут відводу судді в процесуальному праві України, «Вісник Вищої ради юстиції» № 4 (8) 2011, ст.35-42
4. Мельник П.В., Стоянов А.Д., Безрутченко С.М., Нескороджена Л.Л., Овчаров С.О. [та ін.], Науково-практичний коментар Господарського процесуального кодексу України, Київ, 2012, с.364
5. Пащенко О. Проблемні питання застосування відводів у цивільному, господарському та адміністративному процесі / Пащенко О. // Юридичний радник. – 2006. – № 5 (13). – С. 54-59.

Слюсарчук М.М.

студент,

Науковий керівник: Олефір А.О.

асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

КОНЦЕСІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ В УКРАЇНІ

Скорочення обсягів державного фінансування, незначні обсяги довгострокового кредитування банківським сектором та невеликі обсяги іноземних інвестицій у порівнянні з їхньою потребою викликало суттєву необхідність у розробці та впровадженні механізму залучення фінансових ресурсів в сектор економіки.

Саме застосування концесії, мало на меті подолати інвестиційну кризу і створити сприятливі умови для розвитку малого підприємництва України. У більшості країн світу ця діяльність віднайшла активне застосування, що зробило суттєвий вплив на ринку економіки та у сфері бізнесу.

Дослідженням договору концесії займалися наступні вчені: Медведєва О. А., Килимник І. І., Сидорова Я. О., Орлова О. О., Шульга Д. В. та інші вчені.

У перекладі з англійського «consencession» означає поступку права власності або права користування власністю.

На законодавчому рівні поняття «концесії» закріплено у статті 406 Господарського кодексу України: «Концесія – це надання з метою задоволення суспільних потреб уповноваженим органом державної влади чи органом місцевого самоврядування на підставі концесійного договору на платній та строковій основі вітчизняним або іноземним суб'єктам господарювання (концесіонерам) права на створення (будівництво) та/або управління (експлуатацію) об'єктом концесії за умови взяття концесіонером на себе відповідних зобов'язань, майнової відповідальності і підприємницького ризику».

Також, поняття «концесії» має нормативне відображення у Законі України «Про концесії», що доволі схоже із визначенням, висвітленим у кодексі.

З вище зазначеного випливаю, що:

По-перше, у концесію може передаватися виключно державне або комунальне майно і у сферах визначених законодавством;

По-друге, рішення про передачу об'єкта в концесію приймається на засадах концесійного конкурсу;

По-третє, для здійснення концесії необхідно укласти концесійний договір;

По-четверте, концесія передбачає створення (будівництво) та/або управління об'єктом концесії на засадах відповідних майнових вкладів і підприємницького ризику.

Можна виокремити певні перевагами концесії:

1) Концесіонер отримує прибуток від управління об'єктом концесії.

2) Концесіонер має право отримувати пільги від державної фінансової установи для реконструкції і модернізації об'єкту концесії.

3) У концесіонера є право приватизувати об'єкти концесії після закінчення терміну контракту.

4) Концесії є ефективним механізмом управління і організації. Перевага полягає у тому, що вона дозволяє залучити до управління «ефективного» керівника. Приватний керівник-концесіонер працює за винагороду, яка пов'язана з результатами його роботи і буде ефективніше державного чиновника, працюючого за бюджетні кошти.

5) Підприємець-концесіонер такими діями покращує імідж та підвищує рівень своєї конкурентоспроможності.

Механізм надання об'єктів державної та комунальної власності в концесію не є досконалим, незважаючи на значну кількість нормативно-правових актів. Шляхами усунення недоліків процесу надання в концесію цілісних майнових комплексів є: а) на етапі укладення концесійного договору для того, щоб визначити розмір концесійного платежу необхідно провести актуалізацію оцінки майна з метою визначити його склад та ринкову вартість; б) для якісного та безперебійного надання послуг укласти договір між концесіонером та державним або комерційним підприємством на експлуатацію майна яке передається в концесію.

Удосконалення процесу надання об'єктів державної або комунальної власності забезпечить ефективне функціонування об'єкта концесії на початкових етапах концесійної діяльності.

В умовах постійного пошуку джерел фінансування галузей народного господарства, законодавче закріплення інституту концесії є однією з найбільш вдалих спроб відновити та поживити нормальний інвестиційний процес, що матиме позитивний вплив на економіку. Концесії є сучасним і необхідним інструментом залучення інвестицій, за допомогою якого можна забезпечити вирішення багатьох соціальних проблем міста, змінюючи схему фінансування розвитку соціальної інфраструктури і модернізації основних фондів комунальних об'єктів. Це сприятиме залученню додаткових коштів у вигляді приватного капіталу у вирішенні проблем державного значення.

Сорокина Т.Б.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридическа академия»

ОТДЕЛЬНЫЕ АСПЕКТЫ РАЗРЕШИТЕЛЬНОЙ СИСТЕМЫ В СФЕРЕ РЕСТОРАННОГО ХОЗЯЙСТВА

Необходимость установления в правовом поле положений о разрешительной системе, как известно, призвано сделать ее понятной и прозрачной; минимизировать временные и материальные затраты для субъектов хозяйствования. Для ответа на вопрос о разрешительной системе в сфере ресторанного хозяйства необходимо провести комплексный анализ, как минимум, действующего законодательства Украины о разрешительной системе в сфере хозяйственной деятельности и о ресторанном хозяйстве в этом же направлении.

Правовые и организационные основы функционирования разрешительной системы в сфере хозяйственной деятельности, как известно, устанавливает Закон Украины «О разрешительной системе в сфере хозяйственной деятельности» от 06.09.2005 г. [1] (далее – Закон).

Для определения общих начал разрешительной системы в сфере ресторанного хозяйства важное значение играют ст.ст. 1 и 2 Закона. Так, ст. 1 содержит легальное определение разрешительной системы в сфере хозяйственной деятельности: «совокупность урегулированных законодательством отношений, которые возникают между разрешительными органами, государственными администраторами и субъектами хозяйствования в связи с выдачей документов разрешительного характера, переоформлением, выдачей дубликатов, аннулированием документов разрешительного характера». При этом необходимо отметить, что к документам разрешительного характера Закон относит разрешение, заключение, решение, согласование, свидетельство, другой документ, который разрешительный орган обязан выдать субъекту хозяйствования в случае предоставления ему права на осуществление определенных действий по занятию хозяйственной деятельностью или видов хозяйственной деятельности и/или без наличия которого субъект хозяйствования не может осуществлять определенные действия по занятию хозяйственной деятельностью или видов хозяйственной деятельности.

Разрешительная система в сфере хозяйствования, как указано в законодательстве, актуальна как на начальном этапе, то есть этапе намерения субъектов хозяйствования заняться хозяйствования деятельностью, так и этапе непосредственного ее осуществления.

Однако также необходимо обратить внимание и на то обстоятельство, что из сферы действия Закона, как указано в ст. 2, выведена, например, сфера лицензирования хозяйственной деятельности. Лицензия, в соответствии с Законом Украины «О лицензировании определенных видов хозяйственной деятельности» от 01.06.2000 г. [2], – документ государственного образца, который удостоверяет право лицензиата на осуществление указанного в нем вида хозяйственной деятельности в течение указанного срока в случае его установления Кабинетом Министров Украины при условии выполнения лицензионных условий. На разрешительный характер лицензии указывалось и в специальной литературе [3, с. 7]. Таким образом, основным правовым актом, который должен служить непосредственным практическим руководством в сфере разрешительной системы для субъектов хозяйствования – Закон Украины «О Перечне документов разрешительного характера в сфере хозяйственной деятельности» от 19.05.2011 г. [4] – не является универсальным, обобщающим, хотя в ст. 1 данного законодательного акта отмечено, что запрещается требовать от субъектов хозяйствования получение документов разрешительного характера, необходимость получения которых не предусмотрена законом и которые не внесены в Перечень, утвержденный этим Законом (такого разрешительного документа как «лицензия» в этом Перечне нет). Законодательство Украины указывает и на иные документы разрешительного характера. Так, кроме отмеченной выше лицензии можно фактически, с учетом законодательства, например, устанавливающего юридическую ответственность, говорить и о Выписках из государственного реестра юридических лиц и физических лиц-предпринимателей [5] в рамках государственной регистрации как субъекта хозяйствования (кроме случаев применения принципа молчаливого согласия) (ст. 164 КоАП Украины [6]) и т.п.

Таким образом, понимание разрешительной системы в сфере хозяйствования должно трактоваться шире, чем предложено в Законе, а документы разрешительного характера имеют не только те формы, которые в нем указаны, но и иные, предусмотренные в действующем законодательстве.

Руководствуясь ст. 263 Хозяйственного кодекса Украины [7], постановлением Кабинета Министров Украины «Об утверждении Порядка занятия торговой деятельностью и правил торгового обслуживания на рынке потребительских товаров» от 15.06.2006 г. [8] (далее – постановление), приказом Министерства экономики и по вопросам Европейской интеграции Украины «Об утверждении Правил работы учреждений (предприятий) ресторанного хозяйства от 24.07.2002 г. [9] (далее – приказ), следует сделать вывод об обязательности применения законодательства о разрешительной

системе к сфере ресторанного хозяйства как разновидности хозяйственной деятельности.

При этом, учитывая изложенное выше, необходимо помнить о том, что кроме иных норм, не содержащихся в Законе, в сфере разрешительной системы в хозяйственной деятельности, применительно к ресторанному хозяйству следует учитывать и специальные положения постановления и приказа.

Так, законы в сфере лицензирования хозяйственной деятельности не требуют получения субъектом хозяйствования лицензии непосредственно на занятие ресторанным хозяйством. Однако, например, п. 5 постановления определяет, что субъект хозяйствования осуществляет торговую деятельность после его государственной регистрации, а в случаях, предусмотренных законодательными актами, при наличии соответствующих разрешительных документов (лицензии, торгового патента, т.п.). Пункт 1.4 приказа конкретизирует, что розничная торговля алкогольными напитками и табачными изделиями осуществляется субъектами хозяйственной деятельности при наличии соответствующих лицензий.

Кроме этого п. 8 постановления, например, устанавливает требование о том, что учреждение ресторанного хозяйства размещается в специально предназначенном и оборудованном помещении, а п. 1.6 приказа детализирует: «Субъекты хозяйственной деятельности в сфере ресторанного хозяйства при обустройстве учреждения (предприятия) согласно избранному типу (классу) должны иметь необходимые производственные, торговые и бытовые помещения, а также оборудование для приготовления и продажи продукции. Требования, которые предъявляются к производственным, торговым и бытовым помещениям учреждений (предприятий) ресторанного хозяйства, оборудованию, инвентарю, перечню услуг, технологическим режимам производства продукции, устанавливаются законодательством Украины. Открытие учреждения (предприятия) ресторанного хозяйства согласовывается с органами местного самоуправления, учреждениями государственной санитарно-эпидемиологической службы в установленном законодательством порядке.

Таким образом, беглый анализ действующего законодательства позволяет сделать вывод о том, что разрешительная система в сфере ресторанного хозяйства в законодательном плане должна опираться, прежде всего, на Закон, а также учитывать, как специфику самого ресторанного хозяйства, правовые требования к занятию им, так и весь спектр законодательства о разрешительной системе в сфере хозяйственной деятельности, выходящий за пределы Закона и устанавливающий соответствующие требования. Законодательство о разрешительной системе в сфере ресторанного хозяйства требует

свого дальшого удосконалення, в першу чергу, виведення обов'язкових вимог з підзаконної сфери на рівень законів. На наш погляд, викликає масу питань і ситуація з так званими рекомендованими нормами технічного обладнання закладів ресторанного господарства, виконання яких фактично впливає, наприклад, на проходження етапу погодження при відкритті того чи іншого закладу (підприємства) ресторанного господарства з органами місцевого самоврядування. Безумовно, надмірна імперативність в регулюванні ресторанного господарства може підірвати підприємницьку ініціативу, творче ставлення власників, однак, її елемент повинен присутувати в дозволяючих процедурах в тих цілях, які вказувалися вперше.

Список використаних джерел:

1. Про дозволяючу систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 48. – Ст. 483.
2. Про ліцензування певних видів господарської діяльності: Закон України від 01.06.2000 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2000. – № 36. – Ст. 299.
3. См., наприклад: Пальчук П.М. Ліцензування торговельної діяльності в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право» / П.М. Пальчук. – Київ, 2008. – 20 с.
4. Про Перелік документів дозволяючого характеру у сфері господарської діяльності: Закон України від 19.05.2011 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2011.- № 47.- Ст. 532.
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців: Закон України від 15.05.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 31-32. – Ст. 263.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/80731-10/page>
7. Господарський кодекс України // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 18, № 19-20, № 21-22. – Ст. 144.
8. Про затвердження Порядку провадження торговельної діяльності та правил торговельного обслуговування на ринку споживчих товарів: постанова Кабінету Міністрів України від 15.06.2006 р. № 833 // Урядовий кур'єр. – 2006. – № 122.
9. Про затвердження Правил роботи закладів (підприємств) ресторанного господарства: наказ Міністерства економіки та з питань Європейської інтеграції України від 24.07.2002 р. № 219 // Офіційний вісник України. – 2002. – № 34. – Ст. 1633.

Суткович М.А.

студентка,

Київський національний економічний університет

імені Вадима Гетьмана

РЕЧОВІ ДОКАЗИ У ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРОЦЕСІ

Дії людей, а також події здійснюються завжди в певній обстановці, ситуації, у взаємозв'язку і взаємодії з іншими об'єктами, речами. Ці дії можуть залишати про себе інформацію (фактичні дані) на об'єктах навколишнього оточення шляхом безпосереднього впливу на властивості, зовнішній вигляд, розташування цих об'єктів. Відсутність дії (бездіяльність) також може викликати зміни в стані навколишніх предметів (наприклад, псування речі, доказування до обвітшання будівлі та ін.). Відсутність змін в обстановці, предметах, в свою чергу, також може свідчити про бездіяльність з боку осіб і подій. Тому суд не повинен розглядати дії сторін та події ізольовано від речей, на які вони вплинули. Речі стають носіями доказової інформації внаслідок того, що вони відображають різноманітні зв'язки між явищами.

Речовими доказами є предмети, що своїми властивостями свідчать про обставини, які мають значення для правильного вирішення спору (ст. 37 ГПК України) [1]. Такими властивостями можуть бути зовнішній вигляд, внутрішні якості, місцезнаходження та інші ознаки предмета. Предмети використовуються як речові докази тому, що володіють здатністю до відображення подій, явищ, дій, бездіяльності, які мали місце в минулому. Відображення проявляється у вигляді змін якостей предмету, відбитків, слідів тощо [7, с. 137]. Цікаво, що зазначена дефініція не враховує особливостей саме господарського процесу.

У господарській судовій практиці речові докази використовуються досить рідко, оскільки необхідні для з'ясування обставин справи дані, як правило, фіксуються у відповідних документах. Наприклад, для того щоб довести факт поставки продукції неналежної якості, немає потреби надавати суду для дослідження саму продукцію. Доказом у цьому випадку може бути належним чином складений акт приймання продукції за якістю або висновок експертизи [6, с. 93]. Найчастішим виявляється дослідження документів як речових доказів (підписів сторін на угоді, відповідність відбитка печатки на угоді та печатки підприємства, виправлення в договорі та ін.). Речові докази, як і письмові – це певні предмети, різноманітні матеріальні цінності. Речові докази відрізняються від письмових не своїм змістом, а якістю, властивостями, відмінними ознаками, а також тим, що їх

неможливо замінити. Письмові ж докази можливо відтворити, коли, наприклад, втрачений оригінал замінюється його примірником або копією [5, с. 74]. У документі-письмовому доказі інформація передається за допомогою знаків (цифр, букв тощо). В документі, що є речовим доказом, інформація міститься у вигляді матеріальних ознак, що сприймаються наочно. Тобто, в першому випадку вони свідчать про факти, що цікавлять суд своїм змістом, а у другому – незвичайними, специфічними моментами (фальсифікація, підчистка тощо) [4, с. 51]. Тому речові докази іноді називають «реальними», безпосередніми доказами.

Речові докази можуть виступати як саме докази та одночасно як доказ і як об'єкт спору. До речових доказів, які є одночасно і об'єктом спору, може бути застосовано заходи до забезпечення позову.

ГПК України (статті 38, 39) фактично здійснив поділ речових доказів на:

- докази, що можуть бути надані суду (ст. 38 ГПК);
- докази, які у зв'язку зі складністю подання не можуть бути подані до суду, та згідно зі ст. 39 господарський суд може провести огляд та дослідження таких доказів у місці їх знаходження.

Докази, що можуть бути надані суду, подаються особами, які беруть участь у справі. Законодавство встановлює однаковий порядок витребування речових і письмових доказів.

У випадку, якщо особи, які беруть участь у справі, не можуть самотійно отримати необхідні докази, вони звертаються з клопотанням про витребування цих доказів. Також якщо подані сторонами докази є недостатніми, господарський суд зобов'язаний витребувати від підприємств та організацій – незалежно від їх участі у справі – документи й матеріали, необхідні для вирішення спору. Сторона, прокурор, які порушують клопотання перед господарським судом про витребування доказів, повинні докладно зазначити: який доказ вимагається, підстави, з яких вони вважають, що ці докази має підприємство чи організація, і обставини, які можуть підтвердити ці докази. Господарський суд може уповноважити на одержання таких доказів заінтересовану сторону [5, с. 74].

Очевидно, що законодавством не може бути передбачений вичерпний перелік предметів (об'єктів), які здатні виступати в якості речових доказів при розгляді господарської справи. До них можна віднести аудіо- та відеозаписи, земельну ділянку та будинок, що є предметом спору тощо.

Великогабаритні речові докази (земельні ділянки, будівлі тощо) не можуть бути доставлені до суду, і досліджуються в місці їх знаходження. За результатами огляду та дослідження складається протокол, який підписується суддею. Цей протокол додається до матеріалів справи (ст. 39 ГПК України) [8].

В зв'язку великими витратами часу дана норма на практиці застосовується дуже рідко, хоча суд касаційної інстанції на дану норму посилається в своїх рішеннях. В резолютивній частині таких постанов у більшості випадків зазначається про направлення справи до суду тієї інстанції, яка порушила дану норму.

Прикладом може слугувати така справа. Приватне підприємство звернулось до Господарського суду Дніпропетровської області з позовом до Дніпропетровської міської ради про визнання права власності на земельну ділянку. Позовні вимоги було задоволено. Гаражний кооператив «Придніпровець», який не є стороною по справі, звернувся до Дніпропетровського апеляційного господарського суду з апеляційною скаргою на зазначене рішення, посилаючись на те, що судом першої інстанції він не був залучений до участі у справі як користувач земельної ділянки. Апеляційний суд не сумлінно підійшов до питання залучення доказів, які б підтвердити право кооперативу на земельну ділянку. Так, Вищий господарський суд України в своїй Постанові від 15.02.2011 року по справі № 39/481-07, зазначив, що суд апеляційної інстанції дійшовши висновку про неможливість встановити наявність порушеного права заявника, у зв'язку з відсутністю в акті адреси земельної ділянки, повинен був витребувати інші документи для з'ясування даного питання або провести огляд земельної ділянки для визначення її меж [3].

Речові докази у вигляді малогабаритних (дрібних) речей зберігаються в конвертах (пакетах) у справі. Якщо доказами є великі речі або їх велика кількість, то вони здаються до камери схову речових доказів суду (практично зберігаються в сейфі канцелярії суду або спеціальній шафі). Це має місце, наприклад, у випадку, коли як доказ виступає зіпсована річ тощо. При цьому речові докази, які не можуть бути доставлені до господарського суду, зберігаються в місці їх знаходження. Вони повинні бути описані, при необхідності – сфотографовані. Крім того, може бути призначений зберігач майна, з яким укладається відповідний договір, а суд здійснює контроль за дотриманням умов зберігання майна. Витрати на зберігання речових доказів розподіляються між сторонами за правилами, встановленими ГПК України [2; 8].

Крім всього зазначеного суд до дослідження речових доказів за допомогою огляду і під час огляду може здійснювати інші процесуальні дії, направлені до більш глибокого розкриття змісту речових доказів (предмет, що виступає як речовий доказ, може бути підданий експертизі, якщо потрібні спеціальні знання для виявлення його змісту). Якщо сторона заявить про підробку документа, суддя з урахуванням думок сторін призначає експертизу для встановлення факту підробки.

Потрібно зазначити, що речові докази, які є важливим засобом доказування, не володіють будь-якими перевагами в порівнянні з іншими засобами доказування, передбаченими в ГПК України, і не мають заделегідь встановленої сили. Суд, оцінюючи речовий доказ (сліди, зміни в предметі, його властивостях), зобов'язаний з усіх можливих припущень про вплив на цей предмет зупинитися тільки на одному достовірному висновку. Він розкриває наявність об'єктивного зв'язку певного характеру між змінами на предметі, тобто речовому доказі, і фактами, що підлягають встановленню. Відомості про факти, носієм яких є речові докази, сприймаються судом безпосередньо [7. с. 138].

Стаття 40 ГПК України регулює питання, пов'язані з поверненням письмових і речових доказів. Якщо в підприємств та організацій, що подали до господарського суду оригінали письмових доказів, виникла потреба отримати їх назад, вони можуть звернутися до господарського суду з відповідним клопотанням. У такому разі оригінали повертаються після вирішення господарського спору за умови подання засвідчених копій цих доказів. Речові докази, які знаходяться в господарському суді, після вирішення спору повертаються тим підприємствам та організаціям, від яких їх було одержано, або передаються стороні, за якою господарський суд визнав право на ці речі [6, с. 94].

Таким чином, речовими доказами називаються різні предмети (та документи), які своїми властивостями, зовнішнім виглядом, змінами, місцем знаходження, належністю або іншими ознаками здатні підтвердити або спростувати існування обставин, що мають значення для правильного вирішення справи.

Тому, неповною виявляється дефініція речових доказів, надана у ст. 37 ГПК України, зокрема, щодо того, що це виключно «предмети». Зазначене визначення суттєво звужує зміст поняття «речові докази», особливо в господарському процесі, виключаючи з нього документи. Цей недолік необхідно виправити, закріпивши в ГПК України більш довершену дефініцію – визначивши речові докази як документи та предмети, що своїми властивостями свідчать про обставини, що мають значення для правильного вирішення спору.

Список використаних джерел:

1. Господарський процесуальний кодекс України від 06 листопада 1991 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1992. – № 6. – Ст.56.
2. Інструкція з діловодства в господарських судах України затверджена наказом Державної судової адміністрації України від 20 лютого 2013 № 28 // Доступно з: <http://dsa.court.gov.ua/dsa/14/N282013/>

3. Постанова Вищого господарського суду України від 15 лютого 2011 року по справі № 39/481-07 // Єдиний державний реєстр судових рішень. Доступно з: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/14345345>

4. Арбитражный процессуальный кодекс Украины (с комментариями) / Авт. комментария Н.А.Абрамов – Одесса: Изд-во «Юг», 1993. – 64 с.

5. Балюк І. А. Господарське процесуальне право: Навч. посіб. – К.: КНЕУ, 2008. – 224 с.

6. Горевий В. І. Господарський процес. Практикум : навчальний посібник /В. І. Горевий, А. М. Куліш, В. Д. Чернадчук. – 3-тє видання, виправлене і доповнене. – Суми : Сумський державний університет, 2013. – 308 с.

7. Господарське процесуальне право : Підручник / О. П. Подцерковний, О. О. Квасніцька, Т. В. Степанова та ін. ; за ред. О. П. Подцерковного, М. Ю. Картузова. – Х. : Одиссей, 2012. – 400 с.

8. Семенюк А. С. Докази у господарському процесі. Подання доказів. Робота адвоката на цій стадії // Електронний ресурс. Режим доступу: <http://www.advocatesanswers.in.ua/index.php/viii-/178-2011-05-02-08-23-25>

Шпак М.В.

студент,

Науковий керівник: Олефір А.О.

асистент,

Полтавський юридичний інститут

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ВІДМЕЖУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН ВІД ЦИВІЛЬНИХ

Дослідження господарських правовідносин та встановлення їх місця серед інших видів правовідносин безперечно є актуальним. Передусім, це проявляється в тому, що дані правовідносини майже погодинно виникають на практиці і існують деякі суперечності щодо їх відмежування.

Чимало відомих науковців досліджували правову природу як цивільних, так і господарських правовідносин. Серед значної їх кількості, слід виділити наукові праці таких вчених, як: В.М.Пашков, О.О. Віхров, Т. К. Адабашев, Г.В. Смолін, Р.Б.Прилуцький, та ін.

Не дивлячись на те, що чинні Господарський і Цивільний кодекси України прийняті більш ніж 10 років тому, до сих пір існують деякі питання, щодо співвідношення даних видів правовідносин. Чимало є точок перетину між досліджуваними видами правовідносин. На прикладі можна зазначити окремі

інститути, як договірної, так і зобов'язального права. Законодавством передбачено, наприклад абз.2 п.1 ст. 175 Господарського кодексу України, відповідно до якого, майнові зобов'язання, які виникають між учасниками господарських правовідносин, регулюються Цивільним кодексом України з урахуванням особливостей, передбачених Господарським кодексом України.

Для встановлення подібних та відмінних рис між окремими видами (господарськими та цивільними) правовідносин нагальною є необхідність звернення до основних нормативно-правових актів, як у господарській, так і у цивільній сфері, безперечно мова йде про Господарський та Цивільний кодекси.

Почнемо з рис подібності між господарсько-правовими та цивільно-правовими відносинами: 1.Врегулювання українським законодавством; 2.Наявність класифікації видів; 3.Наявність специфічних суб'єктів (учасників) кожного з видів правовідносин; 4.Наявність базисного підґрунтя (основоположних засад); 5.Існування точок тісного контакту щодо правового регулювання досліджуваних видів правовідносин (як приклад, зобов'язальне та договірне право).

Для встановлення відмінностей між господарськими та цивільними правовідносинами доцільно проаналізувати українське законодавство через призму порівняльно-правового аналізу.

Першою відмінністю є нормативно-правове регулювання. Господарські правовідносини регулюються – господарським законодавством та Господарським кодексом України, цивільні правовідносини – цивільним законодавством та цивільним кодексом України.

Другою відмінністю є різна класифікація та сфера відносин. Пунктом 4 ст. 3 Господарського кодексу України встановлено, що сферу господарських відносин становлять господарсько-виробничі, організаційно-господарські та внутрішньогосподарські відносини. Пунктом 1 ст. 1 Цивільного кодексу України встановлено, що цивільним законодавством регулюються особисті немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників. Аналізуючи дані положення господарського та цивільного законодавства можна встановити, що ці два види правовідносин є вкрай різними. Адже, стаття 4 Господарського кодексу України прямо вказує на те, що не є предметом регулювання Господарським кодексом України: майнові та особисті не майнові відносини, що регулюються Цивільним кодексом України. Варто зазначити, що історія дискусії навкруги проблеми співвідношення цивільного і господарського права, центральне

місце в якій, безумовно, займає питання розмежування предметів цих галузей, налічує вже більше ста років [1, с.58].

Третьою принциповою відмінністю між господарськими та цивільними правовідносинами є використання різних основоположних засад (принципів). В господарських правовідносинах використовуються принципи: 1) Забезпечення економічної багатоманітності та рівності захисту державою усіх суб'єктів господарювання; 2) Свободи підприємницької діяльності у межах визначених законом; 3) Вільного руху капіталів, товарів та послуг на території України; 4) Обмеження державного регулювання економічних процесів у зв'язку з необхідністю забезпечення соціальної спрямованості економіки, добросовісної конкуренції у підприємстві, екологічного захисту населення, захисту прав споживачів та безпеки суспільства і держави; 5) Захисту національного товаровиробника; 6) Заборони незаконного втручання органів державної влади та органів місцевого самоврядування, їх посадових осіб у господарські відносини [2, с.9]. В цивільних правовідносинах, в свою чергу, встановлюються інші базисні засади (принципи). До таких відносяться: 1) Принцип неприпустимості свавільного втручання у сферу особистого життя людини; 2) Принцип неприпустимості позбавлення права власності, крім випадків встановлених Конституцією України та законом; 3) Принцип свободи договору; 4) Принцип свободи підприємницької діяльності, яка не заборонена законом 5) Принцип судового захисту цивільного права та інтересу; 6) Принцип справедливості, добросовісності та розумності [3, с.5].

Четвертою важливою відмінністю є те, що досліджувані види правовідносин також відрізняються за суб'єктним складом. У господарських правовідносинах учасниками можуть виступати: суб'єкти господарювання, споживачі, органи державної влади та органи місцевого самоврядування, наділені господарською компетенцією, а також громадяни, громадські та інші організації, які виступають засновниками суб'єктів господарювання чи здійснюють щодо них організаційно-господарські повноваження на основі відносин власності [2, с.7]. Учасниками цивільних правовідносин виступають: фізичні особи та юридичні особи, держава Україна, Автономна Республіка Крим, територіальні громади, іноземні держави та інші суб'єкти публічного права [3, с.5].

Отже, проаналізувавши в порівняльному аспекті господарсько-правові та цивільно-правові відносини, варто відзначити що дані види правовідносин мають чимало відмінностей, головні з яких: 1.Різне коло суб'єктів; 2.Базування на відмінних одне від одного коло основоположних засад (принципів); 3.Нормативно-правове регулювання; 4.Різна видова класифікація. 5. Різний предмет правового регулювання.

Варто також відзначити, що в рамках господарських відносин здійснюється регулярна господарська діяльність та обслуговуються численні економічні процеси. Регулювання цих відносин в рамках цивільного інструментарію може призвести до монополізму та порушення публічних інтересів.

Список використаних джерел:

1. Прилуцький Р.Б. До проблеми розмежування предметів господарського та цивільного права / Р. Б. Прилуцький // Юридична наука. – 2011. – №6. – С. 58-67.
2. Господарський кодекс України / станом на 1 вересня 2013 року. – Х.: Право, 2013. – 216 с.
3. Цивільний кодекс України. – Х. : Одіссей, 2013. – 384 с.

ТРУДОВЕ ПРАВО, ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Коваль Г.Ю.

студентка,

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

МАТЕРІАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ РОБОТОДАВЦЯ ЗА МОРАЛЬНУ ШКОДУ, ЗАВДАНУ ПРАЦІВНИКУ

У трудовому праві матеріальна відповідальність визначається як обов'язок кожної зі сторін трудових правовідносин (працівника та роботодавця) відшкодувати шкоду, заподіяну іншій стороні внаслідок невиконання чи неналежного виконання трудових обов'язків у встановленому законом розмірі та порядку.

На законодавчому рівні більш врегульованим є питання матеріальної відповідальності працівника, за шкоду, заподіяну роботодавцю. Відомо, що в основі матеріальної відповідальності працівника лежить обов'язок останнього дбайливо ставитися до майна роботодавця та вживати заходів щодо запобігання шкоди. Проте обов'язку працівника кореспондує також і обов'язок самого роботодавця – правильно організувати працю працівників, створити умови для зростання продуктивності праці, забезпечувати трудову і виробничу дисципліну, неухильно дотримуватися законодавства про працю і правил охорони здоров'я, уважно ставитися до потреб і запитів працівників, поліпшувати умови їх праці та побуту. Якщо ж роботодавець порушив свої обов'язки, він повинен відшкодувати працівнику заподіяну у зв'язку з цим шкоду. [3, с. 156]

Чинне трудове законодавство України містить значну кількість норм, що передбачають матеріальну відповідальність роботодавця за порушення обов'язків у трудових правовідносинах. Однією з таких норм є відшкодування працівникові власником або уповноваженим ним органом моральної шкоди, що передбачене у ст. 237-1 Кодексу законів про працю України. [1]

Незважаючи на те, що в частині другій ст. 237-1 КЗпП зазначено, що порядок відшкодування моральної шкоди визначається законодавством, судова практика після включення до Кодексу законів про працю названої статті пішла шляхом стягнення моральної шкоди, заподіяної порушенням власником трудових прав працівників, не лише при ушкодженні здоров'я працівника та у

випадках, передбачених контрактом, але і в інших випадках. Звичайним стало стягнення моральної шкоди у випадках незаконного звільнення працівника. Також визнається за можливим відшкодування моральної шкоди, викликані невиконанням належних працівникові грошових сум, виконанням робіт в небезпечних для життя та здоров'я умовах тощо. Спробуємо дещо проаналізувати щодо даного інституту трудового права. [1]

Перш за все, необхідно зазначити, що моральна шкода, завдана працівнику, відшкодовується роботодавцем у разі, якщо порушення законних прав працівника призвело до моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і потребує від нього додаткових зусиль для організації свого життя. [2]

Моральну шкоду працівнику відшкодовує безпосередньо роботодавець, якщо наявні такі умови:

1. факт порушення роботодавцем законних прав працівника. У цьому разі законним правом визнається будь-яке суб'єктивне право працівника, що виникло на підставі закону, підзаконного акта, угоди, трудового договору, іншої угоди, укладеної між роботодавцем і його працівником як сторонами трудових відносин;

2. працівникові завдано моральних страждань, або він втратив нормальні життєві зв'язки, або в нього виникла потреба докласти додаткових зусиль для організації свого життя;

3. причинний зв'язок між другою та першою умовами. Тобто моральні страждання працівника, або втрата ним нормальних життєвих зв'язків, або виникнення потреби в працівника докласти додаткових зусиль для організації свого життя спричинені внаслідок порушення роботодавцем законних прав працівника. [5]

У постанові Пленуму ВСУ «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» зазначено, що відповідно до ст. 237-1 КЗпП, якщо наявні порушення прав працівника у сфері трудових відносин (незаконне звільнення або переведення, невиклата належних йому грошових сум тощо), які призвели до його моральних страждань, втрати нормальних життєвих зв'язків і потребують від нього додаткових зусиль для організації свого життя, обов'язок відшкодувати моральну (немайнову) шкоду покладається на власника або уповноважений ним орган незалежно від форми власності. Також важливим є те, що строк, протягом якого має бути відшкодовано працівникові моральну шкоду, законодавство безпосередньо не встановлює. Проте Пленум ВСУ, вказує, що до вимог про відшкодування моральної шкоди у випадках, передбачених трудовим законодавством, застосовується тримісячний строк позовної давності. [2] [5]

Водночас не роз'яснено, з якого дня слід відліковувати цей строк. Оскільки питання про відшкодування моральної шкоди

працівникові повинна вирішувати комісія з трудових спорів чи суд у порядку вирішення трудового спору, працівник може звернутися із заявою до комісії з трудових спорів чи безпосередньо до районного, районного в місті, міського чи міськрайонного суду в тримісячний строк з дня встановлення відповідним органом або визнання самим роботодавцем факту порушення законних прав працівника як підстави для відшкодування йому моральної шкоди. Наявність моральної шкоди також може підтверджуватися висновком медичного органу. І в тому випадку, коли такої висновок є наявним, тримісячний строк відліковується з дня його видачі. [4, с.113]

Важливо зазначити, що наявність вини як умови відшкодування моральної шкоди ст. 237-1 КЗпП не передбачає. А отже, питання про вину повинно вирішуватися спеціальним законодавством, яке може визнати вину роботодавця обов'язковою чи необов'язковою умовою відшкодування ним моральної шкоди працівникові. При цьому у вищезгаданій Постанові зазначено, що особа (фізична чи юридична) звільняється від відповідальності за відшкодування моральної шкоди, якщо доведе, що шкоду заподіяно не з її вини. [2] [3,с.159]

Таким чином, ми бачимо, що якщо питання про працівника як суб'єкта матеріальної відповідальності широко висвітлено і досліджено в юридичній літературі, то питання про роботодавця як суб'єкта матеріальної відповідальності перед працівником вимагає серйозного вивчення і надалі.

Проте, розкривши у даній роботі певні особливості матеріальної відповідальності роботодавця за моральну шкоду, завдану працівнику, варто підкреслити високу міру соціальної відповідальності за власні дії цього суб'єкта трудового права.

Список використаних джерел:

1. Кодекс законів про працю України, затв. Законом № 322-VIII від 10.12.71 ВВР. – 1971. – ст. 375.
2. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» від 31 березня 1995 р. №4.
3. Прилипко С. М. До питання матеріальної відповідальності сторін трудового договору [Електронний ресурс] / С. М. Прилипко // Проблеми законності. – 2009. – № 100. – С. 155–164. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/pz/2009_100/100_15.pdf.
4. Хуторян Н. М. Теоретичні проблеми матеріальної відповідальності сторін трудових правовідносин : монографія / Н. М. Хуторян. – К. : Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2002. – 264 с.
5. Пожаров Ю. В. Відповідальність роботодавця у трудових правовідносинах [Електронний ресурс] / Ю. В. Пожаров. – Режим доступу: <http://vuzlib.com/content/view/1346/115/>.

Сахневич Н.І.

студентка,

Науковий керівник: Черноус С.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

Київський національний університет імені Тараса Шевченка

ДО ПИТАННЯ ПРО ПОНЯТТЯ САМОЗАХИСТУ ТРУДОВОМУ ПРАВІ

Побудова демократичної, соціальної та правової держави зумовлює реформування правової системи України. Підґрунтям правової та соціальної політики такої держави має стати принцип всебічного захисту прав і свобод людини, адже людина, її життя і здоров'я, честь і гідність визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю [1].

Захист прав та свобод громадянина є обов'язком держави, але не завжди виконання такого обов'язку носить результативний характер. Тому, з метою забезпечення ефективного захисту суб'єктами своїх прав, законодавець на рівні ст. 55 Конституції України встановив норму, відповідно до якої кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Одним із дієвих засобів забезпечення непорушності трудових прав є самозахист. Означений засіб захисту характеризується рядом переваг над такими, як захист прав у юрисдикційних органах, діяльність органів нагляду та контролю за дотриманням трудового законодавства тощо. Серед таких переваг слід вказати на самостійне планування та контролювання ходу правозахисних заходів; оперативність та швидкість вирішення конфлікту та інші.

З точки зору теорії трудового права самозахист є відносно новим правовим явищем, яке ще не було предметом спеціального комплексного дослідження. Вченими-трудовамиками розглядалися лише окремі аспекти самозахисту трудових прав працівників, що обумовлено, зокрема і відсутністю в Кодексі законів про працю України (далі – КЗпП) легального визначення «самозахисту». Частково питанню самозахисту трудових прав було присвячено роботи М.В.Лушникової та А.М.Лушникова, С.Я. Вавженчука, О.Є. Соніна, Т.І.Маркіної, В.Я. Бурака, І. В. Лагутіної та інших. Незважаючи на недостатню наукову дослідженість вказаного питання, в Україні на сьогоднішній день є об'єктивна необхідність введення такого інституту в трудове законодавство.

Аналіз наукової літератури свідчить про відсутність єдиного підходу до розуміння самозахисту трудових прав працівників, залишаються дискусійними і питання щодо правової природи

самозахисту, суб'єктів, підстав та умов здійснення права на самозахист трудових прав.

У різних галузях права вчені по-різному підходять до визначення поняття «самозахист», відзначаючи різні його ознаки. Так, Г.Я. Стоякін самозахист розглядає як передбачені законом односторонні дії юридичного або фактичного характеру, які застосовуються уповноваженим на їх здійснення суб'єктом і спрямовані на припинення порушення [2, с. 7].

Г.О. Свердлик та Є.Л. Страунінг розглядають самозахист у широкому та вузькому сенсі. У широкому значенні самозахист – це будь-які дії особи, наділеної суб'єктивним цивільним правом, пов'язані із захистом наданого права від правопорушення (включаючи подання позову, самостійний захист у суді без адвоката та інше). У вузькому значенні самозахист – це дозволені законом чи договором дії уповноваженої особи, що спрямовані на забезпечення недоторканності права, припинення порушення та ліквідацію його наслідків [3, с. 17].

На думку Підлубної Т.М., самозахист являє собою правомірні дії, що спрямовані на захист суб'єктивного цивільного права та законного інтересу, забезпечення недоторканності права, припинення порушення і ліквідацію наслідків такого порушення, які здійснюються шляхом самостійних односторонніх дій володільця права, а також самостійних односторонніх дій третьої особи щодо захисту життя чи майна зацікавленої особи у договірних чи позадоговірних відносинах [4, с. 371].

На думку В.Я.Бурака, самозахист – це незаборонені законом самостійні активні дії працівника без звернення або разом із зверненням в органи по вирішенню колективних трудових спорів, чи в органи по нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю, а також відмову працівника чи колективу працівників від виконання трудових обов'язків з метою захисту порушених прав чи законних інтересів [5, с. 27].

Н.М.Саликова відмічає, що самозахист являє собою самостійні активні дії працівника з охорони своїх трудових прав, життя і здоров'я без звернення або зі зверненням до органів, уповноважених на розгляд індивідуальних трудових спорів, або до наглядових органів [6, с. 2].

Вищевикладені позиції науковців характеризуються відсутністю єдності в думках щодо мети самозахисту. Так, Г.Я. Стоякін зазначає, що метою самозахисту є припинення порушення, Г.О.Свердлик та Є.Л. Страунінг, Підлубна Т.М. наголошують, що в меті самозахисту також слід виділити забезпечення недоторканності права чи ліквідація наслідків порушення.

Також, аналізуючи визначення запропонованих авторів, можна помітити, що деякі з них, наприклад Г.Я. Стоякін, наголошують на

тому, що самозахист може бути реалізований лише у випадках передбачених законом чи договором, а інші (Г.О.Свердлик та Є.Л. Страунінг, В.Я. Бурак), що він (самозахист) полягає у можливості застосування самозахисту не тільки у випадках прямо передбачених законодавством чи договором, але й у випадках, що ними не забороняються. Друга точка зору, яку підтримують Г.О.Свердлик та Є.Л. Страунінг, В.Я. Бурак, є більш прийнятною, оскільки відповідає Конституції України, в якій зазначено, що кожен має право будь-якими не забороненими законом засобами захищати свої права і свободи від порушень і протиправних посягань.

Розглядаючи визначення науковців, можна помітити, що вони по-різному підходять і до можливості звернення до органів по вирішенню колективних трудових спорів, чи до органів нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю під час здійснення самозахисту. Так, Н.М. Саликова, В.Я. Бурак, наголошують на тому, що особа під час реалізації права на самозахист може звернутися до уповноважених державних або громадських органів. Не заперечуючи проти такої можливості, слід відмітити, що звернення до уповноважених органів не є формою самозахисту, адже самозахист здійснюється виключно силами працівника. Можливість звернення до органів по вирішенню колективних трудових спорів, чи до органів нагляду і контролю за дотриманням законодавства про працю є іншими формами захисту прав працівників, тому, хоча вони і можуть бути реалізовані одночасно із здійсненням самозахисту, але не повинні розглядатися як характерні ознаки самозахисту. Відповідно, на наше переконання не слід наголошувати на них у визначенні поняття «самозахист».

Підсумовуючи думки вчених, можна дати наступне визначення самозахисту трудових прав працівників – це незаборонені законом самотійні дії працівника щодо забезпечення недоторканості права, припинення порушення та ліквідації їх наслідків без звернення до державних або інших уповноважених органів.

Досліджуючи питання суб'єктів реалізації права на самозахист трудових прав, можна помітити, що науковці по-різному підходять і до питання визнання за роботодавцем право на самотійні дії. Науковці в галузі трудового права, розглядаючи питання захисту трудових прав, приділяють увагу захисту прав працівників, позбавляючи права роботодавців на самозахист своїх прав. Це пояснюється тим, що основною метою трудового права є захист слабкої сторони трудових правовідносин – працівника. Але з такою точкою зору не можна погодитись, оскільки всі права в разі їх порушення мають бути захищені. Відповідно до ч.1 ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом.

Реалізуючи право на самозахист трудових прав, кожен працівник стикається з питанням підстав застосування самозахисту, умов і меж, оскільки інакше він сам може стати правопорушником. Тому детальна регламентація здійснення права на самозахист буде гарантувати недопущення самоуправства, що представляє собою небезпеку притягнення до кримінальної чи адміністративної відповідальності.

Зазначене дає підстави стверджувати, що дослідження інституту самозахисту трудових прав працівників є вкрай актуальним як з теоретичної, так і практичної точки зору.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – С. 141..
2. Стоякин Г.Н. Меры защиты в современном гражданском праве: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук. – Свердловск, 1973. – 22с.
3. Свердлык Г.А., Страунинг Э.Л. Понятие и юридическая природа самозащиты гражданских прав // Государство и право. – 1998.-№ 5.-С.17-24.
4. Підлубна Т.М. Самозахист як форма захисту суб'єктивних цивільних прав та інтересів // Держава і право : збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки / Інститут держави і права ім.Корецького В.М. НАН України. – Київ, 2009. – Вип. 43. – С. 365-371.
5. Бурак В.Я. Колективні види самозахисту працівниками порушених трудових прав і законних інтересів. //Актуальні проблеми трудового права та права соціального забезпечення: до 80-річчя проф.. Р.І.Кондратьєва. Збірник наукових праць. – Хмельницький. Видавництво Хмельницького університету управління та права, 2007. – с. 27-28
6. Саликова Н. М. О самозащите права работника на своевременную выплату заработной платы / Н. М. Саликова //Современное право. – 2003. – № 7. – С. 2-4.

Стахів Б.О.

студентка,

Львівський національний університет імені Івана Франка

ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «МОЛОДЬ» ЯК СУБ'ЄКТА ТРУДОВИХ ПРАВОВІДНОСИН

Молодь завжди була і залишається особливою соціально-демографічною групою, якій притаманні свої специфічні ознаки. З огляду на це дослідження цієї групи уже впродовж тривалого часу привертає особливу увагу науковців, а саме поняття «молодь» досліджується численними науками.

У філософській, політичній, педагогічній літературі поняття «молодь» розглядається в соціальному аспекті. В цьому аспекті наголос робиться саме на особливості соціального становища, обумовлені соціально-психологічними властивостями такої групи суспільства, як молодь [1, с. 245].

В.М. Боряз, вважає, що молодь характеризується віковими межами від 14 до 35 років [2, с. 34]. До таких висновків він приходять, здійснивши ретельний аналіз близько 121 праці різних авторів, які досліджували вікові межі групи «молодь». Проаналізувавши ці праці, він встановив, що в 77 працях верхньою межею вказаної суспільної групи населення зазначено 30 років [3, с.65]. Проте, на думку автора та ще ряду вітчизняних учених, таких, наприклад, як І.С. Кон верхня вікова межа в 30 років в сучасному суспільстві є дещо заниженою і не відображає реальних соціальних процесів, і тому має бути розширеною до 35 років [4, с.13]. С.А. Чибіряєв стверджував, що до категорії «молодь» слід відносити осіб в так званому робочому віці, а саме : від 16 до 25 років [5, с. 12].

Особлива увага визначенню поняття «молодь» приділяється в юридичній науці. Зокрема, вивченню цього питання присвячені праці вчених-кримінологів (Г.М. Маньковського, Н.И. Ветрова та ін.) та фахівців з трудового права (Г.І. Шебанової, І.Ф. Арнольдї, І.І. Кондратьєва, Ю.М. Щотової, О.О. Коваленко, та ін.).

У кримінологічній літературі практично не подається визначення самого поняття «молодь», зате вчені виділяють вікові ознаки, за якими можна розпізнати цю соціально-демографічну групу. Так, Г.М. Миньковський до молоді відносить осіб у віці від 18 до 25 років [6, с. 307], а М.І. Ветров взагалі запропонував понизити максимальну межу до 21 року [7, с. 180].

Поняття «молодь» є відносно новим у трудовому праві України. Так, вперше це поняття почали вживати з кінця 50-х рр. Основи Союзу РСР та союзних республік про працю, кодекси законів про працю союзних республік, на відміну від раніше чинних кодексів, містили спеціальні глави, які мали назву «Праця молоді».

Важливий внесок в дослідженні питань, пов'язаних з працею молоді належить Г.І. Шебановій. Вона першою в науці трудового права дала визначення поняття «молодь», під яким запропонувала розуміти групу суспільства, що відрізняється від інших робітників і службовців як за віком, так і за особливостями свого положення у сфері трудових правовідносин, обумовленими початком трудової діяльності, а також поєднанням праці з навчанням. Г.І. Шебанова стверджувала, що визначаючи вікові рамки молоді, слід вважати, що нижня вікова межа молоді збігається з віком, з якого допускається прийняття на роботу, а верхня вікова межа дорівнює 27-30 рокам. Такі вікові рамки вона обґрунтовувала тим, що власне до 27-30 років закінчується біологічне становлення організму, завершується

формування професійних інтересів і первісна професійна підготовка в основній масі молоді, що встає на трудовий шлях, а також спливає строк дії встановлених додаткових гарантій для молодих робітників і службовців [8, с. 122].

Оскільки наше дослідження направлене на те, щоб дати визначення поняттю «молодь», як суб'єкту правовідносин саме у сфері працевлаштування, то найбільш вдалим мені здається визначення, запропоноване Ю.М. Щотовою. Вона визначає молодь як категорію осіб віком від 14 до 28 років, якій з метою залучення до продуктивної суспільної праці у період початкового соціального становлення, законодавством встановлюються додаткові, порівняно з іншими працівниками, пільги та гарантії щодо працевлаштування, професійного навчання та трудової діяльності [9, с. 38].

З огляду на вищенаведені підходи науковців до визначення поняття «молодь» можна з впевненістю стверджувати, що всі вони по своїй суті зводяться до визначення віку молодої особи. Саме за віком ми можемо встановити чи підпадає ця конкретна особа під категорію молодь, а вже вікову межу ми визначаємо використовуючи соціальний, біологічний, психологічний, правовий аспекти.

В чинному законодавстві визначення поняття «молодь» можна зустріти в Законі України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні». Так, у ст. 1 вказаного Закону зазначається, що молодь, молоді громадяни – це громадяни України віком від 14 до 35 років [10]. З аналізу цієї норми вбачається, що законодавець, даючи визначення поняттю «молодь» відштовхується від двох ознак : належності до громадянства України та віку таких осіб. Я вважаю, що даючи визначення поняттю «молодь» як суб'єкту трудових правовідносин, брати за основу таку ознаку, як належність до громадянства України є не зовсім вірно, оскільки це свого роду обмежує права іноземних громадян та осіб без громадянства, які прибули в Україну, щоб реалізувати своє право на працю. Також це не узгоджується зі ст. 43 Конституції України, яка проголошує, що кожному гарантується право на працю. І в цьому розумінні під категорію «кожен» включаються не лише громадяни України, а й усі інші особи (іноземці, особи без громадянства тощо), які на законних підставах перебувають та працюють на території України. Встановлення законодавцем вікових меж від 14 до 35 років, завдяки яким ми можемо ідентифікувати таку категорію як молодь, на мою думку, є цілком правильним та повністю враховує біологічний, соціальний, психологічний та правовий аспекти виділення та існування такої соціально-демографічної групи.

Як відомо, для вступу в трудові правовідносини особа повинна володіти трудовою правосуб'єктністю. Тому при визначенні поняття

«молодь» я вважаю за доцільне враховувати трудову правосуб'єктність таких осіб.

Що ж слід розуміти під трудовою правосуб'єктність молодих працівників? Наприклад, Є.М. Аكوпова визначає правосуб'єктність як здатність мати і особисто здійснювати трудові права і обов'язки, а також нести юридичну трудову відповідальність – бути деліктоздатним [11, с. 13]. Б.К. Бегічев повністю відкидає можливість включення деліктоздатності до складу трудової правосуб'єктності, вважаючи, що у неї входять лише трудова правоздатність та дієздатність [12, с. 64]. Я належу до прихильників позиції про існування трудової праводієздатності. Відповідно до цієї точки зору, трудова правоздатність настає одночасно з трудовою дієздатністю, вони свого роду становлять одне ціле, яке й можна назвати поняттям трудова правосуб'єктність. Зокрема, такої думки дотримувались М.Г. Александров, К.С. Батигин, Р.З. Лівшиць і Ю.П. Орловський, Н.І. Матузов і А.В. Малько, О.С. Пашков, В.І. Прокопенко, О.І. Процевський, Г.І. Шебанова .

Отже, для того, щоб особа могла стати суб'єктом трудових правовідносин, вона повинна володіти трудовою правосуб'єктністю. Така трудова правосуб'єктність повинна включати у себе трудову правоздатність та дієздатність (праводієздатність). При цьому і правоздатність, і дієздатність повинні наставати одночасно і виводитись з двох основних критеріїв – вікового і вольового. Віковий критерій передбачає, що особа набуває трудову праводієздатність за загальним правилом з 16 років, а в окремих випадках, визначених законом, і з 14-15 років. Вольовий критерій полягає у тому, що для того, щоб набути трудову правосуб'єктність особа повинна бути, по-перше, психічно здоровою, а по-друге, чітко ставити собі мету, здійснюючи той чи інший вид діяльності і прагнути досягти її кінцевого результату – створення матеріального чи духовного блага.

З урахуванням усіх цих ознак та підсумовуючи наукове та законодавче закріплення даного поняття, я пропоную розуміти під поняттям «молодь» – категорію осіб, віком від 14 до 35 років, що перебувають на початковому етапі соціалізації, наділені трудовою правосуб'єктністю та користуються додатковими, порівняно з іншими працівниками пільгами та гарантіями.

Список використаних джерел:

1. Соціальна філософія: Короткий енциклопедичний словник / Заг. ред. і уклад.: В.П. Андрущенко, М.І. Горлач. – Київ-Харків: ВМП «Рубікон», 1997. – 400 с.
2. Боряз В.Н. Методологические принципы определения понятия «молодежь» // Человек и общество. М. – 1969. – С. 34.

3. Боряз В.Н. Молодежь. Методологические проблемы исследования. – Л., 1973. – 125 с.
4. Головатий М.Ф. Соціологія молоді : Курс лекцій. – К.: МАУП, 1999. – 224 с.
5. Чибириєв С.А. Буржуазное государство и молодежь. – М.: Юрид. лит., 1984. – 224 с.
6. Маньковський Г.М. Преступность несовершеннолетних и молодежи // Криминология. – М., 1976.
7. Ветров Н.И. Профилактика правонарушений среди молодежи. – М., 1980.
8. Шебанова А.И. Дифференциация правового регулирования труда молодежи // Советское государство и право. – 1970. – № 5. – С. 122.
9. Щотова Ю.М. Правове регулювання працевлаштування молоді в Україні. – Моногр. – К.: АПСВ, 2007. – 192 с.
10. Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні: Закон України від 05.02.1993 р. // відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 16 – Ст. 167.
11. Аكوпова Е.М. Современный трудовой договор (контракт). – М.: Экспертное бюро, 1997. – 304 с.
12. Бегичев Б.К. Трудовая правоспособность советских граждан. – М.: Юрид. лит., 1972. – 248 с.

АДМІНІСТРАТИВНЕ ПРАВО ТА ПРОЦЕС, ФІНАНСОВЕ, ІНФОРМАЦІЙНЕ ПРАВО

Адабаш О.В.

аспірант,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ТАЄМНИЦІ

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України» одними з основних напрямів державної політики з питань забезпечення національної безпеки в інформаційній сфері є: забезпечення інформаційного суверенітету України; вдосконалення державного регулювання розвитку інформаційної сфери шляхом створення нормативно-правових актів та економічних передумов для розвитку національної інформаційної інфраструктури та ресурсів; впровадження новітніх технологій у цій сфері; вжиття комплексних заходів щодо захисту національного інформаційного простору [1].

Важливе місце в державній інформаційній політиці відіграє інформація, яка має стратегічне значення, розголошення або втрата якої може негативно вплинути на безпеку держави. До такої інформації відносяться відомості, що складають державну таємницю, яка згідно з ст. 1 Закону України «Про державну таємницю» визначається як – вид таємної інформації, що охоплює відомості у сфері оборони, економіки, науки і техніки, зовнішніх відносин, державної безпеки та охорони правопорядку, розголошення яких може завдати шкоди національній безпеці України та які визнані у порядку, встановленому цим Законом, державною таємницею і підлягають охороні державою [2]. Саме цей Закон є основним нормативно-правовим актом, що регулює відносини сфері державної таємниці.

Однією з умов належного захисту державної таємниці є створення відповідної законодавчої бази, яка б чітко регулювала питання віднесення інформації до державної таємниці, критерії цієї інформації, засоби організаційно-правового забезпечення тощо. В Україні функціонує загальнодержавна система охорони державної таємниці, яка запроваджена для запобігання витоку відомостей, що містять державну таємницю.

З погляду на забезпечення національних інтересів найбільшу небезпеку в сфері державної таємниці представляють наступні загрози: втрата таємної інформації; викривлення останньої; несанкціоноване користування таємною інформацією; використання таємних інформаційних ресурсів зі злочинною метою тощо.

Слід зазначити, що в цілому рівень захищеності таємної інформації на сьогодні не є досить високим. На теперішній час мають місце численні випадки порушення режиму державної таємниці. Тенденція притягнення осіб до відповідальності за порушення законодавства про державну таємниці щорічно зростає.

Результати аналізу судових рішень по справах про адміністративні правопорушення законодавства про державну таємницю свідчать, що основними причинами вчинення адміністративних правопорушень законодавства про державну таємницю є: недостатній рівень знань у осіб, які мають допуск і доступ до державної таємниці, норм чинного законодавства про державну таємницю; нехтування деякими особами, які мають допуск і доступ до державної таємниці, нормами чинного законодавства (так, деякі керівники підприємств, установ та організацій, які провадять діяльність, пов'язану з державною таємницею, вважають, що вони не володіють інформацією, розголошення якої може завдати шкоди національній безпеці України).

Для усунення такої тенденції, слушною є пропозиція передбачити у Законі України «Про державну таємницю» обов'язкове проведення перевірки знання норм законодавства про державну таємницю та правил секретного діловодства особами, яким надається допуск до державної таємниці [3].

Дуже часто на сьогодні виникають питання щодо захисту інформації, що не є державною таємницею, якій надаються грифи секретності не передбачені законом. Таким чином, посадовці обмежують доступу до інформації (постанов, указів, розпоряджень з грифом «опублікуванню не підлягає», «не для друку» тощо) стараючись приховати неправомірні дії зі свої сторони. Як зазначає Є. Захаров у таких документи можуть приховувати: корупційні дії, різноманітні пільги та преференції для вищих посадових осіб, кулуарні політичні домовленості, перспективні плани розвитку різних галузей економіки та документи, які стосуються державних інвестицій. Так наприклад, вартість постачання озброєння згідно з п. 1.4.7 Наказу СБУ від 12.08.2005 р «Про затвердження Зводу відомостей, що становлять державну таємницю» щодо ЗС, ДПС, МВС становить державну таємницю. В той час як у п. 5 ст. 4 Закону України «Про демократичний цивільний контроль над воєнною організацією і правоохоронними органами держави» передбачено цивільний контроль згідно принципу «прозорості видатків на

національну безпеку і оборону. Тому через відсутність обґрунтованих класифікаторів та методик визначення шкоди національній безпеці, посадовці дуже успішно користуються прикриванням таких відомостей шляхом їх засекречення [4].

Ще однією, досить банальною причиною порушення режиму секретності є недостатнє фінансування режимно-секретних органів (РСО) органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій, які провадять діяльність пов'язану з державною таємницею. Так через відсутність належного обладнання приміщень РСО, відсутність сейфів, відомості, що містять державну таємницю, можуть потрапити до осіб, що не мають належного допуску до них та можуть бути розголошені.

Отже слід сказати, що в Україні правовому регулюванню захисту державної таємниці приділяється велике значення, однак існує ряд спірних питань, які створюють перешкоди для нормального функціонування системи охорони державної таємниці, вирішення яких позитивно вплинуло б на рівень забезпечення державної безпеки у цій сфері.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про основи національної безпеки України» від 19 червня 2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39.
2. Закон України «Про державну таємницю» : від 21 січня 1994 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16.
3. Благородний А.М. Адміністративна відповідальність за порушення законодавства про державну таємницю : дис. ... канд. юрид. наук. – К., 2006. – 200 с.
4. Захаров Є. Які відомості становлять державну таємницю в Україні? / Є. Захаров, І. Рапп. – <http://www.khpg.org./index.php?id=1141143392>

Дем'янчук Ю.В.

кандидат юридичних наук,

Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРАВОВОГО МОДЕЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Розробка дієвого механізму вирішення питань забезпечення інформаційної безпеки за допомогою методу соціально-правового моделювання є комплексною міждисциплінарною проблемою, що синтетично поєднує сфери досліджень як соціально-правових, так і технічних наук. Упровадження досліджень загроз інформаційній

безпеці та розробка засобів їх запобігання за допомогою правової моделі інформаційної безпеки значно розширяють можливості органів державної влади щодо дотримання правопорядку та забезпечення національної безпеки, а також знизять затрати організаційно-технологічних ресурсів, що надаються для забезпечення інформаційної безпеки.

Найбільша кількість робіт, присвячених поняттям правового моделювання хронологічно належить до 1980-х років. Такий інтерес значною мірою було обумовлено інформатизацією науки. Але дослідження виявилися досить рудиментарними, в тому числі і метод моделювання, та перестали бути предметом широкої розробки вченими. Дослідженнями питань соціально-правового моделювання, моделювання загроз інформаційній безпеці присвячено праці як фахівців у сфері права, так і вчених технічних наук, таких як: А. Б. Качинський, В. М. Фурашев, О. В. Гладківська, О. Ю. Бусол, Д. В. Ланде, Т. Дж. Смедінгоф, К. Вібхут, Дж. МакЛін, Д. Деннінг та інші.

Основою більшості досліджень є принцип підходу до соціально-правового моделювання як комплексного методу у правовій інформатиці. Тобто для вирішення конкретної задачі моделюються з інформаційних позицій елементи суспільних відносин, системи обігу інформації, механізм правового регулювання, правотворчості тощо, розробляється діюча модель тих чи інших правовідносин, здійснюється аналіз отриманих за допомогою моделі даних та розробляється механізм усунення відповідної загрози. Таким чином, більшість досліджень не пропонують не тільки побудови, а й загальної характеристики комплексної дієвої правової моделі інформаційної безпеки, що надала б змогу її використання для передбачення та перевірки достатньої кількості загроз інформаційній безпеці.

Метою даного обговорення є визначення етапів побудови правової моделі та характеристики комплексної моделі інформаційної безпеки.

Забезпечення стану дотримання безпеки інформації є одним із превалюючих завдань держави у процесі побудови дієвої системи забезпечення загального механізму непорушення прав та свобод громадян, державних та громадських інтересів. Відповідно до положень Указу Президента України „Про Доктрину інформаційної безпеки України” від 08 липня 2009 року інформаційна безпека є невід’ємною складовою кожної зі сфер національної безпеки. Водночас, інформаційна безпека є важливою самостійною сферою забезпечення національної безпеки. Саме тому розвиток України як суверенної, демократичної, правової та економічно стабільної держави можливий тільки за умови забезпечення належного рівня її інформаційної безпеки [1].

Відповідно до статті 13 Закону України „Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки” від 09 січня 2007 року інформаційна безпека – стан захищеності життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави, при якому запобігається завдання шкоди через: неповноту, невчасність та невірогідність інформації, що використовується; негативний інформаційний вплив; негативні наслідки застосування інформаційних технологій; несанкціоноване поширення, використання, порушення цілісності, конфіденційності та доступності інформації [2]. Можна погодитися з В. Петриком, який запропонував визначення інформаційної безпеки як стану захищеності особи, суспільства і держави, за якого досягається такої інформаційний розвиток (технічний, інтелектуальний, соціально-політичний, морально-етичний), коли сторонні інформаційні впливи не завдають їм суттєвої шкоди [3]. Прикладом більш стислого визначення є така дефініція: інформаційна безпека є процесом зберігання інформації у стані захищеності її доступності, цілісності і конфіденційності [4].

Тобто інформаційна безпека є перманентним процесом сталого розвитку. Таким чином, правова модель інформаційної безпеки для забезпечення досягнення її основних цілей обов’язково має бути динамічною та гнучкою, мати можливість розвиватися і здатність до перебудови та зміни власних структурних елементів.

Правова модель інформаційної безпеки – це таке відображення суспільно-правових та організаційно-технічних процесів, яке повністю або за основними характеристиками відповідає реальним правовідносинам та при взаємодії із зовнішніми негативними факторами повною мірою відображає наслідки такої взаємодії, що робить можливим упровадження дієвого механізму запобігання.

Загальний схематичний поділ джерел загроз має такий вигляд:

Рівень інформаційного імунітету – кількісно-якісна характеристика об’єкта інформаційної безпеки. Це такий стан об’єктів інформаційної безпеки, що характеризує їх здатність знижувати власну вразливість. Тобто чим вищий інформаційний імунітет, тим менше обставин, обумовлених недоліками побудови процесу функціонування об’єктів та організаційно-технічної і правової системи захисту (вразливостей).

Уразливості можуть бути класифіковані та мають таку структуру.

Об’єктивні – залежать від особливостей і технічних характеристик обладнання та устаткування обігу інформації. Такі вразливості можуть бути усунені за допомогою технічних та техніко-інженерних методів.

Суб’єктивні – мають антропогенне походження і залежать від рівня знань, досвіду та інших персональних характеристик і

властивостей суб'єктів процесу дотримання стану інформаційної безпеки. Такі вразливості можуть бути усунені організаційно-управлінськими, дисциплінарними методами.

Стихійні (абсолютні) – вразливості, породжені непередбачуваними обставинами та непрогнозованими технічними збоями, зовнішніми пошкодженнями.

Загрози – потенційно можлива подія, процес, явище або діяльність, що за допомогою низки власних особливостей має можливість вплинути на інформацію, тим самим порушивши один або кілька станів її захищеності (конфіденційність, цілісність, доступність), і, як результат, призвести до негативних наслідків порушення інформаційної безпеки.

Можливі наслідки – кількісно-якісна характеристика кінцевого стану інформаційної безпеки. Це потенційний результат впливу загрози на об'єкт, що залежить від інтенсивності загрози та рівня і стану інформаційного імунітету.

Крім того, побудова моделі інформаційної безпеки передбачає не тільки виявлення загроз та їх аналіз з метою прогнозування наслідків та оцінки можливих збитків у разі їх реалізації, а й слугує засобом перевірки розроблених методів та способів захисту інформації і прогнозування виникнення нових загроз з метою подальшого їх запобігання.

Побудова моделі з орієнтацією на правову основу обумовлена тим, що саме право є універсальним регулятором суспільних відносин. Крім того, відповідна правова культура виконує функції профілактики загроз і більш серйозних наслідків.

Не менш важливий і той факт, що інформація є не тільки абстрактною філософської категорією, а й ресурсом. Тобто об'єктом суспільних відносин і, як наслідок, об'єктом правового регулювання. Застосування методу моделювання слід розглядати як процес об'єктивно обумовлений, який має на меті розробити наукове забезпечення для концепції інформаційної безпеки як складової національної безпеки і шляхом упровадження нових інформаційних технологій підвищити результативність діяльності щодо її реалізації.

Отже, на підставі вищевикладеного можна надати визначення правової моделі інформаційної безпеки – кількісно-якісний опис можливого варіанта забезпечення системи безпеки з обов'язковими визначенням її цілей і завдань, оцінкою рівня інформаційного імунітету, можливих загроз, а також розробкою правових механізмів підвищення захищеності системи та її здатності до самозахисту від цих загроз.

Недостатність і фрагментарність законодавчої та нормативної бази створюють всі умови для неможливості застосування комплексного підходу до забезпечення інформаційної безпеки.

Аналіз результатів роботи з комплексною правовою моделлю інформаційної безпеки є достатнім обґрунтуванням розробки низки нормативно-правових та нормативних актів для врегулювання суспільних відносин у сфері інформаційної безпеки і побудови чіткої організаційно-сприятливої системи відповідних органів та установ на всіх рівнях державної влади.

Таким чином, комплексна правова модель інформаційної безпеки забезпечить можливість превентивної боротьби з існуючими загрозами, передбачення та недопущення виникнення нових загроз або дієве запобігання їх руйнівним наслідкам.

Список використаних джерел:

1. Про Доктрину інформаційної безпеки України : Указ Президента України від 08 липня 2009 року № 514 / 2009. Офіційний вісник Президента України. – 2009. – № 20. – 677 с.
2. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України від 09 січня 2007 року № 537-V. Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2007. – № 12. – Ст. 102.
3. Петрик В. Сутність інформаційної безпеки держави, суспільства та особи. – Режим доступу : www.justinian.com.ua/article.php?id=3222.
4. Demopoluos associated What is Information Security? – Режим доступу : www.demop.com/articles/information-security.html.

Лихоліт Д.В.

студентка,

Національний університет «Одеська юридична академія»

ПОДАТКОВА СИСТЕМА УКРАЇНИ ТА НАПРЯМКИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

В результаті переходу української економіки на європейський рівень та становлення в державі ринкових відносин, побудова досконалої та ефективною податкової системи залишається актуальною. Слід сказати, що на даний час окремі елементи податкового механізму вимагають заміни, так як діюча податкова система не відповідає в повному обсязі вимогам нинішнього стану економіки. Саме податкова система є головним джерелом формування дохідної частини бюджету України.

Податкова система є основою фінансової системи, відповідає економічному устрою країни, регулюванню економічних процесів, а також рівню розвитку продуктивних сил.

Податкова система – це сукупність встановлених в країні податків, зборів та обов'язкових платежів, які взаємопов'язані між собою, органічно доповнюють один одного, мають різну цілеспрямованість та встановлені Податковим кодексом України.

Саме ця система складається з прямих та непрямих податків. Прямі – призначаються безпосередньо на дохід та майно. До них відносять, наприклад, податок на прибуток корпорацій, що стягується в багатьох країнах (США, Великобританія, Франція). Цей податок сплачують лише фірми, що є юридичними особами. Так, у США його сплачують корпорації; з доходів від власного діла та партнерства він не стягується. Непрямі – податки на товари та послуги, що входять до ціни товару або включені в тариф на послуги. Об'єктом оподаткування – виступають товари чи послуги, коло яких постійно розширюється. Платниками непрямого податку є покупці і продавці. [Воронова Л.К. Фінансове право України: підручник / Л.К. Воронова. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.]

На сьогодні перешкодою для проведення ефективної податкової політики існують такі проблеми як: необхідність фінансових ресурсів для виконання державних функцій, щодо регулювання розвитку економіки, систем державного управління, обороноздатності, недостатня підтримка на належному рівні суспільного добробуту, відсутній глибокий аналіз фінансових зв'язків в економіці.

Податкова система України потребує ефективних змін, оскільки:

- податкова політика не спрямована на оптимізацію як інтересів держави, так і платників податків. Адже на сьогодні існує велика кількість податків, яка не є зрозумілою для платників. Потрібне об'єднання деяких податків для їх оптимізації та структуризації, це полегшило б платникам роботу зі звітністю та стало б більш доступним для суспільства. Також за рахунок оптимізації податків відбувалося б стимулювання підприємництва, що і розвивало бізнес, і приносило більші доходи державі. Треба відзначити, що відсутність належного податкового стимулювання спричиняє погіршення фінансової стійкості підприємств, падіння інвестиційної активності, зменшення темпів розвитку й упровадження нових технологій та інноваційної діяльності.

- потрібна оптимізація структури податків, вона повинна бути спрямована на збільшення у бік соціального страхування та на індивідуальний прибутковий податок

- заплутаність податкового законодавства сприяє розвитку тіньової економіки та ухиленню від оподаткування [Уманців Ю.В. Механізм економічної політики: навч. посібник / Ю.В. Уманців, О.І. Міняйло. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 436 с.]

Для вирішення даних проблем необхідне реформування податкової системи, тобто створення більш раціональної, що дасть можливість забезпечити сприятливі умови для збільшення споживчого попиту, податкових надходжень до державних цільових фондів та усіх рівнів бюджету, дозволить забезпечити сприятливі умови для ведення бізнесу та здійснення інвестицій.

Таким чином, щоб уникнути недоліків, які виникли у податковій системі, можна запропонувати наступні шляхи вирішення:

- податкові закони повинні мати мінімальну кількість особливих порядків, пільг та виключень;
- податкове навантаження змістити в бік непрямих податків;
- збільшити роль ресурсних та екологічних платежів, місцевих податків;
- ввести рентні платежі не лише на видобуток нафти і газу, а на інші корисні копалини;
- удосконалити процедуру реєстрації та адміністрування зборів податків.

– здійснити реорганізацію органів державної податкової служби.

Слід сказати, що на сьогоднішній день Верховна Рада України ухвалила Закон «Про запобігання фінансової катастрофи та створення передумов економічного зростання в Україні», в якому наголошується про збільшення ставок таких податків та зборів: плата за користування надрами для видобування корисних копалин, збір за користування радіочастотним ресурсом України, акцизного податку, екологічного податку. До того ж встановлена прогресивна шкала оподаткування податком на доходи фізичних осіб, встановлено щорічне коригування бази оподаткування фіксованим сільськогосподарським податком, а також відновлені особливості оподаткування податком на додану вартість діяльності підприємств, пов'язаної з реалізацією зернових і технічних культур.

Можна зробити висновок, що за допомогою закону, поліпшиться економічна ситуація в країні, але не на довгостроковий термін, оскільки в майбутньому може виникнути економічна криза, а також зниження життєвого рівня населення, оскільки не всі будуть в змозі виплачувати високі податки. До того ж це ніяким чином не зможе вплинути на осіб, які приховують свої реальні доходи та не сплачують за ними податки, тому державі ніякої користі щодо цього не буде, а від вказаної ситуації буде страждати середній прошарок суспільства.

Але слід додати, що за допомогою використання вищезазначених методів, можна досягти підвищенню життєвого рівня населення, економічного зростання в країні та сформувати досконалу, ефективну податкову систему, при цьому, щоб більш враховувались інтереси обох сторін – держави і платників податків, а також усувалася зацікавленість платників в податкових незаконних ухиляннях.

Список використаних джерел:

1. Воронова Л.К. Фінансове право України: підручник / Л.К. Воронова. – К.: Прецедент; Моя книга, 2006. – 448 с.
2. Уманців Ю.В. Механізм економічної політики: навч. посібник / Ю.В. Уманців, О.І. Міняйло. – Івано-Франківськ: Місто НВ, 2010. – 436 с.

Повєткін Д.О.*студент;***Устінова І.П.***кандидат юридичних наук, доцент,
Національний авіаційний університет***ТЕОРЕТИЧНЕ ПИТАННЯ ЩОДО ВИЗНАЧЕННЯ
ПОНЯТТЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ**

Категорія «фінансовий моніторинг» як позначення комплексу заходів щодо запобігання відмиванню коштів використовується порівняно недавно.

Проте вже він є важливою і дієвою формою державного фінансового контролю з метою запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму.

Українсько-англійсько-російський тлумачний словник розглядає слово „моніторинг” (monitoring) як нагляд (спостереження, стеження) за виробничою і фінансовою діяльністю підприємства [1].

Великий тлумачний словник сучасної української мови визначає моніторинг як „безперервне стеження за яким-небудь процесом з метою виявлення його відповідності бажаному результату” [2].

Що стосується правових питань визначення поняття „фінансовий моніторинг”, то в різні часи їм були присвячені праці Л. К. Воронової, Л. А. Савченко, О. П. Орлюк, О. М. Горбунової, М. І. Хімічевої, А. О. Клименка, В. М. Берізко, М. П. Кучерявенка та ін.

У юридичній літературі можна зустріти різноманітні підходи до тлумачення поняття „моніторинг”.

Відповідно до Юридичної енциклопедії термін „моніторинг” означає (англ. monitoring – контроль, від лат. – monitor – той, хто попереджає, застерігає, радник, консультант) регулярне спостереження за станом природних, технічних і соціальних процесів з метою їх оцінки, контролю, прогнозування [6].

Оскільки погляди вчених щодо визначення поняття „моніторинг” є достатньо різноманітними, а часом навіть

протилежними за змістом, вважаємо за необхідне спочатку розглянути поняття „моніторинг”. На мою думку найповніше розкриває зміст таке визначення: моніторинг – це регулярне відстеження й спостереження заданих об’єктів.

Відсутність єдиного погляду щодо визначення поняття „моніторинг” є наслідком термінологічного перевантаження законодавства, що встановлює основні підходи до організації та здійснення моніторингу як методу контролю.

На думку О. П. Орлюк, моніторинг – це метод фінансового контролю, що передбачає постійне ознайомлення із загальним станом фінансово-господарської діяльності об’єкта контролю, виконання ним управлінських рішень. Основною його метою є виявлення ознак, які можуть свідчити про

наявність фінансових чи інших порушень, та звернення на це уваги об’єкта контролю, аби заподіяти порушенням у будь-якій формі. Спостереження – метод фінансового контролю, що передбачає загальне ознайомлення з фінансовою чи господарською діяльністю об’єкта контролю з метою отримання інформації, необхідної для оцінки його стану, належить до попереджувальних заходів контролю, оскільки за його результатами не вживають заходів впливу до об’єктів контролю [4, с. 158–159].

У науковій літературі моніторинг часто ототожнюють із спостереженням. Важко погодитися з думкою Л. К. Воронової та М. П. Кучерявенка, які ототожнюють поняття „моніторинг” з поняттям „спостереження”. Вони підкреслюють, що спостереження (моніторинг) – загальне відстеження фінансової діяльності контрольованого суб’єкта [5, с. 87].

Тому, на мою думку, доцільніше підтримувати позицію тих учених, які вважають, що моніторинг і спостереження – це різні поняття.

Отже, на сьогодні питання визначення поняття „моніторинг” є відкритим, оскільки існування фінансового моніторингу в умовах, що сформувався, є об’єктивно необхідним. Таким чином, було би доцільно внести зміни до Закону України «Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, а саме п. 5 ч. 1 ст. 1, і зробити його більш зрозумілим і однозначними при застосуванні та коментуванні відповідних норм.

Список використаних джерел:

1. Алексеєнко Л. М. Економічний словник : банківська справа, фондовий ринок (українсько-англійсько-російський тлумачний словник) / Алексеєнко Л. М., Олексієнко В. М., Юркевич А. І. – К. : Максимум ; Тернопіль : Економічна думка, 2000. – 592 с.

2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К., Ірпінь : Перун, 2002. – 224 с

3. Курс адміністративного права України: підручник/ В.К. Колпаков, О.В. Кузьменко, І.Д. Пастух, В.Д. Сущенко [та ін.]. – 2-ге вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 872с. – С. 522- 524

4. Орлюк О. П. Фінансове право. Академічний курс : підручник / Орлюк О. П. – К. : Юрінком Інтер, 2010.

5. Фінансове право України : навч. посібник [для студ. вищ. навч. закл.] / [Л. К. Воронова, М. П. Кучерявенко, Н. Ю. Пришва та ін.]. – К. : Правова єдність, 2009. – 395 с.

6. Шемшученко Ю. С. Юридична енциклопедія / Ю. С. Шемшученко. – К.: Українська енциклопедія, 2001. – Т. 3. – 792 с.

Щур К.С.

студентка,

Донецький національний університет

ЩОДО ПОНЯТТЯ АДМІНІСТРАТИВНОГО ПОЗОВУ

Відповідно до п. 6 ч. 1 ст. 3 Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України) [1] адміністративний позов – це звернення до адміністративного суду про захист прав, свобод та інтересів або на виконання повноважень у публічно-правових відносинах. Статтею 55 Конституції України [2] кожній людині гарантовано право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, місцевого самоврядування, посадових і службових осіб.

Не зважаючи на те, що закон містить поняття «адміністративного позову», цей інститут й досі залишається малодослідженим у вітчизняній юридичній літературі, навколо якого останнім часом точиться тривала, напружена дискусія. Причиною цього, у першу чергу, є різні підходи вчених до визначення такої категорії, які сформувалися під впливом розуміння позову у цивільно-правовій науці. Одна група дослідників вважає, що поняття позову повинно окремо визначатися у «процесуальному» (звернення до суду про захист порушеного права), й окремо у «матеріальному» (матеріально-правова вимога позивача до відповідача) сенсі. Друга група дотримується позиції про цілісність такого поняття, а третя переконана, що позов повинен тлумачитися як чисто процесуальний інститут. Також вчені й досі шукають обґрунтування відмінності й унікальності адміністративного процесу та позову з приводу притаманним їм ознак.

Виходячи зі всього вищенаведеного, встановлено, що тема дослідження є актуальною, метою якого є підтримання однієї з позицій науковців щодо визначення поняття «адміністративного позову», надання свого визначення, встановлення основних відмінностей та особливостей цього інституту.

Існує інша низка підходів з приводу тлумачення категорії «адміністративний позов». Цю проблему вивчали такі вчені як І. Картузова [3, с. 95-96], Д. Лученко [4, с. 92-93], С. Ківалов [5, с. 7-9], О. Константи́й [6, с. 91-92], В. Бевзенко [7, с. 20, 22]. Одні дослідники розуміють під нею позов, в яких позивачем виступають приватні особи, а відповідачем – носії владних повноважень. Зазначимо, що не підтримуємо цієї позиції, оскільки ч. 2 ст. 50 КАС України чітко встановлює, що позивачем в адміністративній справі можуть бути громадяни України, іноземці чи особи без громадянства, підприємства, установи, організації (юридичні особи), суб'єкти владних повноважень. Друга група розуміє адміністративний позов як такий, що подається у зв'язку з притягненням правопорушника до адміністративної відповідальності; третя – бере за основу об'єднання різних видів позовів у єдину систему [1].

Переважає кількість науковців визначає досліджувану категорію як виражену у процесуальній формі вимогу позивача до відповідача, звернену через адміністративний суд, з метою вирішення адміністративно-правового спору, який виникає у зв'язку з необхідністю визнання неправомірним рішення, дій чи бездіяльності органів державної влади і місцевого самоврядування, їх посадових та службових осіб [3, с. 96; 6, с. 91]. Правильність цього визначення, на наш погляд, полягає у приділенні уваги як матеріально-правовому, так і процесуальному аспекту розуміння, але явно прослідковується, що його встановлення витікає з цивільно-правової науки. Отже, займаємо позицію щодо тлумачення категорії «адміністративного позову», враховуючи два аспекти: матеріально-правовий і процесуальний.

Звернемося знову до поняття «адміністративного позову», встановленого КАС України. У наданому визначенні фігурує термін «звернення», який можна розуміти й як дію, й як відповідний документ (заяву), що передбачають ініціювання розгляду судовим органом адміністративної юрисдикції питання захисту прав, свобод або інтересів у взаємовідносинах публічного управління [4, с. 95-96]. Але саме собою звернення не може бути підставою для відкриття провадження в адміністративній справі. Воно має бути викладене в належній процесуальній формі та відповідати іншим вимогам до змісту і форми позовної заяви, передбаченим ст. 106 КАС України [1], в тому числі оплачене судовим збором. Конституція України у ст. 55 [2] передбачає право на судовий

захист, звертаючись до суду, особа вказує в позові власне суб'єктивне уявлення про порушене право чи охоронюваний інтерес та спосіб його захисту.

Щодо особливостей адміністративного позову, то він виникає у разі існування адміністративно-правового спору, а останній, у свою чергу, витікає з відносин зі здійснення публічної влади. Отже, однією зі сторін цього спору є носій цієї влади – суб'єкт владних повноважень. Відповідно до п. 1 ч. 1 ст. 13 Закону України «Про Конституційний Суд України» [8] Конституційний Суд України приймає рішення та дає висновки у справах щодо конституційності законів та інших правових актів Верховної Ради України, актів Президента України, актів Кабінету Міністрів України, Верховної Ради Автономної Республіки Крим. Це положення відмежовує спір конституційно-правового характеру від адміністративно-правового, оскільки останній виникає у зв'язку з питанням законності певного рішення, дії чи бездіяльності суб'єкта владних повноважень, а попередній – у зв'язку з перевіркою конституційності певних актів. Також вони різняться за процесуальними формами названих спорів (адміністративний позов і конституційна скарга).

У науці й літературі йде дискусія щодо дослідження двох наступних категорій понять: «право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом» і «право на адміністративний позов». Кодекс адміністративного судочинства України [1] у ч. 2 ст. 11 встановлює, що суд розглядає адміністративні справи не інакше як за позовною заявою, поданою відповідно до цього Кодексу, і не може виходити за межі позовних вимог. Суд може вийти за межі позовних вимог тільки в разі, якщо це необхідно для повного захисту прав, свобод та інтересів сторін чи третіх осіб, про захист яких вони просять [5, с. 8-10]. Відповідно до цього, адміністративний суд позбавлений права ініціювати судовий адміністративний процес. З таких даних можна зробити висновок, що ці поняття є тотожними.

Виходячи зі всього вищевикладеного, можна зробити висновок, що питання дослідження й тлумачення визначення «адміністративного позову» є дуже складним та потребує подальшого детального визначення. Ми не претендуємо на визнання нашої позиції остаточною, але вважаємо, що під адміністративним позовом слід розуміти засіб порушення суб'єктом (фізичною чи юридичною особою, суб'єктом владних повноважень) – права, свободи та інтереси якого були порушені, або існує реальна загроза їх порушення – розгляду публічно-правового спору адміністративним судом, у якому міститься звернена до порушника матеріально-правова вимога, а також вимога до суду з приводу зазначених прав.

Список використаних джерел:

1. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України / Відомості Верховної Ради України 2005. – N 37 від 16.09.2005, – ст. 446.
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996р// Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141.
3. Картузова І. Поняття, елементи та види адміністративного позову / І. Картузова // Юридичний Вісник. – 2013. – № 3. – С. 94-100.
4. Лученко Д. Адміністративний позов як процесуальна форма захисту прав фізичних та юридичних осіб в адміністративному судочинстві / Д. Лученко // Вісник Національної академії правових наук України. – 2013. – №4. – С. 90-98.
5. Ківалов С. Право на звернення до адміністративного суду з адміністративним позовом: проблеми теорії і правового регулювання / С. Ківалов // Збірник наукових праць Національного університету «Одеської юридичної академії». – 2011. – вип. 59. – С. 7-20.
6. Константий О. До проблеми поняття та видів адміністративного позову як засобу захисту прав і законних інтересів у публічно-владній сфері / О. Константий // Підприємство, господарство і право. – 2012. – № 4. – С. 90-93.
7. Бевзенко В. Про інтерес і захист прав платників податків і адміністративному судочинстві України / В. Бевзенко // Вісник Вищого адміністративного суду України. – 2013. – № 2. – С. 13-23.
8. Про Конституційний Суд України: Закон України / Відомості Верховної Ради України 1996. – N49 від 03.12.96, – Ст. 272.

КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО, КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧЕ ПРАВО, КРИМІНОЛОГІЯ

Волошанівська Т.В.

студентка,

Інститут прокуратури та слідства

Національного університету «Одеська юридична академія»

ЖІНОЧА ЗЛОЧИННІСТЬ: ПРИЧИНИ ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ

Жінка – чарівне творіння на землі, сповнене ніжності і милосердя, вона – берегиня домашнього вогнища, яка втілює в собі найкращі чесноти суспільства; вона дарує життя та майбутнє світу. Але на сьогоднішній день, як свідчить практика, існує парадоксальне явище – вона втрачає все те, що робить її такою, все частіше жінка стає здатною на тяжкі злочини, вчинені з особливим цинізмом і жорстокістю.

Розгляд питання жіночої злочинності було започатковано класиками, зокрема Ч. Ломброзо, який у своїй роботі «Жінка злочинниця та повія» висвітлював дане явище [1]. Значний внесок щодо сутності жіночої злочинності зробили Ю.М. Антонян, М.І. Бажанов, О.М. Бандурка, В.С. Батиргарєєва, А.Б. Блага, А.А. Габіані, В.О. Глушков, В.В. Голіна, Б.М. Головкін, М.М. Голоднюк, І.М. Даньшин, О.М. Джужа, В.М. Зирянов, А.Ф. Зелінський, В.С. Зеленецький та ін.

Злочинність жінок відрізняється від злочинності чоловіків кількісними показниками, характером злочинів та їх наслідками, способами і знаряддями здійснення, роллю, яку виконують при цьому жінки, вибором жертви злочинного посягання, впливом на їх правопорушення сімейно-побутових і супутніх обставин. Ці особливості пов'язані з історично обумовленим місцем жінки у системі суспільних відносин, її соціальною роллю, біологічними і психологічними властивостями. Зрозуміло, що соціальні умови, спосіб життя і ролі жінок змінюються, у зв'язку з чим змінюються характер і способи їх злочинної поведінки [2].

Жіноча злочинність – це сукупність злочинів, що вчиняються особами жіночої статі на певній території за певний проміжок часу. Можна назвати дві сфери суспільного життя, де жіноча кримінальна

активність виявляється найяскравіше. По-перше, це сфера побуту, де жінок штовхають на вчинення злочину негативні обставини сімейно-шлюбних, родинних і сусідських стосунків. У цій сфері жінки здебільшого вчиняють такі насильницькі злочини, як: вбивство, у тому числі своєї новонародженої дитини, нанесення тілесних ушкоджень і хуліганство. По-друге, це сфера, де жінка виконує свої професійні функції, передусім такі, які пов'язані з можливістю вільного доступу до матеріальних цінностей. Це, насамперед: сфера торгівлі, громадського харчування, медицини, освіти, банківська сфера, легка промисловість. Жінки найчастіше вчиняють такі корисливі злочини: розкрадання майна, привласнення, розтрата або зловживання посадовим становищем, обман покупців, хабарництво та ін. Зростає і число крадіжок особистого майна та шахрайств [3].

Останніми роками спостерігається помітна криміналізація прекрасної половини населення України. Якщо в 1992 році було притягнуто до кримінальної відповідальності 29 тис. жінок, то у 1996 р. – понад 59 тис., тобто вдвічі більше. У 2010 році ця цифра становила 73 тис. жінок. І з кожним наступним роком ми спостерігаємо невтішну тенденцію зростання жіночої злочинності [4].

Рівень жіночої злочинності значно нижчий за чоловічу і її питома вага у структурі злочинності в цілому становить приблизно 17 %. За даними статистики МВС України у 2011 році відсоток жіночої злочинності у суспільстві коливався в межах 12,7-13,9 % від усієї злочинності. Торік питома вага виявлених жінок, які вчинили злочин становила – 28571 (у процентному відношенні 13,6 %), за поточний рік – 25019 (12,8)[5].

Необхідно вказати на особливості характеру злочинів та структури жіночої злочинності. Так, переважна більшість жінок, які скоїли злочин мешкають у містах (приблизно 3/4). У сільській місцевості ними найчастіше вчиняються крадіжки. Останніми роками число злочинів, вчинених жінками у співучасті має тенденцію до зростання, причому їх роль стає вагомішою, а подекуди – і вирішальною.

Щодо корисливо-насильницьких злочинів (вбивства з корисливих мотивів, грабежі, розбійні напади), то вони хоча й не характерні у суто жіночому виконанні, але й їх кількість останнім часом збільшується. Причому спостерігається їх вчинення з особливою агресивністю та жорстокістю.

У зв'язку із значним поширенням проституції і загальним падінням моралі зросла кількість таких злочинів, як зараження іншої особи венеричною хворобою, у т. ч. ВІЛ/СНІД і вбивство своєї матір'ю новонародженої дитини.

Основну масу злочинниць, які перебувають у місцях позбавлення волі, становлять жінки віком від 20 до 40 років (більш

як 70%), що пов'язано зі зміною соціального статусу жінок, їх соціальною незахищеністю, безробіттям, посадовим становищем та становищем у сім'ї. Понад третина жінок одружені, інші – незаміжні або вдови. Для жінок-злочинниць характерна середня і середня спеціальна освіта (до 80%). Зростає кількість злочинниць, які мають вищу освіту. Переважна більшість жінок працездатні (до арешту працювало понад 40% злочинниць). Серед них робітниці і працівниці у галузі сільського господарства становлять близько 40%; незначна кількість службовців і тих, хто навчається. Збільшується група злочинниць, які працюють у сфері підприємницької діяльності,

Серед засуджених збільшується частка іноземок і осіб без громадянства, що пояснюється, зокрема, нелегальною міграцією та транзитним положенням України щодо країн західної Європи.

Що стосується кримінально-правових рис засуджених жінок, то частка раніш судимих – близько 70%. Переважній більшості засуджених призначено покарання у виді позбавлення волі від одного до п'яти років.

Однією з найбільш поширених морально-психологічних рис жінок-злочинниць є алкогольна і наркотична залежність, що призводить до соціальної деградації особи, формування стійкої психології паразитизму, яка веде до нових злочинів. Більшість із засуджених, особливо неодноразово, втрачає зв'язок із сім'єю, дітьми, роботою, не має житла, взагалі засобів до існування[6].

У кримінологічній літературі зазначається, що головними негативними явищами, з якими пов'язана жіноча злочинність та її різновиди, є: зростання напруженості у суспільстві, конфліктності і ворожнечі між людьми; поширення таких явищ, як пияцтво, алкоголізм, аморальність, наркоманія, проституція, бродяжництво, жебрацтво тощо; істотне послаблення основних соціальних інститутів і у першу чергу сім'ї; більш інтенсивна участь жінок у суспільному виробництві.

Несприятлива соціально-економічна обстановка в Україні, аморалізм, проституція, бродяжництво, жебрацтво, психічні і соматичні захворювання та інші негативні явища, на жаль, все більше уражають жінку.

Злочинність жінок обумовлюється: значно більшою і дедалі зростаючою активністю жінок у суспільному виробництві й соціальному житті як наслідок емансипації; набуттям жінками чоловічих рис, “захоплення” керівних позицій (окремі дослідники передрікають настання в недалекому майбутньому ери матриархату); біологічними чинниками, які впливають на психіку жінки і призводять до протиправної поведінки (вагітність і післяпологовий період); значним послаблення основних соціальних інститутів і насамперед сім'ї; поширенням серед жінок наркоманії, алкоголізму,

проституції, бродяжництва; впливом на стабільну жіночу психіку через конфліктність у суспільстві.

До числа негативних тенденцій жіночої злочинності відносять: зростання тяжких та особливо тяжких злочинів у структурі жіночої злочинності; зростання професіоналізму та організованості жіночої злочинності (виявлено кілька організованих злочинних угруповань, якими керують жінки); за все більшою кількістю показників жіноча злочинність відповідає чоловічій[7].

На підставі вищезазначеного можна зробити висновок, що однією з найважливіших умов досягнення успіху в попередженні злочинності в даній сфері є якісно інше становище суспільства. Тобто жінка повинна відчувати принципово інший життєвий статус – перш за все, матері і дружини. Також держава повинна забезпечити фінансову, матеріальну допомогу та соціальну підтримку, надати можливість жінці заробляти, отримати більш високу кваліфікацію. Попередження жіночої злочинності дозволить зміцнити законність і правопорядок в нашій державі, очистити моральну атмосферу в суспільстві та поліпшити виховання підростаючого покоління.

Список використаних джерел:

1. Ломброзо Ч. Жінка злочинниця і повія: видавництво А. А. Торби, 1991. – 224 с.
2. Ю. Ф. Іванов., О. М. Джужа., Навч. посібник. – К.: Вид. ПАЛИВОДА А. В., 2006. – 264 с.
3. Інтернет ресурс: http://mobile.pidruchniki.ws/1211070849682/pravo/profilaktika_zlochiviv_vchinyayutsya_zhinkami.
4. Інтернет ресурс: http://legalactivity.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=80%3A2011-10-03-17-25-44&catid=17%3A5&Itemid=13&lang=ru.
5. Інтернет ресурс: <http://mvs.gov.ua/mvs/doccatalog/document?id=813149>.
6. Богатирьов І.Г. та ін.; за заг. ред. О.М. Джужи: підручник. – К.: Атіка., – 2011. – 718 с.
7. Інтернет ресурс: http://zaochka.net/catalog_p_11_p_22.html.

Коваленко Н.В.

студентка;

Тімошенко Н.О.

*кандидат юридичних наук, доцент,
Донецький національний університет*

ЗВІЛЬНЕННЯ ОСОБИ ВІД КРИМІНАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ЗВ'ЯЗКУ З ДІЙОВИМ КАЯТТЯМ

Звільнення осіб від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям є одним з найбільш дієвих механізмів вирішення кримінально-правових конфліктів, санкціонованих державою. Дослідження сутності правового регулювання звільнення особи від кримінальної відповідальності взагалі, і у зв'язку з дійовим каяттям зокрема, здійснювалось як на монографічному рівні (зокрема, в роботах Ю.В. Бауліна, О.О. Житного, М.Є.Григор'євої), так і в наукових статтях А. Гуляєва, О. Дюговського, П.Хряпинського та ін. Зважаючи на невпинний рух правового життя, актуальності цьому питанню додає постанова Пленуму Верховного Суду України «Про практику застосування України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності» від 23.12.2005 р. № 12 [1]. Так Пленум Верховного Суду України під звільненням від кримінальної відповідальності розуміє відмову держави від застосування щодо особи, котра вчинила злочин, установлених законом обмежень певних прав і свобод шляхом закриття кримінальної справи, яке здійснює суд у випадках, передбачених Кримінальним кодексом України (далі – КК), у порядку, встановленому Кримінально-процесуальним кодексом України [2].

Практичне значення детального вивчення дійового каяття полягає в поширенні даного інституту на всіх осіб, які вчинили злочини, оскільки їх доля залежить від правильного розуміння особами, що застосовують норми права інституту дійового каяття. Виходячи з цього, вивчення проблем, пов'язаних з інститутом дійового каяття, є актуальним для науки кримінального права України, має велике значення для подальшого вдосконалення положень КК України і для практики його використання [3, с.1244].

Відповідно до положень ст. 45 КК України особа, яка вперше вчинила злочин невеликої тяжкості, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона після вчинення злочину щиро покаялася, активно сприяла розкриттю злочину і повністю відшкодувала завданні нею збитки або усунула заподіяну шкоду. Очевидно, що в цьому разі закон передбачає обов'язкове і безумовне звільнення особи від кримінальної відповідальності.

Дійове каяття є формою позитивної посткримінальної поведінки особи, що вчинила злочин. Умовою звільнення особи від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям є: 1) вчинення злочину вперше; 2) злочин повинен бути невеликої тяжкості [4, с.324].

Під вчиненням злочину вперше у ст. 45 КК потрібно розуміти, що в особи немає непогашеної або незнятої судимості за раніше скоєний злочин будь-якої тяжкості, а також що особа, котра раніше скоїла злочин, у встановленому законом порядку була звільнена від кримінальної відповідальності. Злочином невеликої тяжкості визнається злочин, за який передбачено покарання у вигляді позбавлення волі на строк не більше двох років, або інше, більш м'яке покарання (ч. 2 ст. 12 КК). Це, наприклад, умисне легке тілесне ушкодження (ст. 125), необережне тяжке або середньої тяжкості тілесне ушкодження (ст. 128 КК) та ін.

Підставою звільнення особи від кримінальної відповідальності відповідно до цієї статті є дійове каяття, яке складається з таких елементів у їх поєднанні: 1) щире розкаяння; 2) активне сприяння розкриттю злочину; 3) повне відшкодування завданих цією особою збитків або усунення заподіяної шкоди. Відсутність хоча б однієї з цих складових дійового каяття виключає звільнення особи від кримінальної відповідальності на підставі ст. 45 КК України [4, с. 325].

Слід зазначити, що на сучасному етапі розвитку психологічної й правової науки існує безліч дискусій про умови дійового каяття, особливо про такий елемент як щире розкаяння. Практичне встановлення даної, юридично значимої умови, є вкрай складним, оскільки визначальним в її пізнанні вважається з'ясування переживань, емоцій, почуттів людини. Тому введення в ст. 45 КК зазначеної суб'єктивної умови є переоцінкою законодавцем реальних можливостей практики, наслідком чого є підвищення ризику допущення помилок і порушень закону і виражає пропозицію про виключення щирого розкаяння з переліку умов дійового каяття із заміною його іншою умовою – повним визнанням провини [5, с.17].

На мою думку, сутність дійового каяття полягає в тому, що особа, засуджуючи себе, за вчинений нею злочин прагне вчинити певні активні соціально-корисні дії, тобто щире розкаяння як суб'єктивна умова є першорядою в бажанні зробити позитивні дії. Якщо дану умову виключити й замінити її на явку з повинною або визнання провини як одну з форм прояву активних дій, то зміст дійового каяття буде втрачений.

Щире розкаяння, як правило, завжди пов'язане з активним сприянням розкриттю злочину, який виступає формою зовнішнього прояву каяття і є наступною обов'язковою умовою дійового каяття.

Доречно відзначити, що чинне кримінальне законодавство не містить тлумачення даного терміна. В юридичній літературі висловлюється точка зору, згідно з якою в законі не конкретно виражена ознака «активності», оскільки вона має оціночний характер і тому його застосування пов'язане з певними труднощами [6, с.386-387]. Так, М.Є. Григор'єва пропонує слово «активне» виключити й замінити «активно сприяла розкриттю злочину» на словосполучення «сприяла розкриттю злочину» у зв'язку з тим, що саме по собі сприяння розкриттю злочину вже припускає активну поведінку особи [7, с.13].

Під активним сприянням розкриттю злочину слід розуміти дії винної особи, спрямовані на те, щоб надати допомогу органам розслідування й суду у встановленні істини в справі, з'ясуванні фактичних обставин, що мають істотне значення для розкриття злочину. Це може полягати, зокрема, у повідомленні особою про всі відомі їй епізоди і обставини здійснення злочину; викритті інших співучасників; повідомлення про їхнє місцезнаходження; надання допомоги органам внутрішніх справ; видачі знарядь і засобів здійснення злочину, майна, добутого злочинним шляхом.

Що стосується такої умови, як повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди, то необхідно проаналізувати дану умову більш детально в контексті ст. 45 КК України, оскільки даний елемент є дійсно необхідним для позитивного вирішення питання про звільнення від кримінальної відповідальності.

Повне відшкодування завданих збитків або усунення заподіяної шкоди означає задоволення в повному обсязі розумних претензій потерпілого, що ґрунтуються на матеріалах справи. Повне відшкодування завданих збитків може виражатися у відновленні початкового стану предмета посягання (наприклад, ремонт речі), виправленні пошкодженого майна, поверненні викрадених речей, заміні їх на інші або приблизно рівноцінні за вартістю, сплаті відповідної суми коштів або в іншій формі компенсації. Під усуненням нанесеної шкоди в ст. 45 КК слід розуміти будь-які моральні й фізичні втрати, які понесла потерпіла особа в результаті вчинення злочину [7, с.13].

Відшкодування збитків або усунення шкоди повинно бути добровільним. Добровільність відсутня у випадках, коли відшкодування збитків або усунення шкоди здійснюється під якимись умовами наприклад, подання письмової заяви потерпілим про прощення особи, яка вчинила злочин, про відмову потерпілого від якихось претензій до цієї особи в майбутньому тощо.

Таким чином, звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям характеризується певними умовами, позитивною посткримінальною поведінкою особи й поєднанням, як

правило, невід'ємних один від одного обов'язкових елементів. Отже сутність дійового каяття, як підстави обов'язкового звільнення від кримінальної відповідальності, полягає у тому, що особа, яка вчинила злочин, не лише внутрішньо переживає і словесно розкаюється у вчиненому, а й підтверджує це своїми соціально корисними й активними діями.

Список використаних джерел:

1. Про практику застосування судами України законодавства про звільнення особи від кримінальної відповідальності: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 25 грудня 2005 року № 12 // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://sudpraktika.in.ua/>

2. Кримінальний кодекс України від 05 квітня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – №№ 25-26. – Ст. 131.

3. Ярош В.В. Дійове каяття як підстава звільнення від кримінальної відповідальності, передбачена загальною частиною Кримінального кодексу України / В.В. Ярош // Форум права. – 2013. – № 1. – С. 1244-1250 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2013-1/13yvkvku.pdf>.

4. Кримінальне право України: Загальна частина: Підручник / М.І.Бажанов, Ю.В. Баулін, В.І. Борисов та ін.; За ред. проф. М.І. Бажанова, В.В. Сташиса, В.Я. Тація. – 2-е вид., перероб. і допов. – К.: Юрінком Інтер, 2005. – 480 с.

5. Житний О.О. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: дисертація канд. юрид. наук: 12.00.08 / Національний ун-т внутрішніх справ. – Х., 2003. – 204 с.

6. Нікіфорова Т.І. Проблеми змісту деяких обставин, які пом'якшують покарання, передбачених ч.1 ст.66 КК України / Т.І. Нікіфорова // Форум права. – 2008. – № 3. – с. 386-387 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.nbuv.gov.ua/e-journals/FP/2008-3/08ntisku.pdf>.

7. Григор'єва М.Є. Звільнення від кримінальної відповідальності у зв'язку з дійовим каяттям: автореф. дис. на здобуття наук. ступення канд. юрид. наук / М.Є. Григор'єва. – Х., 2007. – 20 с.

Мартинова Н.О.

студентка,

Науковий керівник: Великанова М.М.

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри правознавства,

Київський національний торговельно-економічний університет

ОСОБЛИВОСТІ КВАЛІФІКАЦІЇ ЗЛОЧИНІВ У СФЕРІ ВИКОРИСТАННЯ КОМП'ЮТЕРНОЇ ТЕХНІКИ

Поряд з появою та розвитком всесвітньої мережі Інтернет, а також масовим використанням засобів комп'ютерної техніки як засобів комунікації, виробництва й автоматизації більшості процесів життєдіяльності, з'явилась і нова особлива форма злочинності. У теорії та практиці проблематика злочинів із застосуванням комп'ютерних інформаційних технологій отримала умовну узагальнену назву "комп'ютерна злочинність", або, відповідно до міжнародної термінології "кіберзлочинність". Проте чинний Кримінальний кодекс України такого поняття не містить, і доцільність введення такого поняття до національного законодавства є дискусійною.

На сьогоднішній день, терміни «кіберзлочинність», «хакери», «комп'ютерний злом», «крадіжка машинного часу» вже перестали бути екзотикою для юристів. Адже комп'ютерні злочини – це одна з найдинамічніших груп суспільно небезпечних посягань. Дуже швидко збільшуються показники поширеності даних злочинів, а також постійно зростає їх суспільна небезпечність.

Науковці виділяють такі види кіберзлочинності: шахрайство з пластиковими картками; несправжні Інтернет-аукціони; шахрайство з банківськими кредитами; пошук та використання похибок в програмах; розсилка листів(спам); азартні ігри в онлайн середовищі; викуп та реєстрація доменних імен (кіберсквоттинг); крадіжка послуг (фоунфрейкінг); створення вірусів; викладення у ЗМІ неправдивих новин та інші. [1, с. 346]

Суспільна небезпечність таких злочинів, як зазначають фахівці обумовлюється наступними факторами:

- впровадження різноманітних інформаційних технологій і процесів, заснованих на використанні електронно-обчислювальних машин, у багатьох сферах людської діяльності;
- високий масштабний коефіцієнт зусиль злочинців у цій сфері;
- відносна доступність для широкого кола осіб спеціальних знань і техніки, необхідної для вчинення злочину [2, с. 304].

У чинному Кримінальному кодексі України вперше передбачено окремий самостійний розділ, який містить такі склади

злочинів – розділ XVI «Злочини у сфері використання електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж», який і є такою нормативною базою. У зв'язку з цим актуальним є науковий аналіз злочинів, передбачених статтями даного розділу, і зокрема ст. 361 «Незаконне втручання в роботу електронно-обчислювальних машин (комп'ютерів), систем та комп'ютерних мереж».

Родовим об'єктом злочинів, передбачених зазначеним розділом, є частин інформаційних відносин, засобом забезпечення яких є електронно-обчислювальні машини, системи, комп'ютерні мережі та мережі електрозв'язку. Інакше кажучи, такі злочини, посягають на певну частину інформаційних відносин – інформаційні відносини, пов'язані із застосуванням спеціальних технічних засобів. У кримінальному законі наводяться чотири види таких засобів:

- електронно-обчислювальна машина (комп'ютер);
- автоматизована система;
- комп'ютерна мережа;
- телекомунікаційна мережа;

Залежно від цих засобів інформаційні відносини, які є родовим об'єктом досліджуваних злочинів, можуть бути поділені на чотири види:

- 1) інформаційні відносини, засобом забезпечення яких є комп'ютери;
- 2) інформаційні відносини, засобом забезпечення яких є комп'ютерні системи;
- 3) інформаційні відносини, засобом забезпечення яких є комп'ютерні мережі;
- 4) інформаційні відносини, засобом забезпечення яких є мережі електрозв'язку.

Основною метою кіберзлочинця є комп'ютерна система, яка керує різноманітними процесами, і інформація, що циркулює в них. На відміну від звичайного злочинця, що діє в реальному світі, кіберзлочинець не використовує традиційну зброю – ніж і пістолет. Його арсенал – інформаційна зброя, всі інструменти, що використовуються для проникнення у мережі, злому і модифікації програмного забезпечення, несанкціонованого одержання інформації або блокування роботи комп'ютерних систем. До зброї кіберзлочинця можна додати: комп'ютерні віруси, програмні закладки, різноманітні види віддалених атак, що дозволяють отримати несанкціонований доступ до комп'ютерної системи.

Об'єктивна сторона цих злочинів виявляється в активних діях. Порушення правил експлуатації ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку або порядку чи правил захисту інформації, яка в них

оброблюється (ст. 363) може вчинятися шляхом злочинної бездіяльності.

Об'єктивна сторона злочинів, про які йдеться у ст. 361, ст. 362, ст. 363, ч.1 ст. 363 КК, передбачає не тільки вчинення суспільно-небезпечного діяння, а й настання суспільно небезпечних наслідків. Тож склади цих комп'ютерних злочинів є матеріальними. Склади злочинів, зазначених у ч.1 ст. 361 і ч. 2 ст.361 КК України, сформульовано законодавцем як формальні.

Говорячи про предмет даних злочинів, необхідно зазначити, що окремі автори, ймовірно, виходячи їх назви розділу 16 КК України, до їх переліку відносять комп'ютерну інформацію, віруси, відповідні програмні і технічні засоби, а також ЕОМ, комп'ютерні мережі, носії комп'ютерної інформації [3, с. 385]. Доречно погодитись із пропозицією вчених щодо розширення вчення про предмет злочинів із урахуванням сучасних тенденцій розвитку суспільних відносин та інформаційного суспільства. Відповідно ,предметом даних злочинів, у першу чергу, буде комп'ютерна інформація, а також шкідливі програмні і технічні засоби, призначені для несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку.

Суб'єкт цих злочинів – загальний (фізична осудна особа 16 років). У деяких випадках суб'єкт може бути спеціальний – особа, що має право доступу до інформації, яка обробляється в ЕОМ, автоматизованих системах, комп'ютерних мережах або зберігається на носіях такої інформації (ст. 362), або особа, що відповідає за експлуатацію ЕОМ, автоматизованих систем, комп'ютерних мереж чи мереж електрозв'язку (ст. 363).

Що стосується суб'єктивної сторони цих злочинів, то вона характеризується переважно умисною виною. Злочин, передбачений ст. 363 КК України, має необережну форму вини, що визначається характером ставлення винного до наслідків. Власне ж дія (бездіяльність) при порушенні правил експлуатації ЕОМ може бути як умисною, так і вчиненою з необережності. Створення шкідливих програмних або технічних засобів, призначених для несанкціонованого втручання в роботу ЕОМ (комп'ютерів), автоматизованих систем, комп'ютерних мереж або мереж електрозв'язку є злочинними за умови, коли ці дії вчинено з метою використання, розповсюдження чи збуту таких засобів (ч. 1 ст. 361 КК України). В інших злочинах мотив і мета можуть бути різними – корисливість, хуліганство, помста, заздрість, підрив репутації, приховування іншого злочину тощо.

Отже, можна зробити висновок що жодна держава сьогодні не здатна самотійно протистояти цьому злу. Нагальною є потреба активізації міжнародного співробітництва в сфері комп'ютерних технологій і захисту комп'ютерної інформації. Чільне місце в такому

співробітництві, безумовно посідають міжнародно-правові механізми регулювання. Але, зважаючи на те, що в сучасних умовах значна частка засобів боротьби з кіберзлочинами, як і з іншими злочинами міжнародного характеру, належить до внутрішньої компетенції кожної окремої держави, необхідно паралельно розвивати й національне законодавство спрямоване на боротьбу з комп'ютерними злочинами, узгоджуючи його з міжнародними нормами права та спираючись на існуючий позитивний досвід.

Список використаних джерел:

1. Часопис Київського університету права. – № 4 // Київ, 2010. – 346-349 с.
2. Азаров Д.С. Злочини у сфері комп'ютерної інформації (кримінально-правове дослідження): Монографія // Київ, 2007. – 304 с.
3. М.І. Бажанов, Ю.В. Баулін, В.Я. Тацій, В.В. Кримінальне право України: Особлива частина: Підручник для студентів юрид. спец. вищ. закладів освіти // Київ, 2002. – 385 с.

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ПЕРСПЕКТИВНІ НАПРЯМКИ РОЗВИТКУ
СУЧАСНОЇ ЮРИДИЧНОЇ НАУКИ**

**МАТЕРІАЛИ МІЖНАРОДНОЇ
НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ**

Матеріали друкуються в авторській редакції

Дизайн обкладинки: А. Юдашкіна
Верстка: Н. Кузнєцова

Контактна інформація організаційного комітету:
73005, Україна, м. Херсон, а/с 20,
Науковий журнал «Молодий вчений»
Телефон: +38 (0552) 399 530
E-mail: info@molodyvcheny.in.ua
www.molodyvcheny.in.ua

Підписано до друку 24.04.2014. Формат 60x84/16.
Папір офсетний. Гарнітура Times New Roman. Цифровий друк.
Умовно-друк. арк. 10,00. Тираж 100. Замовлення № 0414-44.
Віддруковано з готового оригінал-макета.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»
73034, м. Херсон, вул. Паровозна, 46-а, офіс 105.
Телефон +38 (0552) 399 580
E-mail: mailbox@helvetica.com.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи
ДК № 4392 від 20.08.2012 р.